...ologa katoli
ckiego z kabinek żydowskim
przy starozakonie niepewnym chrze
ścianinie przez X Pawlikowane

1645

V
B J
C
36615
I

ROZMOWA
THEOLOGA KATHOLICKIEGO,
Z
RABINEM ZYDOWSKIM.

Przy Aryáninie niepráwym Chrześćiáninie.

PRZEZ

X. MARKA KORONE DOKTORA

Pismá Swietego, Zakonu Fránćiszká świetego Konwentuałow.
w ten sposob według tłumáczenia Zydowskiego, z pilnośćią opisána.

WSZEM

STANOM ROZNYCH RELIGIY DO VZNANIA PRAWDZIWEY WIARY POZYTECZNA.

WE LWOWIE,
W Drukárni Colleg: Soc: IESV, v Sebestyaná Nowogorskiego. Roku Páńskiego 1645.

IN ARMA ILLVSTRISIMI.

INquiris causam Ensiferum Militem sine fræno,
Cur ferat in dorso KORECIANVS Equus.
Ensis vult pacem Patriæ Domuiq; decorem,
Promptum animum cunctis dicere cursus equi.

ILLVSTRISSIMO AC MAGNIFICO DOMINO,

D. SAMVELI KORECKI DVCI IN KOREC.

Benefactori ac Fundatori nostro Munificentissimo Salutem.

Frater MARCVS CORONA Doctor Theologus Prouinciæ Russiæ & Lithuaniæ, Pater Minorum Conuentualium.

Mplissimum laboris ac opere prætium (ILLVSTRISSIME PRINCEPS) illos facere qui ad reliquarum doctrinarum cognitionem simul Sacrarum literarum, lectionem adiungunt, multis prudentum & eruditorum vocibus testatum fieri potest, adeò vt si quis in hoc studij genere diligenter versatus in eum euadet virum, qui apud animum suum collectis & collatis reliquarum doctrinarum veritatem prudenter ac feliciter raciocinetur, atque ad virtutum præclara præcepta exemplaq; vitam suam accurate componet, is demum

 consequ

consentientibus hominum sanorum iudicijs vir sapiens iustus habebitur, vere fidei cultor integerimus celebrabitur, ita vt non hominem solum, sed ipsam virtutem tali persona indutam, aut corpus quoddam cui sapientia & iustitia est pro anima videre sibi videbitur. Quod si verò præsentem hunc Theologi cum Rabino discursum multum quis miretur, colat, laudibusq; ornet, quid ille aliud aget? nisi quandam diuinitatis ideam vel nudam vnius Dei Trinitatem vel benignitate incarnationis homine vestitam tanquam speculum omnium iucundissimum contemplantes admirabuntur ac venerabuntur. Hic etenim discursus non quemlibet hominem nobis profert aut generat, sed eximium quoddam ac singulare telluris genus requirendum est, vbi tam generosa ac nobilissima nascatur & crescat herbulla. Quod verbi Dei semen quod diximus solæ literæ Sacræ circa quæ hic noster Dialogus versatur gignant, formant, perficiant, atque vna cum anima virtutem ei & vitalem spiritum inspirant, & calorem natiuum infundant, quibus equidem est vtriusq; Theologi & Rabini congressio, quæ non solùm facit ad perspiciendam differentiam vtriusq; aut sacrarum antecelentiam, sed & ad fidei firmitatem mirifice conducit. Hinc extitit nouus hic Theologi & Rabini discursus, qui ad Tuam Celsitudinem nunc venit vt à sapientia auctoritateq; Celsitudinis Tuæ contra calumnias defensionem necessariam præsidiumq; firmissimum petat. Ac & si vilior est quam vt Celsitudini Tuæ offeratur, celebris tamen Celsitudinis Tuæ humanitas multis indicijs & experimen-

perimen-

perimentis mihi quoq; priuatim cognita in eam spem me erexit, vt plane considerem Celsitudinem Tuam, non tam munus hoc quam munerantis animum oculo suo omnium candidissimo introspecturam atq; in opusculo hoc simul & seriem rei & animi mei indicem agnituram, beneuolaq; mente accepturam, ac si omnia me ad Celsitudinem Tuam Illustrissime Princeps compellandum promouissent. Quid non mererentur insignia mentis Celsitudinis Tuæ decora? Petrus Ernestus Comes & Dominus in Mansueldio emblema sibi tale impositum habuit, equum equite armatum tali inscriptione insignitum: In spe fortitudo. Dicerem & ita dico DVCES KORECIOS Viros fortissimos in se collocatos bono animo esse iubet, ita quod præsenti animo in spe & fortutudine aggressi sunt hostem, & antequam vincerent vincisse videbantur. Hi etenim Principes propugnaculo Reipublicæ Christianæ semper fuere, ex Scytico & Turcico erruenti exercitu semper victores redigere: recenset memoria recens cordatissimos illos vtriusq; fortunæ comites vterinos fratres, Samuelem Patruum & Carolum suæ Celsitudinis Parentẽ KORECIOS DVCES, qui toties hostium experti vires semper illarum victores triumpharunt. SAMVEL KORECKI belicosus pugnator reintegratis toties prælijs Turcica agmina bis per nouem prostrauit, tandem in crescentibus iræ & inuidiæ discordijs, & hoste frequentissimis furente telis nullaq; potestas videbatur superare hostis illuuiam; SAMVEL DVX noster KORECIVS seruitutis Barbaricæ mancipium factus,

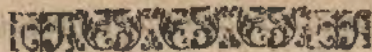
 iterum

iterum Deo illum reseruante, & pro Republica & Patria elibe-rante, mox cum Stanislao Zolkieuio Duce Exercituum Supremo fidei Reipublicæ, & Christianitati opem imploranti, nec non suæ Patriæ suorumq; saluti obligatum se nouerat contra Barba-riem Turcicam Anno Domini 1620. itum impigre existimauit, ibiq; nequaquam se a Duce Exercituum Generali vllo in casu te-status defecturum. Deniq; toties reportatis ex hoste victorijs, tan-dem ad Cecoram nostri in confertissima Barbarorum immanitate oppugnati, DVX noster Zolkieuius occubuit, SAMVELE verò DVCE KORECIO cum cæteris vtriusq; fortunæ comitibus in seruitutem Barbariem accepto. Timuit Barbarus ne iterum eliberatus imperium infestaret suum, cuius vires iam antea pro-bauerat, in sequestro telis confixus Dux animo inuictissimus obijt. Huius Ducis & nostri Fundatoris gloriosissimi Corpus ab Illustrissimo DVCE CAROLO vterino Fratre Celsitudinis Tuæ Parente ab hoste redemptum & recuperatum in Ecclesia nostra Conuentus Corecensis tumulatum requiescit; Quid pluribus? Ma-cedo hic prudentissimus, Alexander resolutissimus, Hannibal belicosissimus, Camillus victoriosissimus, vno verbo SAMV-EL KORECCIVS DVX strenuissimus requiescit. Hic pietas, hic prisca fides, hic inuicta bello virtus, Koreciana partem suæ immortalitatis deposuit. O diuinam Korecciorum gentem ita sui sanguinis prodigam, pro Deo & Republica in Scithicis & Tar-taricis occubuere campis. Faxit Deus Celsitudinem Tuam, vt

spera-

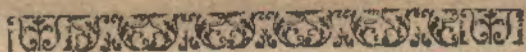
Speramus pari virtute, valetudine, & animositate, Patriæ defendendæ, propugnandæ, amplificandæ, eximio succensum amore esse futurum. Hæc omnia vt silentio prætereàm sola cultus Diuini promocio & tanti Principis non simulo sed affirmo digna Conuentus nostri fundatio, vt hanc Celsitudini Tuæ lucubrationem mittendam censerem. Reuerenter itaq; & magnopere peto Illustrissime Princeps & Patrone Colendissime, vt cum totarum gentium supplicibus libellis pietatis tuæ gremium aperias, hoc quoq; Schedisma meum in Patrocinij Tui sacrum sinum non grauate admittas, & me Celsitudinis Tuæ hæreditarium clientem beneuolentia Tua amplectaris & tuearis. Bene valeat æterno DEO Celsitudinem Tuam custodiente, vt longo tempore sit Patriæ & Reipublicæ oculus ac lumen.

APPRO-

APPROBATIO.

EGO VALENTINVS SKROBISZOWKI, Iurisutriusq; Doctor, Canonicus Vicarius & Officialis Archidiæcesis Leopoliensis Generalis : necnon librorum Censor. Dialogum Theologi cum Rabino vulgo ROZMOWA dictum, ab Admodum Reuerendo Patre MARCO CORONA, Sacræ Theol: Doct. Custode & Guardiano Minorum Conuentualium, conscriptum, legi, & omnia Catholicæ Fidei consona comperi : quinimo propugnandam Catholicæ fidei veritatem contra infideles summe necessarium. Quæ vt in maius fidelium solatium & infidelium confusionem Typis mandari possit, concedo facultatem. Dat. 28. Ianuar. Anno D. 1645.

D. IA-

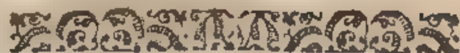
D. IACOBI KOSNIKIEL,

PHILOS: ET MED: DOCTORIS, IN AVTHOREM.

PEtricij quondam celebris Longæua Senectus,
Quæ Stagiritæ mox verba Polona tulit.
Kochanouius & docuit tunc verba Maronem,
Cuius Lechiadûm verba per ora volant.
Clarior eſt tua iam nobis Veneranda Senectus,
Quod multo pluris Lechica verba doces.
Arius, Hæbreus, Theologus, Lechica noſcant,
Præter te nullus MARCE CORONA docet.
Si Pater eſt patrio docuit qui dogmate ſcire,
Tu celebris ſemper iure CORONA Pater.

P. F. ANTONI SOKOLOWSKY, IN AVTHOREM.

NAtura ingenium multis dat mentis acumen,
Doctrinam eloquium verba ſalutifera.
Candoremq; alijs verum hæc qui ſingula ſolus,
Poſſideat quouis iudice rarus homo eſt.
Rarus homo eſt MARCVS ideoq; CORONA vocandus,
Hæc quoniam vt video ſingula ſolus habet.

BIBLIA ROMANAM Sacram cernentia FIDEM,
Iudæo soluit cum Arius ecceq; adest.
Qui potiora petit, gustu caret & caret omni
Iudicio haud hominem sed cupit ille DEVM.

EIVSDEM.

WIele robiß Authorze Záwße poczćiwego,
Iák Wolek w iárzmie świetym Kośćioła Bożego.
Tu teraz ná zchyłku lat pokázałeś cnotę,
Kiedyś do Druku wydał niebieską robotę:
Bogdayże praca táka nam Zbáwienna była,
Bogday y miedzy ludźmi iák nadłużey żyłá.

EIVSDEM,

AD IVDÆVM.

NOn plures Indo conduntur in æquore gemmæ
Hocq; CORONæ quam nobile condit opus.
Nulla tibi hic deerunt quantum vis rara legenti,
FIDEM si cupias siue DEVMq; magis.
Munera sunt fuluis ARABVM potiora metallis,
Quæ tibi tam doctus (sta) ecce CORONA tulit.
Nunc igitur sume libens, hunc volue libellum,
Hic lateri assiduus sit comes vsq; tuo.

EIVSDEM.

Niechay

NIechay mi Zydźie ſtáną wſzyſcy Rábinowie,
Niech będą y z Podolá tu Káráimowie.
A Dyálog niech wezmą ten Piſmá świętego,
Porzucą wſzytkie błędy Tálmutu ſwoiego.
Niech czytáią Dyálog bez wſzelákiey winy,
Był, ieſt, y záwſze będźie BOG w Troycy iedyny.
Tu Wiárá, y tá gruntem Zbáwienia ludzkiego:
Nie vwierzyſz, to poydźieſz do piekłá wiecznego.

EIVSDEM.

DO CZYTELNIKA.

PIękna Zabáwa ieſt Philoſophią,
Piękne y Fráſzki, ſmáczna Hiſtoryá.
Y Máthemátyk ma ſwe zálecenie,
Muzyká pienie.
Lecz Czytelniku porzuć wſzytkie ſpráwy,
Przyłoż ſwe ſerce do świętey Zabáwy,
W Theologiey chćiey ſię przeyźrzeć śmiele,
Maſz náuk wiele.
Ktoreć ſą dáne od Doktorá Cnego,
MARKA KORONY, záwſze pokornego.
Te ćie przy Wierze Bogu máią ſtáwić,
Niebá nábáwić.

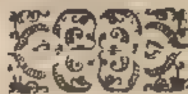

EIVSDEM.

DO ARYANA.

CHimerá dźiwna, lecześty dźiwnieyßy,
Moy Polityku ná świećie dźiśieyßy.
Ześ w Wierze twoicy w połowicy z Zydem,
Ledwie nie idem.
Odćinaß Syná od Bostwá onego,
Niemaß z á Bogá Słowá przedwiecznego.
Leć błądźiß grubo we wßytkim nieboże,
Náwroć ćię Boże.
Porzuć te błędy, á słuchay KORONY,
Niechay w peł poydą twoie Zabobony.
Boć y Ariuß w piekle nie pomoże,
Gotuieć łoże.

P. Sokołowski.

DO VWA-

DO VWAZNEGO CZYTELNIKA

PRZEDMOWA.

Wykli niektorzy ná początku kśiąžek pracy swoiey Czytelniká nápominác o godnośći kśiążek przez nich wydanych / o pracy dla nich podietych / o pożytku ich / y iáko są potrzebni: a to dla tego / áby Czytelniká do ochoczego czytánia przyniewolili / y obmowcom z zazdrośći przygániáiącym opowiedźieli. Ja iednák w tey krotkiey pracy moiey żadnego z tych zálecenia nie potrzebuię: Tylko się temu wielce dźiwuię / y bárdzo bolcię / gdy się przypátruię rozmáitym rożney Wiáry Religiom / miedzy ktoremi dwie są nasławnieysze / Chrześćiáńska y Zydowska: Pierwsza ná dwuch Testamentách / Stárego / y Nowego Zakonu / Wiárę swoię vgruntowálá. Druga pogárdziwszy Nowym / ná Stárym Zakonie zostáłá. Dziwuię się bárdzo / lubo mi to z vćiechą moią przychodźi / że Chrześćiánie miedzy sobą dysputacie o Wiárę

czynia / iáko Kátholik przećiwko Lutrowi / Luter przećiwko Aryanowi / Aryan przećiwko Lutrowi y Kátholikowi. Mowie że to podziwienie iest z vćiecha moia / álbowiem Jeroglificum disputáciey iest żelázo z krzemieniem / z ktorych gdy sie iedno o drugie vderzy/świátłość sie pokazuie / ták też w disputáciey / gdy ieden drugiego pyta / á ten odpowiáda / iásność prawdy muśi bydź pokazána : Disputatio álbowiem tłumáczy sie po Zydowsku chaschab, to iest cogitare, arbitrari, ratiocinari, iáko zwykli disputãtes miedzy soba czynić: Po Grecku Dialogos, to iest sermo vnius ad alterum. Po łáćinie/ deducitur ex dis & puto. Albowiem putare veteres dicebant deputare, to iest niepotrzebnego co iest/odćiać: Et putamina dicuntur Sarmenta, & alia quæ auferuntur, Przez disputácya tedy co niepotrzebnego y błedliwego od prawdziwey Wiáry odćinamy / iáko powiedział. Triuerius: Quæ obscura sunt aut in tenebris latent, & errores in priuatis Studijs explicant Exercitationes in publicis. Boleie iednák że nie widze/áby kiedy te dwie Religie. Chrześciánska y Zydowska/ o Wiáre z soba rospierać sie miáły: miánowićie wiedzac iż ná potwierdzenie náuki Chrześciánskiey niemáło pomaga vmiieiętność

Triu : in Apopht:95.

tność

tność iezyka Żydowskie°/ y táiemnic iego/ y dla tego ten iezyk tákowy zásłużył sobie tytuł: Lingua Sancta & Casta, wyrzuciwszy z niego/ co iest błedliwego/ zá złość ia Rábinow szalonych. Przeto w Kośćiele Bożym od poczatku áż do dźiśieyszego dniá przy tákowych vpadkách y zgubách Cesarstw y krolestw záchowány iest/ nie przez osobliwego przeyźrzenia Boskiego/ ábyśmy ztad poznali co iest Bog/ iákowy iest/ iákowa iest wola iego. Kto świát stworzył/ przez kogo/ y iáko/ y dla ktorego końcá wszytko stworzenie: y náostátek sámego człowieká stworzył. Do tego tym iezykiem Syn Boży w Ráiu z łoná Oycá Niebieskiego Ewángelia Rodźicom nászym ogłosił/ y po wystepku ich z Ráiu wygnánych/ in Vigore præuisæ passionis eius pokutá byłá przyiemna in Fide Christi venturi. Przeto/ áni Moyzeszá/ áni Prorokow/ áni Chrystusá/ áni Apostołow tym iezykiem mowiacych nikt nie zrozumie/ áni bromć prawdźiwey Wiáry doskonále może/ tylko pod obrona tego iezyká świetego. Boleie przeto/ że tego ćwiczenia z Żydámi nie mamy/ á dáleko wiecey boleie/ gdy ich non rationibus, ponieważ Wiárá ma bydź secundum rationem, ále árgumentámi Kozubálney Szkoły insequuntur. Rzeczesz v

wazmy

ważny Czytelniku / że Pismo ś. zakázuie disputowáć. Neque intenderent fabulis indeterminatis
1. Tim: 1. quæ quæstiones præstant, magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide: y ná drugim mieyscu / stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita.
2. Tim: 2. Prawdá iest że z głupimi nie tylko z Zydámi ále y z Chrześciány szkodá disputowáć / álbowiem tákowi nie odpowiedzą do rzeczy y mądrze / ále od rzeczy y nie mądrze y głupie. Nie zákázuie iednák Pismo święte z Zydámi dysputowáć / osobliwie z Mądrymi / w Piśmie świetym biegłymi / iest tego wiele przykłádow o Szczepánie y Páwle ś.
Actor: 6. 9. cap: 19. Surrexerunt quidam de Synagoga. &c. disputantes cũ Stephano, & non potuerunt resistere sapientiæ & Spiritui, qui loquebatur. Y ná drugim mieyscu: Saulus autẽ multo magis conualescebat, & confũdebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. Y ná trzecim mieyscu / & disputabat in Synagoga per omne Sabbathum interponens Nomen Dñi IESV. Y ná czwartym mieyscu; introgressus autem Synagogã cum fiducia loquebantur per tres Menses disputans & suadens de regno Dei. Y sam Chrystus Pan we dwunastu létech będąc miedzy Doktorámi w Kośćiele śiedząc przykład tákowey disputáciey zostáwił.

Przypátrzże sie Czytelniku/ że tu Pismo ś. nie zákázuie z Zydámi disputowáć/ poniewaž to Szczepan y Páwel ś. z roſkazánia Boſkie° vczynili. Vas electionis factus eſt mihi, vt portet nomen meum coram gentibus. Záczym nie godzi ſie Zydow ßárpáć / y tákowemi árgumentámi okłádáć eo fine, áby ich do Wiáry náwroćić mieli / gdyż wßyſcy mamy Captiuare intellectum, to ieſt rationabiliter in obſequium fidei. A oſobliwie ći ktorzy żádnego Dominium nie máią nád nimi / záledwieby to Principibus & Regibus zyść ſie mogło/ iákoż y powinni/ poniewaž illorum ſunt ſubditi, nie dla tego áby im nieſłußność iáka ná zdrowiu álbo ná máietnośći czynić mieli / tym ſámym że według Proroctwá Izáiáßowego/ ktore przypomina Páwel ś. Reliquiæ Iſrael conuertentur in fine, przeto terroribus & minis, do Wiáry Chrześćiáńſkiey onych przymußáć powinni/ iáko nápiſał ieden Doktor doſyć vważny w Kośćiele Bożym / ktory ma te słowá; Minus malus eſſet eis non poſſe impunè legem ſuam illicitam ſeruare, quam poſſe eam libere ſeruare blaſphemando nomen Domini. A do tego Bog wiekße ma práwo nád nimi/ iáko ſupremus Dominus, ániżeli Krol álbo Xiążę/ ktore dependet à ſupremò Domino, á poſpolićie potestas

Iſaiæ ca: 9.

Rom: c. 1.9.

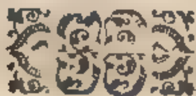
Scotus in 4. d. 5. q. 1.

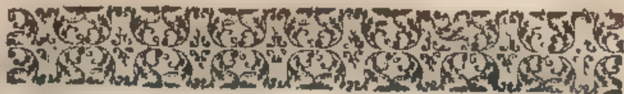
testas inferior, nie może nikogo obligowáć w tym coby było przećiwko práwu zwierzchnieyszemu / iáko práwu Boskiemu / y owszem ktokolwiek rządźi Rzeczapospolita / powinien przymuśić kożdeᵒ do posłuszeństwá zwierzchnieyszemu Pánu / iáko

August: de nat: boni. vczy Augustyn ś. y lubo to oni ná sercu nie byliby práwdźiwemi Chrześćiánámi/ minus tamen malum esset, non posse illos impunè legem suam illicitam seruare, quam posse eam liberè seruare.

Mász iuż vważny Czytelniku/ iákowy iest zamysł moy / y dla czegom te Rozmowe Theologá z Rábinem w ten sposob opisał / ábym Chrześćiánom / osobliwie Theologom był pobudką do tákowych z Zydámi rozmow / z ktorey rozmowy aby setheram przećiwko záślepionemu y vpornemu narodowi wziawszy / oczy mu otworzyli / y sercá wzbudźili: Rábin tákże áby z tey rozmowy nászey poznánie Wiáry prawdźiwey otrzymał / y Krolewstwá niebieskiego/ ktorego mu życzę/ wespoł zemną dostąpił.

Amen.

ROZMOWA TAKOWY PORZADEK BEDZIE MIAŁA, WEDLVG PVNKTOW NIZEY OPISANYCH.

dla lepszego wyrozumienia Czytelnikowi.

PVNKTA DO ROZMOWY.

1. *Ktoraby Wiárá byłá pożytecznieysza y bespiecznieysza do zbáwienia Człowiekowi.*

2. *Iákowym sposobem trzy Osoby Boskie w iedney Náturze Boskiey, szczegulney y nierozdźielney od siebie pochodzą, y miedzy sobą rożność máią.*

3. *Iakim sposobem Chrystus Pan, Messyász prawdźiwy, od wiekow z Oycá bez Mátki ná Niebie narodzony.*

4. *Iákim sposobem tenże czásow ostátnich, z Mátki bez Oycá, ná źiemi národzony.*

5. *Tenże Messyász prawdźiwy, ktorego czásu ná świát zestány, długo mieszkał z námi, iáko dawno po śmierći swey do niebá wstąpił.*

A 6. Co

6. *Co zá przyczyná, iż on bedac Bogiem, inszego sposobu odkupienia ludzkiego nie nálazł bez národzenia ná sie ludu swego wybránego Izráelskiego.*

RABIN.

Dziwna y zdrowego vważenia godna tákowa rzecz káżda/ ktora y sumnienie zdobi/ y zbáwienie Człowiekowi wiekuiste gotuie, w tákowey spráwie nie wiodze/ y w Pismie świetym nie náyduie/ coby potrzebnieyszego było / iáko Wiárá y Vczynki dobre: Záczym nietylko v Zydow / v Chrześćian / ále też v Pogan / lubo y ći nie we wszytkim sie zgadzáio miedzy sobo / átoli iednák wszyscy vsiluio / iákoby ná dobrych Fundámentách Wiáre swoie vgruntowáli. Dziwna tedy rzecz iest/ y vwagi godna/ pátrzoc ná tákowo rożnice ich/ nie záwádzi sie przeto spytáć/ y o tym sie wprzod rozmowić / ktoreby y iákowe Wiárá mogłá mieć fundámentá/ przy ktorych w tákowey Wierze przy dobrych vczynkách zbáwienie swoie vbespieczyć mogł.

THEOLOG.

PRawdá iest/ że ich iest niemáło/ ktorzy Pismo ś. poszepiáio / iáko so Manichei, według Augustyná ś. ktorzy powiádáio Stárego Testámentu sprawco być Malum, Złe. Niektorzy ták Stary iáko też y Nowy Testáment przyimuio / iáko so Heretycy / rożney Sekty / ktorzy rożne Sentencye Pismá ś. źle zrozumiáne zá Fundáment sobie wziowszy/ inszemi pogardzili.

Lib: de vtilit: cred.

RABIN.

Ktoraż iednák z tych ma być gruntownieysza y bespiecznieysza?

THEOLOG.

KTora od Bogá dána iest. Non est qui possit scire vias Sapientiæ, sed qui scit vniuersa, nouit eam: Nie masz człowieká ná świećie / ktoryby wiedział drogi mądrośći / ále ten tylko / ktory wszytko wie / poznał ią. Y przydáie Prorok o Stárym Testámenćie: Tradidit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: Dał ią Iákobowi dźiećiećiu swemu / y Izráelowi kochánemu swemu. Ktoremi słowy Prorok dáie znáć Wiárę prawdźiwą w Stárym Testámenćie Pismá s. być zámknioną: á że nietylko w Stárym Testámenćie / ále też y w Nowym Wiárá prawdźiwą záwiera się / przeto przydáie te słowá: Posthæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Potym ná źiemi był widźiány / y z ludźmi obcował. Baruch 3.

RABIN.

Zaprawdę my tego Proroká nie przyimuiemy / y w Bibliey nászey onego nie mamy?

THEOLOG.

NIewiem miły Rábinie / komu w tym więcey wierzyć / niesliże Kátholikom / ktorzy w tey spráwie żadnego interesse nie máią; poniewasz iáko Nowy ták y Stáry Testáment przyimuią / zączym prawdźiwsze są Oryginały y Pismá Bibliey świętey / ktore oni in Vaticano w Rzymie pod wielką strażą Zacnych Prałatow pilnie chowáią. do-

ſtawßy ich od Przodkow wáßych záraz po zburzeniu Ieruzalem / y Kośćiołá Sálomonowego / przez Ceſarzow Rzymſkich Tytuſá y Weſpázyaná / ktore Siedmdźieśiąt. tłumáczow przetłumáczywßy/ Vniuerſitas Eccleſiæ z Nayzwyżßą głową ſwoią Stolice Apoſtolſkiey inter Libros Canonicos Prorocá tego położyli. Rychleyby ſię o Rábinie fałßu miedzy wámi ſpodźiewáć/ ktorzy Biblie ſwoie po piecách miedzy dźiećmi chowaćie / nie przymawiáiąc obyczáiom y nieſtátkowi wáßemu / doſyć ná tym / że was prywatá vwodźi / ták iż nietylko ták ś. Prorocá / ktory wám w tey mierze przyznawa w Stárym Teſtámenćie wiáry prawdźiwą : ále gdybyśćie y w inßych Prorokách co iákowego coby do Chryſtuſá y Nowego Teſtámentu śćiągálo ſię (iákoż y ták ieſt / tylko że nie widźićie) ſnadź byśćie y wßytkich Prorokow z Bibliey wyglozowáli / czego ſię y obawiáć potrzebá z tey rozmowy náßey / żebyśćie tylko przy Tálmućie wáßym plugáwym nie zoſtáli.

R. A. B. I. N.

DAwßy tym prywatom pokoy / poniewaź żadna was prywatá nie vwodźi/ iáko powiádaćie / przyznayćież nam/ ktora przećie beſpiecznieyßa ieſt Wiárá /ieſli tá ktorą ßczegulnie w záchowániu Stárego Teſtámentu twierdzimy/ álbo ieſli też tá/ ktorą wy iáko w Nowym / iáko y w Stárym Teſtámenćie pokazuiećie ⁊.

T. H. E. O. L. O. G.

OSm kondycyy według iednego wielkiego Doktorá w Kośćiele Bożym do poznánia. Wiáry prawdźiwey vpátrowáć trzebá / y one záchowáć.

Scotus in 1. Prolog. queſt: 2.

Pronunciationem Propheticam, *Prorockie opowiádánie.*

Scriptu-

Scripturarum concordiam, *Pismá ziednoczenie zgodliwe.*
Scribentium authoritatem, *Pisárzow poważność.*
Recipientium diligentiam, *Przyimuiacych pilna ostrożność.*
Contentorum rationabilitatem, *Rzeczy pisánych słuszność.*
Singulorum errorũ irrationabilitatem, *Błedow ostrożność.*
Ecclesiæ Stabilitatem, *Kościołá Bożego stałość.*
Miraculorum claritatem, *Cudow świetność.*

Dla lepszego zrozumienia / pierwsza kondycya ták się dekláruie: Sam Bog z przyrodzenia swego może przyszłe rzeczy nieomylnie wiedźieć / iákoż y wie: przeto sam też álbo kto drugi od niego wyćwiczony / nieomylnie o nich prorokowáć może: tákowych mamy śiłá w Piśmie świętym przez Proroki święte opowiedźianych; ktore się iuż spełniły. Vera se narasse præterita, qui ex his quæ futura prænunciauit cum tanta veritate implentur: Prawdźiwie powiedźiał ten przeszłe rzeczy / ktory z tych ktore przyszłe są / z iego Proroctwá prawdźiwie się wypełniáią / powiedźiał Augustyn ś. Ponieważ tedy tá pierwsza kondycya wielu spełniłá się / iáko widźimy w Prorokach Kośćiołá Bożego / ktorzy nam wiárę proroctwem opisáli / nie potrzebá iuż wątpić / áby z tey kondycyey w Kośćiele Bożym powszechnym nie miáłá bydź wiárá / w ktoreyby człowiek przy dobrych vczynkach nie miał zbáwienia swego vbespieczyć. *Lib: 12. cap: 10.*

Drugą Kondycyą ták deklàruię: Kiedy pewnośći ábo dowodu iákiego Artykułu Wiáry álbo Kánonu Kośćielnego ex terminis, ábo ex euidentia principiorum nie mamy / niepodobna rzecz áby ták ich wiele ná rożnych mieyscách mieszkáiących zgodźić się mogli ná iedną konkluzyą / chybá żeby rozum ich był od Bogá nákłoniony do ziednoczenia ná iedną sentencyą. A iż Pisárze Swiętych Kánonow rożnie rozsádzeni / y rożnych czásow pisáli / iáko mamy o Siedmidźieśiąt tłumáczách / ktorzy żadnych pe-

wnych dowodow nie mieli/ á przecię iednák wszyscy ná ięs dnę konkluzyą się ziednoczyli: idzie przeto zátym / że od Duchá ś. dyrygowáni byli / tákim sposobem Kościoł Boży powszechny máiąc tę zgodę Pismá ś. ma też y wiárę prawdziwą. Ezechiel Prorok prorokuiąc w Bábiloniie tego czásu / ktorego y Jeremiasz w W Zydowstwie / nietylko to powiádáli/ czego od Moyzeszá Mágistrá swego się náuczyli/ ále y inszych wiele rzeczy / ná ktore nizkąd pewnych dowodow nie mieli/ tylko Doktorá niebieskiego / záczym: iáko Stáry Testáment ták y Nowy iedną nam pewną y nieodmienną Wiárę prawdziwą.

Trzecią Kondycyą ták dedukuię: Albo te Księgi Pismá ś. są tych Authorow/ ktoremi się tyt tułuią / iáko są Pismá Prorockie/ Ewángelistow/ Apostołow / álbo nie są? iesliże ich są/ co y przyznáć musi: toć ponieważ potępiáią kłamstwo / á osobliwie w Wierze y Obyczáiách sámi kłamáć nie mogą / mowiąc: Hæc dicit Dominus: gdyby tego Bog nie mowił. Jesliże nie ich są/ ktożby im to zádáć chćiał? Nie Zydzi/gdyż ich przyimuią: nie Chrześciánie też/ gdyż y sam Pan Chrystus kánonizuie ie/mowi

Lib: 2. de Ciuit. c. 2. Augustyn ś. Hic prius per Prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos quantum satis esse iudicauit locutus, Scripturam condidit, quæ Canonica nominatur eminentissimæ auctoritatis. Ten álbowiem pierwey przez Proroki/potym przez sámego śiebie/potym przez Apostołow/ iáko wiele potrzebá było rozumiał/ mowił: Pismo stánowił / ktore porządnym miánował Naywyższey zwierzchnośći. Tenże: si ad Sacras Scripturas admissa fuerint,

Epist: ad Hieron. vel officiosa mendacia, quid in eis manebit authoritatis? iesliby do Pismá ś. przypuszczone były/ choćiaż przystoyne kłamstwá/ ktoraż by iuż w nich powagą byłá? Ponieważ tedy w Kośćiele Bożym iest Scriptorum authoritas, toć y prawdziwa Wiárá.

O Czwartey Kondycyey ták mowić bedźiemy. Albo żadnemu nie wierzyß w tákowey rzeczy / ktorey nie widźiß? Toć też nie trzebá wierzyć/ że swiát był przed tobą / áni mieysce ná świećie/ áby było kedy nie byłes? áni też Oycá twego/ áni Mátki twoiey; tákowe niedowiárstwo zepsowáłoby wßystek świát. Przeto ieśli chceß wierzyć iákowey rzeczy / ktora tobie nie ieſt iáwna / álbo dowodna/ wierzże Communitati, álbo tym/ktorych wßystko pospolstwo ápprobuie/á osobliwie kiedy Communitas iáka bedźie sławna/ przystoyna / z wielką vwagą ápprobowána y przyięta: ták ieſt Kánon Boskiego pismá / y dla tego v Zydow przedtym/poki ießcze w chlubie swoiey przystoynośći byli / wielka pilność byłá: teraz iuż v Chrześćian o księgách záchowániu / iáko o tákowych/ktore są potrzebne do zbáwienia. Czemuż proßę Pismo o Enochu/o ktorym Iudás Apostoł w swoim Liśćie wspomina / nie ieſt położone w Kánonie/ y wiele inßych / o ktorych wzmianka ieſt w Księgách Krolewskich? dla tego ábyśmy wiedźieli / że tylko támte pismá w Kánonie położone są / ktorych Authorowie nie są ludźie / ále iáko Prorocy z Boskiego nátchnienia pisáli. Ponieważ tedy Kościoł Boży ma tákową pilność y ostrożność w przyięćiu pismá/ ktore są in Canone, wątpić nie trzebá / áby tám nie byłá prawdźiwa Wiárá.

Piątą Kondycyą ták wywodzę. Nie máß nic ná świećie przystoynieyßego /. iáko Bog / ktory ieſt kresem ostátnim/ do ktorego żywot náß prowádźimy/y bliźniego iáko sámego śiebie miłowáć: álbowiem w tym dwoygu Przykázániu wßytek Zakon záwiſł y Prorocy; ztąd álbowiem iáko od iednego źrzodłá wßytkie inße rzeczy pochodzą w Pismie ś. opisáne/ y rozumowi podáiące. Nihil turpe & flagitiosum spectandumq; proponitur, vbi veri Dei Matt. 7. & 22.

aut præ-

aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Nie trzeba się tám nic sprosnego spodziewáć / kędy prawdziwego Bogá álbo przykazánia opowiádáią / ábo Cudá pokázuią / ábo dáry wychwaláią / abo dobrodzieystwá pożądáią / powiedział Augustyn ś. Záczym w Kośćiele Bożym nic nie wierzymy o Bogu / coby iáko niedoskonáłość pokazáć miáło / y owszem cokolwiek wierzymy / więcey przypisáć musimy doskonáłości Bożey / á niżeli niedoskonáłości: iáko wierzymy o trzech Osobách TROYCE Przenaświętszey / o Wćieleniu Syná przedwiecznego, &c. Záczym ponieważ w Kośćiele Bożym słuszność tych wszytkich rzeczy / ktore się w nim záwieráią pokázuie się / przyznáć muśi káżdy rad nie rad / że nie masz wiáry prawdziwszey / tylko w Kośćiele Bożym powszechnym.

Kondycyą Szostą ták prowádzę. Przystoyna rzecz iest vpátrowáć co się w inszych Religiách dzieie / iáko wielkie absurda, y nieprzystoynośći w nich się záchowuią. Ono Pogánie co zá przystoynośći swoie pokazáć máią / colentes opera manuum suarum, in quibus nihil est numinis, chwaląc vczynki rąk swoich / w ktorych żadney Swiątośći y nabożeństwá nie masz / iáko pokázuią Philosophowie. Co pokazáć máią Sáráceni brzydkie świnie / Máchometowi vczniowie ná potwierdzenie wiáry swoiey? pokażą że Błogosłáwieństwo swoie máią w Obżárstwo y wszeteczność; Czym się brzydząc Philosoph Awicená / choćiaż

9. Metaph: cap: 7. ich Sekty był: inszy iednák kres błogosłáwieństwá iákoby doskonálszy człowiekowi pokazał / mowiąc: Lex nostra, quam nobis dedit Machomet, ostendit dispositionem felicitatis & miseriæ, quæ sunt secundum corpus, sed est alia promissio, quæ apprehenditur intellectu, & sequitur: Sapientibus autem Theologis multò maior cupiditas fuit

ad con-

ad consequendam hanc felicitatem quàm corporum; quæ quamuis daretur eis, non tamen attenderunt eam, nec appretiati sunt eam comparatione felicitatis, quæ est coniunctio primæ veritati. Zakon náß / ktory nam dał Máhomet pokazuie rosporządzenie błogosłáwieństwá y nędze / ktora iest według ćiáłá; ále iest inßa obietnicá / ktora tylko rozumem iest poięta. y przydáie: Modrych iednák Theologow dáleko więkßa byłá chćiwość do tákowego błogosłáwieństwá dostąpienia / á niżeli ćielesnego / ktore choćiażby im dano / nie oglądáliby się ná nie / aniby ono sobie ważyli względem błogosłáwieństwá / ktore się łączy z pierwßą prawdą / to Philosoph Sáráceński. Coż miły Rábinie Żydzi pokażą twoi? iesli to / że Nowy Testáment potępiáią / ktory w wáßym Stárym Testámenćie ogłoßony iest: Non auferetur, mowi Jákub / Sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium: Nie będźie oddalone Berło z Domu Judzkiego / ták długo / poki nie przydźie / ktory ma być posłány, á ten będźie pożądánie narodow: Co się iuż stáło / na oko to widźimy / co się z wámi dźieie / gdyśćie Krole y berlá ich potráćili / y sámiśćie się po świećie rosproßyli. Toż prorokował y Dániel mowiąc: Septuaginta Hebdomades abbreuiatæ super populum tuum, & super Vrbem sanctam tuam, vt consumetur præuaricatio, & finem accipiatur peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & Prophetia; & vngatur Sanctus Sanctorum: Siedmdźiesiąt Tygodniow ſkrocone są nad ludem twoim / y nád Miástem świętym twoim / áby skończyłá się przewrotność / y koniec wźiął grzech swoy / áby zgłádzona byłá nieprawość / y wprowádzona spráwiedliwość wiekuista; żeby się wypełniło widzenie y Proroctwo / y pomázány był Swięty Swię-

Gen: 49

Ca

Swiętych. Tu káżdy ná oko obaczyć może / iáko niesłu-
sznie Nowy Testáment potępiáią ktory y Prorocy przyiąć
rozkázuią. Rzeczesz o nędzny Rábinie / że to Proroctwo
opisáne iest o Messyaszu / ktorego oczekiwamy / á nie o
wászym Chrystusie. Odpowiádam ci / że iuż Messyasz
prawdziwy Chrystus przyszedł ; ale się w tym zrobą zá-
trzymam do Piątego Punktu / gdzie rozumiem dosyć be-
dziesz miał. Co głupi osłowie Mánichei máło / powiádá-
iąc Stárego Testámentu początkiem bydź złe / ponieważ
oni sámi / iesli nie pierwszym / á złym / przynamniey są
bárzo złymi. Co insze Heretycy pokázáć im nie ná potwier-
dzenie wiáry swoiey ? tylko vchwyćiwszy słowo iedno / nie
znosiwszy go z słowy vprzedzáiącymi y nástępuiącymi złe
zrozumieli Pismo święte / iáko tá propozycya : *HOC EST
CORPVS MEVM.* powiádáią że iest tákowey mocy / iáko y
tá : Ego sum vitis vera· álbowiem iáko z tey propozycyey
nie idzie / áby Chrystus z nátury był prawdź winą Máćicą /
ták też y tá nie idzie / áby Chleb w Sákrámenćie był pra-
wdziwym Ciáłem iego. Pátrzćież iáko wielki error z nie-
rozumienia pismá / y z słow nástępuiących / ktore są quod
pro vobis tradetur, álbowiem iesli Chrystus prawdźiwie
był wydány od Iudaszá Zydom toć y Ciáło iego prawdźi-
we iest w Sákrámenćie świętym ; Non poteſt, mowi
Lib: queſt: 83· 69· Augustyn ś. error oriri palleatus nomine Chriſtiano, niſi
de Scripturis non intellectis : Nie może błąd bydź wznie-
ćony pokryty imieniem Chrześćiáńskim / tylko ze złego
rozumienia pismá. Zkąd Herezye nástąpiły / dla tego iż
rożnych Sentencyi nákłádli ktore miáły wprzod bydź we-
społ zniesione y sądzone / iákowyby ich sens miał bydź. A
Cont: Epiſt: fundamen· dla tego Augustyn ś. powiedział : Non crederem Euan-
gelio, niſi quia Eccleſiæ Catholicæ credo : Nie wierzył-
bym Ewángeliey. Kto znał y widział Moyzeszá / Dawi-
dá / Izáia-

dá/ Izáiaszá. etc. Máttheuszá/Janá/ Lukaszá / etc. Piotrá/ Páwłá. etc. ze wszytkich nas teráznieyszych / kto nas vpewnia że to oni pisáli? Zaden / tylko Kościoł Boży; dla tego w Kośćiele Bożym/ gdy się táka trudnosć tráfi/álbo około Członkow wiáry/ álbo obyczáiow dobrych / ná tym są Concilia Generalskie/ Prowincyalskie/ Synody Dyæcezáńskie/ Congregácye rozne / według rożnych przypadkow/Swięte Inquisitie/przećiwko Heretykom/ Apostátom/ trudno zbłądźić: á iesliby kto per incuriam w błąd wpadł/ wnet go popráwią / ták iż choćby był szczegulny człowiek ná kráiu świátá / á ten Katholik we wszytkimby się zgadzał z Kośćiołem Rzymskim. Przeto nie mász prawdziwszey wiáry/ iáko w Kośćiele Bożym.

Siodma Kondycia może fundament swoy mieć z słow Augustyná ś. Cum igitur tantum auxilium, tantum profectum, fructumq; videamus, non dubitamus nos eius Ecclesiæ credere gremio, quæ vsq; ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim ipsius iudicio plebis, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum damnatis, culmen authoritatis obtinuit. Poniewaz tedy tákowe pomocy Boskie / tákowe postępki / tákowe owoce widźimy / nie wątpimy nic/ ábysmy tákowemu Kośćiołá Bożego zgromádzeniu wierzyć nie mieli / ktore áż do skończenia narodu ludzkiego od Stolice Apostolskiey przez nástępce Biskupow/ná dárémnie szczekáiących Heretykow / częśćią sądem tego zgromadzenia/ częśćią poważnośćią Senatorow/ częśćią Cudow potępionych naywyższą zwierzchnosć otrzymał. Już teraz w Kośćiele Bożym widźimy ná oko / co przed tym w Stárym Testámenćie opowiedźiano: Leua in circuitu, mowi Prorok/oculos tuos, & vide, omnes isti con-

De vtilit. credendi in fine.

Isaiæ 60.

gregati sunt, venerunt tibi: Filij tui de longè venient, & Filiæ tuæ de latere surgent: Podnieś w około oczy twoie/ á obácz/ wszyscy ći zgromadzeni ku tobie przyszli: Synowie twoi z dáleká przydą/ y Corki twoie z boku powstáną. Przypátrz się káżdy / iákie iest zgromádzenie Kościołá Bożego / ktory nic inszego nie iest / tylko Congregatio omnium fidelium, sub vno Pastore legittimo existentium. Postępuy dáley Proroku: Et locum pedum tuorum glorificabo, & venient ad te curui eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum, & vocabunt te Ciuitatem Domini Sion sancti Israel: A mieysce nog twoich wysłáwię / y przyidą do ćiebie náchyloni tych ktorzy ćię vniżyli / y pokłon vczynią śćieszkom nog twoich / y názową ćię Miástem Páná Syonu Swiętego Izráelá. Przypatrz się káżdy posłuszeństwu / ktore Monárchowie Stolicey Apostolskiey oddáią. Postępuy dáley Proroku: Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent: Że Oycá ś. Naywyższego Biskupá w nogi cáłuią/ nie iáko Człowieká / ále iáko Głowę Kośćiołá powszedniego y Namiestniká Chrystusowego; Nie gorsz się Heretyku: Coż tedy może bydź niewdzięcznieyszego Bogu naywyższemu / iako ták wielkiey zwierzchnośći sprzećiwić się? Dla tego powiedział Gámáliel: Si est ex hominibus Consilium hoc, hoc opus

Act: 5: dissoluetur: si ex Deo non poteritis dissoluere, ne forte & Deo videamini repugnare; co to spráwuie / tylko Modlitwá Chrystusowá? Ait Dominus Petro: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

Ostátnia Kondycia iest/ Cudow obiáśnienie/ ktora się w ten sposob pokazáć może. Nie może Bog bydź świádkiem fałszywym / przeto gdyby potrzebá było iáko

owego.

owego cudu/ ktoryby nie był podobny sposobowi przyrodzonemu. Kápłan ieden álbo Káznodzieiá prosił go/żeby iákim Cudem oświádczył náukę tę / ktorą on opowiáda bydź prawdziwą: á żeby to vczynił; záprawdę sam Bog przez to sámo byłby świádkiem á prawdziwym; álbowiem non potest esse Deus testis falsus,iáko wiele Cudow náyduiemy w Stárym Zakonie przez Moyzeszá/Aaroná/ y miedzy inszymi Prorokami ná potwierdzenie Wiáry prawdziwego Bogá: toż y w Kośćiele Bożym miedzy Swiętymi Bożymi Męczennikámi/ktorzy ná potwierdzenie náuki Chrystusowey ták wiele Cudow zá spráwą Boską náczyniwszy/ Męczeństwo dla wiáry świętey podieli. A dla tego Rychárdus powiedźiał: Domine, si est error, à te decepti sumus, nam tantis signis confirmata sunt, quæ non nisi per te fieri possent: Pánie / ieśliby był iáki blad / przez ćię oszukáni iesteśmy / álbowiem ták wiela znákow potwierdzone są: ktore Cudá ni przez kogo tylko przez ćiebie sámego bydź muśiáły. Jeśliby też kto rzekł przećiwko iáwney prawdźie/ co nie wierzę / że w Kośćiele Bożym nie mász Cudow. Odpowiádam z Augustynem świętym: Si ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis vnum grande miraculum sufficit, quòd iam terrarum orbis sine vllis miraculis credit, quicquid enim quod credimus dicatur incredibile esse,non minùs est incredibile homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem,tam efficaciter mundo, & in illo etiam doctis persuadere,& subdit; qui propterea exiguo numero ignobilium, infirmorum, imperitorum hominum credidit, quia in tam contemptibilibus testibus multò mirabiliùs Diuinitas seipsa persuasit. Jeśliby tákowym Cudom nie wierzyli / to iedno nam zá wielki Cud stoi/ że iuż wszystek świat przez żadnych Cudow wierzy: álbo-

Rychardus 1. de Trinitate 2.

August: lib: 22. de Ciuit: cap: 5.

álbowiem cokolwiek wierzymy/ niechay śie zda niepodobne do wiáry/ że ludzie prośći iáko byli Apostołowie podli/ nieumieietni/ rzecz ták niepodobna do wiáry/ ták skutecznie świátowi y ná świećie madrym osobom do wierzenia podáć mogli. y przydáie: Dla tego tedy świát ták máley liczbie ludzi podłych y nieumieietnych vwierzył/ iż w ták niepocześnych świádkach Bog sam cudownym sposobem świátowi do przyiećia wiáry podawał. Coż może być cudownieyszego/ iáko przez tákowe prostaki y vbogie ludzie do Zakonu przećiwnego Ciálu y Krwi ták wiele Potentatow y ludzi madrych w wierze przećiwnych przyprowádzić? iáko czytamy o Páwle świetym/ ktory wprzod prześládownikiem Kośćiołá Bożego bedac/ zstał śie potym Apostołem Chrystusowym/ y Doktorem narodow. Augustyn ś. wprzod od Mánicheusow zwiedźiony/ á potym od Ambrożego świetego zá spráwa Boska náwrocony/ Doktorem y świátłośćia Kośćiołá Bożego zstał śie. Dyonizy Swiety wprzod Pogáńskim Philozophem/ á potym Vczniem Páwłá świetego został. Cypryan świety wprzod Czárnoksieżnikiem/ á potym świátobliwym został Biskupem. Sylwester Swiety Biskup naywyższy przed Konstántynem Cesárzem/ ták w vzdrowieniu trądu iego/ iáko też y w dysputácyey przećiwko Zydom Cudá wielkie pokazał. Stánisław świety w skrzeszeniu trzy látá w grobie leżacego ná pokazánie prawdy Cud wielki pokazał/ ktory iáko ná niebie świátłá wszytkiemu świátu nie sa táyne; ták też y ten po wszystkim świećie ogłoszony iest. Jest ták wiele Cudow Bożych w Kośćiele powszechnym/ ktorych chybá żeby kto rozumu nie miał/ tedyby ich nie przyznał. Jeślibyś też o Rábinie chćiał rzec/ że Cudá nie pokázuia prawdy/ ábowiem y Antichryst Cudá czynić bedźie? Odpowiádam ná to/ że insza iest Cudá czynić permissiuæ,

Obiectio Rabini.

missiue, iáko mowio Theologowie z dopußczenia Bożego / przeto że Bog w tákowey spráwie nie dokłáda woli swoiey / ále tylko dopußcza zá dániem przyczyny człowieczey / záczym te Cudá Antichrystá nie mogą mieć w sobie doskonáley prawdy. Lecz Cudá Swietych Bożych / ktore tylko od nich Meritorie bywáią / to iest dla ich zásługi / á od Bogá effectiuè sámym skutkiem czynione / záprawdę tákowe mußą bydź prawdziwe. Do tego wielka iest rożnicá miedzy temi Terminami / Miraculum & Mirabile. Cud y Podziwienie: Prawdá że Antichryst bedzie czynił Mirabilia, ále nie Miracula.

RABIN.

PRzyznawam ná wßystkie Kondycye słußność prawdziwey wiáry pokázuiące / oprocz Piątey y Szostey, albowiem Cztery pierwße wiecey do nászey Synágogi przynależą / á niżeli do Kośćiołá Kátholickiego; poniewaź nie tylko sam Bog / náukę Wiáry swoiey nam dał / á też y Prorokow / áby nas w niey ćwiczyli / z narodu Zydowskiego postánowił; ktorzy po rożnych mieyscách mießkáiąc / iáko sámi przyznawaćie / Wiárę ktorą mamy pisali / we wßystkim sie zgadzáiąc. Tych lubo my co teraz żyiemy nie ználiśmy; Synágogá iednák nászá / ktora sie tłumáczy z Græckiego Syn, to iest Con; y z Zydowskiego Goha, to iest: Gens vna, iákoby mowiąc: Synagoga vnius gentis congregatio; te sam Pan Bog fundował; tá nas w tym vpewnia co oni pisali / te sam Bog potwierdził / y sobie vlubił / mowiąc przez Proroká: Desponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide; & scies quia ego Dominus: *Osea 2.*

minus: Poślubię cię sobie ná wieki / zrekuię cię sobie w spráwiedliwości/ y w sądách/ y w miłosierdziu/ y w posłutowániu; y zrekuię cię sobie w Wierze: y poznaß żem ia ieſt Pánem. Te náßę Wiarę názwał Winnicą ſobie vkocháną: Vinea autem Domini exercituum Domus Iſrael eſt: Winnicá Páná Zastępow ieſt Dom Izráelſki/ y Ziemiá Judzka kwiát iego vkocháný. A co większa/ że y ſam Chryſtus/ ktorego wy Synem Bożym miánuiecie/ roſkazał Apoſtołom ſwoim/áby tę Winnicę ſpráwowáli/ inſzey nie ßukáiąc / gdy do nich mowił: In via gentium non abieritis, & in Ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potiùs ite ad oues, quæ perierant Domus Iſrael: Drogą Pogan nie poydźiećie / áni do Miaſt Sámárytáńſkich nie wnidźiećie/ ále ráczey podźćie do Owiec / ktore zginęły z Domu Izráelſkiego. Co ſię też tycze Piątey y Szoſtey Kondycyey. Że ich nie przyznawamy / nie dźiwowáć ſię / że y Nowego Teſtámentu nie przyimuiemy / álbowiem wiele ſię w nim nayduie / co przećiw Stáremu Teſtámentu biie /opiſuiąc trzy Oſoby Boſkie: Wćielenie Syná Bożego/ Sákrámentá / y inſze Ceremonie / czego w Stárym Teſtámenćie nie máß / á przećię powiádaćie / że Prorocy Nowy Teſtáment záchowáć roſkázuią.

THEOLOG.

ZAprawdę ieden Kośćioł Boży zá Oblubienicę ſobie Bog od wiekow obrał / lubo to przez Zakon przyrodzony ten Kośćioł w ſercách ludzkich był záłożony / lubo przez Zakon Moyżeßow pálcem Boſkim ná tablicách kámiennych wyryſowány / lubo przez Zakon łáſki / ktory przez Wćielenie Chryſtuſá Páná ná ſercách ludzkich ieſt nápiſány / y ieſt ieden: nie grzeßę iednák choćiaż go dwoiákim názowię / poniewaz w tym od doſkonáley iego iedno-

dno-

dności bynamniey nie dostąpie. Pánienká záprawdę iedná iest/ ktora pierwey iednemu Mężowi de futuro contraxit, á potym do lat przyszedszy / temuż Mężowi iuncta est Matrimonio; ták iż lubo oná iest iedná co y pierwey / leć według rożności stanu zda się iákoby były dwie. Ták y Kośćioł Boży iedno Ciáło iest od wiekow/áż do dźisieyszego dniá/y potym będźie: słusznemi iednák przyczynámi zá dwá go Kośćioły rozumieć możemy. Przyznawam ia tobie Rábinie/że Synágogę twoię przedtym niż Syn Boży Stał się Człowiekiem/zrękował sobie zá Oblubienicę/ ále non pro præsenti, tylko pro futuro ná przyszły czás/ ktory teraz iest; y dla tego mowi: Desponsabo te mihi, nie mowi desponso te mihi, biorę z tobą ślub / ále będę brał; álbowiem niepodobna rzecz byłá / áby Synágogá miáłá bydź Oblubienicą Boską / áżby pierwey Wiárą Chrystusá przyszłego przybrána byłá. Leć po przyśćiu Chrystusowym iuż więcey nie desponsanda in futuro, ále Sponsa in præsenti. Veni de Libano, Sponsa, veni de Libano, &c. Mowi w osobie iego Duch ś. ktorą Oblubienicą iuż nie przez wiárę przyszłego / ále przez wiárę obecnego Chrystusá/ ktory ią przez śmierć swoię / y przez wylanie krwie swoiey omył z grzechu / ostáłá się iemu Oblubienicą. A ták Kośćioł Boży iest ieden/y przed przyśćiem y nápotym Chrystusowym / według iednák rożnego uważenia dwiemá się nazwáć może/ á to tym sposobem; ábowiem śiłá ich było przed Chrystusem Pánem/ ktorzy wierzyli in Christum venturum, iáko my teraz in Christum præsentem, iáko się niżey powie: y támći byli odkupieni per eius mortem præuisam, iáko my teraz per eius mortem exhibitam. A iż miły Rábinie y z drugimi nie wierzysz in Christum, ktory prawdźiwym Messyaszem ná świát przyszedł/ in quem venturum crediderunt przodkowie twoi: Cant. 4.

pogotowiuáni Synágogá twoiá iest Oblubienico iego.. Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illum, & indignos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes; ſic enim præcepit nobis Dominus: Wam potrzebá było pierwey opowiedźieć słowo Boże/ ále ponieważeśćie nim pogárdźili / y niegodnymi śćie ſię żywotá wiecznego oſądźili; áto ſię obracamy do Pogan/ álbowiem ták nam roſkazał Pan. A żeby to prawdá byłá/ piſmem ſtárego Zákonu tego dowodźi: Adhuc viuente me, mowi Moyzeſz/ & ingrediente vobiſcũ ſemper contentioſe egiſtis cõtra Dominum, quantò magis cùm mortuus fuero, Jeſzcze poki ia żyię y z wámi pielgrzymuię / záwſze ſię ſprzećiwiaćie Pánu Bogu / dáleko więcey po śmierći moiey. A ná drugim mieyſcu: Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me; Cognouit Bos Poſſeſorem ſuum, & Aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem non me cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis; derelinquerunt Dominum, blaſphæmauerunt Sanctũ Iſrael: Synow moich wychowałem / y wynioſłem/ á wyśćie mną pogárdźili: Poznał Wol Páná ſwego / y Osieł żłobem Páná ſwego nie pogárdźił (przypátrz ſię Ceremoniey Chryſtuſowego Národzenia) á przećię iednák Izráel nie poznał mię /y lud moy nie zrozumiał. Biádá narodowi grzeſzącemu /ludowi nieprawośćią obćiążonemu/ naśieniu złośliwemu /ſynom wyſtępnym; opuśćili Páná / y zbłuźnili Swiętego Izráelá. A ná trzećim mieyſcu: A ſæculo confregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti: non ſeruiam, ego autem plantaui te Vineam electam: omne ſemen verum, quomodo ergò conuerſa es mihi in prauum Vinea aliena: Od wiekow zgruchotáłeś iárzmo moie/potárgałeś.

Acter. 13.
Deut. 31.
Hier. 2.
Iſaia 1.

gałeś pętá / y rzekłeś: Nie będę służył: á iam ciebie szczepił sobie Winnicę wyborną / nasienie czyste: o iákoś mi się obróćiłá w złość Winnicą cudzą. Widźiß Rábinie / iáko iuż Synágogę twoię / ktorą Bog náżywał electam, wyborną / wybráną / teraz zá niewdźięczność wáßę názywa ią Vineam alienam, iuż nie swoią / ále obcą: Záczym niewinnie kondycię tę / ktore ia zá pokazánie Wiáry prawdźiwey Kośćiołá powßechnego tu przywiodł / przywłaszczaß sobie.

RABIN.

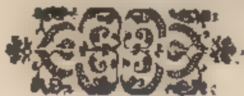
PRawdá iest / y przyznáć to musimy / że tego wßytkiego po sobie doznawamy / gdyśmy będąc po świećie rozsproszeni / kśięże náße / Oyczyznę y Krolestwo vtrácili, sub oppressione rożnych Monárchow świátá tego mießkáiąc: Mocny iednák Pan Bog / miłosierny y słowny / że swoiey obietnicy zá prawdźiwym Messyaßá przyßćiem dosyć uczyni. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam: Przyśiągł Pan Bog Dawidowi prawdę / y nie ośuka go w niey / iż z iego pokolenia ma posádźić Messyaßá prawdźiwego ná stolicy iego. Psal: 131.

THEOLOG.

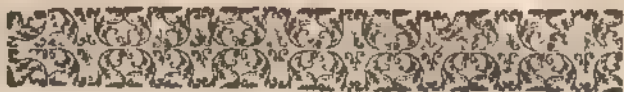
PRawdá iest Rábinie / że wam Bog śiłá obiecał / y ziśćił / iáko widźimy w prawdźiwym przyßćiu Messyaßá prawdźiwego Chrystusá Páná / ále żeśćie go nie przyięli / obietnic Boskich nie iesteśćie godni. Przeto czytay dáley Rábinie / iáko tám Bog kondycyą położył: Si, ieśli: Si custodierint Filij tui testamentum meum; & testimonia hæc quæ docebo eos: Ják synowie twoi / powiedział Dawidowi / będą strzegli testámentu mego / y świádectw

 moich /

moich/ktoremi ich przestrzegáć będę / to iest o Messyaszu prawdźiwym. Lecz żeśćie nie strzegli práwá Boskiego / dla tego nie iesteśćie godni obietnic iego. Pytam ćię miły Rábinie/ co zá przyczyná ták wielkiego karánia wászego/ że iuż Tyśiąc sześćset lat y pięć/ iáko wygnáni z pañstw swoich / po cudzych kniejách cierpićie? Nie mász ná świećie grzechu ćięższego / o ktoryby się Bog naywięcey gniewáć miał/ y lud swoy vkocháńy naybárdźiey karáć / iáko Báłwochwálstwo/ á przećię iednák zá ono Báłwochwálstwo / ktoreśćie popełnili w odlewániu Cielcá / podczás rozmowy Moyzeszá z Pánem Bogiem ná gorze Synái/ nie karał was Bog / tylko wygnániem do Persyey przez lat Czterystá? Cośćie tákowego teraz o Rábinie vczynili ták wielkiego / że ták długo przez lat 1605. ná wygnániu iesteśćie? nie Báłwochwálstwo? bośćie zá to tylko Czterystá lat ná wygnániu byli? Przeto ma być coś więtszego niż Báłwochwálstwo / á nie może być nic inszego / tylko żeśćie zámordowáli Chrystusá Páná / ktory był prawdźiwym Bogiem y Człowiekiem. Więc przydáiesz / że nie przyimuiećie Nowego Testámentu / dla tego że w wielu przeczy stáremu Testámentowi / rádbym wiedźiał / w czym / y iáko?

W TO-

WTORY PVNKT.

Iákowym ſpoſobem trzy Oſoby Boskie, w iedney náturze Boskiey ſzczegulney y nierozdzielney od siebie pochodzą, y miedzy ſobą roznosc máią.

R A B I N.

Widze dobrze/ iż w Stárym Teſtámencie ná żadnym mieyſcu ná ktorymby byłá wzmianká tych trzech Oſob Boſkich włáſnemi imionámi ich názywáiąc / Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, Oćiec/ Syn / y Duch świety : á ieſlibyś mi to pokazał/ ieſzczebym ſie pytał / iákimby to mogło bydź ſpoſobem / áby trzy Oſoby miedzy ſobą rzetelnie ſie dźielące przy iednym á tym nierozdźielnym zoſtawáć ſie Boſtwie miáły/ onego miedzy ſobą nie dźieląc / ták iż beſpiecznie mogą rzecz : Deus eſt Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, & tamen non ſunt tres Dij : Bog ieſt Oćiec/ Bog Syn/ Bog y Duch Swiety/ á przećię nie trzey Bogowie.

 THEO-

THEOLOG.

DWie rzeczy y dosyć subtelnie vważaß Rábinie. Lecz co się tycze pierwßey / że trzech Osob Boskich imion wyráźnie w stárym Testámenćie nie náyduieß / zchećia rad to pokażę: Naprzod kłádąc sobie zá Fundament to co Philosophia przyrodzona y rozum ludzki náucza / czemu y ty przeczyć nie możeß / choćiaßbyś chćiał / że Pater, & Filius sunt relatiua secundùm esse, & secundùm primum modum essendi. á iż relatiuorum własność iest ad conuertentiam dici, to iest pochodźić wzaiem iedno od drugiego / iáko Oćiec od Syná / y Syn od Oycá: tákże máią y drugą własność esse simul natura, ták iż położywßy iedno / muśi położyć y drugie. Záczym kiedy ia tobie Rábinie w stárym Testámenćie pokażę Bogá Oycá / muśiß mi przyznáć / że ten Bog Oćiec ma Syná / ponieważ nie może bydź Oćiec bez Syná / áni Syn bez Oycá / względem tych imion / iáko iest Oćiec y Syn. Więc ták mowi Bog Oćiec przez Proroká: Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? si ergò qui generationem cæteris tribuo, ego sterilis ero? Pytamże ia ćiebie Rabinie / iákowe tu sobie Bog rodzenie przypisuie? Jesli rzeczeß / że tákowe / iákowe ma stworzenie z przyrodzenia swego: Bluźniß Rábinie / y wielką niedoskonáłość Bogu przypisuieß / álbowiem stworzenie według nátury swoiey rodźi sobie podobnego iáko człowiek człowieká / koń koniá / etc. á tákowe rodzenie iest zá pomießániem przećiwnych form Czterech Zywiołow / zá álterowániem y przemienieniem / co wßytko wielką niedoskonáłość przyrodzenia pokázuie: á iż Bog Oćiec iest pura mens simplicissimus actus, vchoway Boże / tákowa mu niedoskonáłość

Aristot: in præd: relat.

Isaiæ 66.

przypiśáć. Ieśli rzeczesz / że to rodzenie Boskie rozumie Prorok stworzeniem rzeczy ná tym świećie / ktory stworzywszy wszytko / iesżcze iest mocen wiecey stwarzáć ; tym sposobem musiałbys pozwolić / że Bog Oćiec niedoskonále y niedostatecznie wszytko stworzył / co iest przećiwko Pismu świetemu: Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum, compleuitq; Deus die Septimo opus suum quod fecerat. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Przeto dokończone są Niebiosá y Ziemiá / y wszytká ozdobá ich : á ták skończył Bog dniá śiodmego vczynek swoy / ktory vczynił / y odpoczął od wszytkiey spráwy ktorą czynił : y widźiał Bog wszytko co spráwił / y było bárzo dobre. Ieślibys rzekł / że y teraz Bog stwarza dusze ludzkie y stwarzáć będźie: Dobrze / ále nie ná wieki / tylko do skończenia świátá / gdy sie iuż ludźie rodźić nie będą : á rodzenie Boskie / ktore iest iego doskonáłośćią / iest iemu wiekuiste / y skuteczne : przeto ná wieki rodźi y rodźić będźie: á ták ponieważ w piśmie świętym náyduiemy Bogá Oycá / toć muśi mieć y Syná. Genes: 1. & 2.

R A B I N.

IEśli ták iest / iáko powiádasz Theologu / że Bog Oćiec według Proroká od wiekow y ná wieki iest rodzący Syná / á iesżcze non in potentia, ále actu skutecznie / iákoż y ták muśi bydź / ponieważ iest pura mens, y purissimus actus: toć tedy ponieważ od wiekow y ná wieki rodźi / iuż nie iednego Syná / ále tyśiąc tyśięcy ich będźie miał ?

THEO-

THEOLOG.

PRawdá Rábinie / kiedyby byłá rzecz podobna / żebyś przy rodzeniu syná swego / wszytkę śiłę y moc rodzenia synowi dał / ták żebyś tákowego sposobu rodzenia więcey sobie nie zostáwił : á żeby tá generatio, to rodzenie nie odmieniáło śię / neq; in præteritum, neq; in futurum, izáliżbyś nie rzekł / że nie mogę mieć iuż inszego / ále tylko iednego záwsze rodzącego. Toż mowić potrzebá o Bogu Oycu / y o Synie przedwiecznym iego ; ktory Syn / iáko Theologowie est terminus adæquatus generationis, iest tákowym kresem y celem rodzenia Boskiego / że wszytko dostátecznie y zupełnie osobą swoią wymierza / ták iż tym swoim wyrownániem wszystkiey Boskiey nátury iest osiągnićielem / ták iż niepodobna mieć drugiego Syná / gdyżby iuż musiał nie bydź Bogiem.

A ná to co rzeczesz Rábinie / kiedy sobie modlitwę przeczytasz Iezusá Syná Syráchá / gdźie śię w ten sposob modli: Confitebor tibi Domine Rex, & collaudabo te Deum Saluatorem meum: Wyznawam tobie Pánie Krolu / y wychwalam ćię Bogá Zbáwićielá mego : y kończąc modlitwę / przydáie: Inuocaui Dominum, Patrem Domini mei, vt non derelinquat me in die tribulationis meæ, Wzywałem Páná / Oycá Páná mego / áby mię nie opuśćił dniá vtrapienia moiego. Pytamże ia ćiebie teraz / co on rozumie przez Oycá Páná swego ? Odpowiesz podobno / że rozumie Bogá / ktory iest Oycem y Bogiem vtrapionych. Prawdá iest / ále czemu przydáie Patrem Domini mei / ponieważ iednego tylko Páná ná niebie mamy / á popisowáć śię też w vtrapieniu swoim przed Pánem Bogiem z inszym Pánem ná ziemi / nie byłáby Modlitwá / ále præsumptio. Rozumieyże przeto / że ten Swięty

Isaia 51.

Mąż

Moż vznał to w Duchu / że ieſt Oćiec niebieſki / máiąc Syná przedwiecznego ; y dla tego mowi : Inuocaui Dominum , Patrem Domini mei , to ieſt / Oycá Páná mego Meſſyaſzá prawdźiwego / ktory ná świát przyſzedł. Maſz y ná drugim mieyſcu : Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta: Cùm exarſerit in breui ira eius, beati qui cõfidunt in eo : Gdźie Zydowſkie piſmo ná te słowá : apprehendite diſciplinam, czytamy : Oſculamini filium Naſiechu Bar. Rzeczeſz / że w Piſmie Zydowſkim Filius → ſyn, niepiſze ſie Bar, ále Ben, Zaczym nie ma ſie tak tłumáczyć / oſculamini Filium, pocáluyćie Syná. Prawdá ieſt / że w Piſmie Zydowſkim názywa ſię Filius Ben, ale go piſmo Cháldeyſkie popráwuie / gdźie więcey pro Filio Bar záżywa / ániżeli Ben, iáko widźieć możeſz w piſmie Cháldeyſkim. Y Hieronim świety toż tłumáczy. Pytamże ia ćiebie teraz / o ktorym to Synu mowi Dawid ? ieſli rzeczeſz / że o ſynu ſwoim Sálomonie / to bydź nie może / álbowiem tym ſpoſobem ſam Dawid ſobieby przecżył / y piſmo ſwoie bárzoby zwátlił / ponieważ w tymże wierſzu przydáie *Aſierey Col choſei*, bo beati qui confidunt in eo. Przećiwko temu ná inſzym mieyſcu piſze Dawid : Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine : Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus : Dobra ieſt rzecz vfáć Bogu / niż człowiekowi. Dobra ieſt rzecz nádźieie mieć w Pánu Bogu / á niżeli w Książętach. Jeſliże tu zákázanie vfnośći pokłádáć w człowieku / á ná támtym mieyſcu roſkázuie ſzanowáć Syná : Oſculamini filium, przydáiąc to / beati qui confidunt in eo , toć iuż nie o ſynu człowieczym / áni o Sálomonie ſynu Dawidowym / ále o Synu Bożym. Czego poświadcza Gramátyká Láćińſka / gdźie tá propoſitia Ab, ktora znáczy Oycá / wyraża pochodzenie od Oycá / ab

Pſal: 2.

Prouerb: 30.

Pſal: 107.

cá/ ab eo, ſcilicet à Patre, od niego/ to ieſt/ od Oycá. Nie od rzeczy y Jan ś. lubo to Nowe° teſtámentu piſarz/ názwał Syná przedwiecznego Verbum, Mowiąc: In principio
Ioan: 1. erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ná początku było Słowo/ á Słowo było v Bogá/ á Bog był Słowem. Gdźie według ięzyká Cháldeyſkiego czytamy Verbum, to ieſt ſolus, ieden ſzczegulny/ á oſobliwie ná tym mieyſcu. Ego ſum Dominus, faciens omnia, extendens Cælos Verbo meo. Piſmo Zydowſkie w ten ſpoſob piſze/ ná mieyſce ſłowo/ kłádzie
Iſaiæ 44. ſolus ego ſum Dominus, faciens omnia, extendens Cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus erat mecum. Ja ieſtem Pan wſzytko ſpráwuiący/ rozćiągáiąc Niebioſá ſam/ ſtánowiąc źiemię/ á żaden zemną nie był. Do ktorego piſmá Philon Doktor Zydowſki wiąże ſię mowiąc: Nihil enim eſt quod mundum contineat, ne diſoluatur ſicut Verbum, álbowiem nie máſz nic tákowego coby Swiát zátrzymáć mogło/ iáko Słowo/ to ieſt ſzczegulny Syn Boży/ ktory będąc naywyżſzą Mądrośćią z inſzymi Oſobámi Boſkiemi wſzytko ſpráwował; y dla tego mo-
Prou: 8. wi ſam o ſobie: cum eo eram cuncta componens, byłám z nim wſzytko ſpráwuiąc; przeto ponieważ Verbum, w Piśmie Swiętym toż znáczy/ co vnus & ſolus; toć tedy wyraża nam imię Syná przedwiecznego piſmo święte/ ktory Syn przedwieczny od wiekow przeyźrzány ieſt/ áby ſię zſtał Człowiekiem/ co pokázuie piſmo święte przy ſtworzeniu Adámá/ gdźie te słowá czytamy: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, nie mowi quaſi vnus nobis, ále ex nobis: iákoby rzekł/ że Adam nietylko podobny nam ieſt wſzytkim trzemá Oſobom/ według pámięći/ ktora ieſt Obrázem Oycá przedwiecznego; rozumu/ ktory ieſt Obrázem Syná iego: Woli/ ktora ieſt Obrá-
zem Du-

zem Duchá świętego/ od Oycá/ y Syná pochodzącego / ále też iest podobny iemu z nas / iuż nie nam wßytkim/ále tylko Synowi przedwiecznemu według człowieczeństwá: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, Albowiem Bog/ktory iest nieśmiertelny/vmrzeć nie może/przeto potrzebá było / áby ten Bog zostal się Człowiekiem / y vmárł.

Proßę miły Rábinie / rostrząśnimy to imię Boskie/ ktorego wy dla vczćiwośći nie záżywaćie w mowie pospolitey/ to iest Iehouah. To imię iáko y inße słowá ze trzech liter vczynione iest / pierwßa literá Iot, ktora literá iest według was Zydow początkiem : drugá literá H. ktora iest/ respirationis, trzećia literá Vau, ktora iest copulatiua, złączáiącá, co po łáćinie mowiemi, &c. Nie bez przyczyny to Boskie imię ze trzech liter iest vczynione/álbowiem pierwßa literá I. ktora iest początkiem/ wyraża nam pierwßą Osobę Boską / to iest Oycá / od ktorego drugie Osoby pochodzą. Druga literá He , wyraża nam wtorą Osobę ; poniewaź iest respirationis, to iest osobę słowá przedwiecznego / o ktorym Jan ś. mowi: Omne quod factum est, in ipso vita erat. Trzećia litera znáczy łączenie / wyraża trzećią Osobę Duchá świętego/ ktory pochodząc od Oycá y od Syná/ wiąże ich / y iest Nexus Patris, & Filij. Poniewaź ták Rábinie / że y w sámym imieniu Boskim pokázuią się trzy Osoby Boskie/czemuż nie máß pozwolić ná te trzy Osoby w ßczegulney náturze Boskiey.

RABIN.

PRawdá iest / że te litery tákowe tłumáczenie swoie máią/ále ich nietylko trzy/ále cztery iest / iáko ná oko kázdy widźieć może oczy máiąc / to imię Iehouah.

THEOLOG.

PRawdá ieſt/ że cztery litery ſą / ále iedná bierze ſię dwá rázy/ to ieſt H. ktora ſie bierze we ſrzodku y ná końcu/ á iż ieſt literá reſpirationis, wyrażáiąc nam wtorą oſobę Syná przedwiecznego/ ktory żywotem będąc nam wiekuiſtym/ dwá rázy ſie bierze/ pokázuiąc dwoiákie národzenie iego/ wiekuiſte od Oycá bez Mátki /y w czáśiech z Mátki bez Oycá/ huius Mater Virgo eſt, & huius Pater fœminam neſcit.

A ná to Rábinie co rzeczeſz/ kedy Dawid mowi: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Iehouah Ladoni ſeb limani. Rzekł Pan Pánu memu/ śiedź ná práwicy moiey. Do ktorego to Pan Páná mowi; nie do człowieká/ áni do żadnego Anyołá / gdyż by go ſobie rownym uczynił/ co ſie nie godźi: toć tedy mowi do Syná ſwego/ ktoremu ieſt według Boſtwá rowny.

RABIN.

MAćie wiedźieć/ że tu Dawid ſtánuie przyſtoynoſć Krolewſką / y dla tego mowi: Dixit Dominus, to ieſt / Rex Domino meo, to ieſt Bogu ſwemu/ może też y rozumieć o Krolu Sálomonie Synu ſwoim / ktorego miał poſádźić ná Kroleſtwie ſwoim / y dla tego tytuluie go tym tytułem / Domino meo, przydáiąc/ ſede â dextris meis, śiedź ná práwicy moiey / iáko kiedy kogo ná wyſoki Stolec poſadzą/ tedy go Tytułem iemu przyſtoynym názywáią / iáko v was/ gdy

Pa-

Papież kogo Kárdynałem vczyni/ záraz dáie mu ten Tytuł/ Esto frater noster.

THEOLOG.

NJe dobrze tu tłumáczysz Rábinie / iákoż to bydź może/ aby Dawid miał mowić w osobie swey iáko Krol do Bogá/ y Páná swego/ gdyż musiałbyś y to pozwolić/ że Dawid Bogu mowi / Sede â dextris meis, co rzecz iest niepodobna / y nieprzystoyna. Ani to drugie twoie tłumáczenie tobie służyć może/ áby to on miał mowić do Syná swego spuszczáiąc mu Krolestwo swoie/ poniewaś po obiećiu Sálomon Krolestwá / Dáwid prędko vmarł / żadnego Pánstwá pod nogi Sálomonowe nie podbiiáiąc/ á przećie iednák mowi/ donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum, co się z Proroctwem Jzáiaszowym zgádza / kędy Prorokuie o Synu przedwiecznym / burzącym w człowieczeństwie przez śmierć nieprzyiaćioły swoie. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari; Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum: calcaui eos in furore meo. &c. Ja ktory przestrzegam spráwiedliwośći / y obronę iestem do zbáwienia. A spytałbyś go / czemuż tedy Czerwone iest odzienie twoie/ y száty twoie iáko w prásie wino tłoczących; y záraz pokázuie/ że on sam te prásę Krzyżá Swiętego tłoczył/ y przez swoię śmierć nieprzyiaćioły zwyćiężył: Calcaui eos in furore meo. Dies enim vltionis in corde meo annus redemptionis meæ venit. Ani też przystoyna rzecz iest/ áby Oćiec Syná swego Pánem názywał / tym álbowiem árgumentem záwią-

Matt: 22. zawiozał Syn Boży Chrystus Pan onych Pharyzeuszowi gdy ich pytał: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est; dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergò Dauid vocat eum Dominum in Spiritu dicens: Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est; & nemo ei poterat respondere verbum, neq; ausus fuit quisquam ex illa die eum ampliùs interrogare. Co rozumiecie o Chrystuśie/czyimby Synem był; Odpowiedźieli mu: Dawidow: Rzekł im. Jákoż go Dawid w Duchu zowie Pánem/mowiąc: Rzekł Pan Pánu memu. ec. Jeśliże tedy Dawid zowie go Pánem/jákoż Synem iego iest? y żaden mu odpowiedźieć nie mogł słowá/ áni też ktokolwiek śmiał od tego czásu więcey onego pytáć.

Przeto Rábinie/ że to iest Pan Dawidow / y nas wszytkich Syn przedwieczny Chrystus Jezus: Ten to Pan/ ktory strapił Egipt dla was/ ten ktory was pomurzywszy w Morzu Cerwonym Pháráoná/z Egiptu wyprowadźił: ten ktory wam Morze rozdźielił/ ten ktory wam był przewodzcą w słupie obłokowym / ten ktory was Mánną ná puszczy karmił: ten ktory was wodą zdrową z opoki nápoił; ktory dla was Krolow Chánáneyskich pozábijał; ktory was Berłem Krolewskim przyozdobił / y mocą Boską wywyższył: ktory w imię Oycá swego ná świat przyszedł / y dla nas / y dla naszego zbáwienia z niebá zstąpił.

RABIN.

ZAniechawszy tych imion Osob Boskich / ktore ia sobie ná rozmysł biorę / radbym co vsłyszał

zstrony

zstrony tych trzech Osob Boskich / iáko sa compossibiles zsoba w iedney nierozdzielney náturze Boskiey.

THEOLOG.

DO vważenia ták wysokich rzeczy / potrzebá nam fundámentá wprzod dobre záłożyć / á te nie moga być tylko z Philosophiey / ktora ziemskie rzeczy vpátruie / á ztod przychodźić do niebieskich / iáko Páweł ś. náucza: Inuisibilia enim ipsius à Creatura mundi; per quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; eius virtus & Diuinitas, ita vt sint inexcusabiles: Niewidome álbowiem iego sprawy / od stworzenia świátá / ktore przezeń stworzone sa / poznáne bywáia: wiekuista iego moc y Bostwo áby tym sámym wymowki nie mieli.

RABIN.

PIsmo święte nie ma bydź tłumione wiela sensow / álbowiem mnostwo sensow záćimia rozum / á dáleko więcey kiedy sámo przykazánie Páńskie iest pochodnia / á Zakon świátłośćia / powiedźiał Medrzec.

THEOLOG.

PRawdá iest / że mnostwo sensow záćimia rozum / ná ten czás kiedy między soba nie zgadzáia sie / álbo sobie sa przeczne. Lecz w tey spráwie nietylko ieden drugiemu sie nie sprzećiwia / y owszem ieden sens drugi obiáśnia / á osobliwie w piśmie świętym / ktore w sobie siłá táiemnic záwiera / iáko powiedźiał Grzegorz święty: Sacra Scriptura *Grego: Moral: 22.*

ptura

ptura omnes sciẽtias ipso suæ locutionis more transcendit, quia vno eodemq; sermone narrat gestum, prodit misterium: Pismo świete samo zwyczáyno mowo przechodzi wßytkie náuki / dla tego że iedno mowo opowiáda co sie działo / y tego dźiłá oraz y táiemnice wyraża. Przeto naprzod nam wiedźieć potrzebá / że náturá Boska iest iedná nierozdźielna / albowiem gdyby nie był ieden Bog / musiáłoby ich bydź dwáy / záczym musieliby mieć iáko roznosć miedzy sobo ; á tá álboby byłá dobroći / álbo złośći: ieśli dobroći / tá iest w Bogu nieskończona / záczym w drugim iużby bydź nie mogłá / álbowiem duo infinita sunt impossibilia, ieśli złośći / tedyby ten Bog ktoryby sie nio roźnił od drugiego / nie mogłby bydź Bogiem / poniewaź nulla in Deum cadit malitia.

Powtore vpátrowáć mamy / że naprzednieyßa iest doskonáłość dobrá naywyżßego / áby było diffusiuum & communicabile, to iest / áby go też y drudzy záżywáli / y vczestnikámi byli: przeto náturá Boska / ktora iest naywyżße dobro / ma sie wylewáć ná drugie Osoby / y społeczność z nimi mieć bez vßczerbku nierozdźielnośći swoiey / gdyż communicatio, to iest społeczność / non arguit imperfectionem, ále perfectionem, iákom powiedźiał: lecz diuisio, rozdźielenie ponośi niedoskonáłość, iáka sie pokázuie w náturze stworzoney / ktora sie dźieli in suis personis, w osobách / iáko náturá człowiecza w Pietrze / Páwle / Szymonie, etc.

Scot: 1. dist: 5. que: 2. Potrzećie / mamy wiedźieć / że trzy Kondycye vpátruiemy w náturze stworzoney / iáko iest náturá człowiecza / końska, etc. Pierwßa że iest tákowa / ktora stanowi rzecz táka / iákowa sámá iest: ták człowiek człowieczeństwem iest człowiek. Druga / że iest diuisibilis, rozdźielona miedzy ßczegulne osoby dwoie / ták iż Fránćißek człowiek nie

wiek nie ieſt Antonim / lubo to y ten ieſt człowiekiem. Trzećia / że ieſt Aktem tey oſoby / w ktorey ieſt / iáko y ten Akt / ktorym ſię dźieli ſzczegulnie y nierozdźielnie w tey y drugiey oſobie.

Jeſliże chcemy tę náukę do nátury Boſkiey przyrownáć / tedy potrzebá ztąd odćiąć co ieſt niedoſkonálego. w Pierwſzey Kondycyey zgadza ſię náturá Boſka z náturą ludzką / álbowiem iáko człowiek człowieczeńſtwem ieſt człowiek / ták też Bog Boſtwem ieſt Bog: gdyż tu nie máſz żadney niedoſkonáłośći / ále yowſzem wielka doſkonáłość. Wtorey Kondycyey nie zgadza ſię náturá Boſka z náturą człowieczą / álbowiem náturá Boſka nie dźieli ſię w oſobách ſwoich / áni też od nich ieſt zoſobná káżdey przywłaſzczona: poniewaź Boſtwo przez ſię ſámo ieſt iedno ſzczegulney iednośći; záczym żadnym Aktem álbo przymiotem záćiągnąć ſię nie może do tey álbo do drugiey oſoby / iáko náturá człowiecza / ktora per differrentias individuales, przez ſzczegulne rożnośći dźieli ſię / ták w Pietrze / że nie może dźielić ſię áby byłá w Páwle: náturá záś Boſka ieſt iedná ſzczegulna we wſzytkich trzech Oſobách. w Trzećiey Kondycyey ieſt nieiákie podobieńſtwo miedzy náturą Boſką y oſobitośćią z iedney ſtrony / y náturą człowieczą / y z iey oſobitośćią z drugiey / álbowiem iáko náturá człowiecza ieſt Aktem tákim / ktorym ieſt Piotr człowiekiem / y oſobá iey ieſt Aktem / ktorym Piotr ieſt Piotrem: ták też náturá Boſka ieſt Aktem / ktorym Oſobá Boſka ieſt Bogiem / iáko tá / Pater Deitate eſt Deus, Oćiec Boſtwem ieſt Bog / Oſobá tákże ieſt Aktem / ktorym Bog ieſt oſobą / iáko Pater paternitate ieſt Pater, Oćiec oſobą Oycowſką ieſt Oycem. Rożnią iednák miedzy ſobą / álbowiem oſobiſtość oſoby człowieczey dźieli náturę człowieczą od drugiey oſoby: przećiwnym ſpoſobem oſobá

 Boſka

Boska/ iáko Pater, álbo Filius, álbo Spiritus sanctus, nie dźieli nátury Boskiey / ále iedná szczegulna iest we wszystkich trzech Osobách/y to iest summæ perfectionis w náturze Boskiey/ że iest communicabilis, vdźieláiąca sine diuisione, bez rozdźielenia.

RABIN.

ZA rozmnożeniem Osob//nástepuie rozmnożenie nátury / przeto álbo nie bedźie osob w náturze Boskiey / álbo náturá Boska dźielić sie muśi.

THEOLOG.

PRawdá iest/ że lubo to náturá człowiecza / álbo ktora insza iest iedná według istnośći / iáko powiedźiał Philosoph: Vniuersale in essendo est vnum in multis, iest we wszytkich Osobách / iednák dźieli się w nich według osobistey szczegulnośći ich/przez ktorą iest contrahibilis do tey y do drugiey osoby; Lecz náturá Boska / iákom powiedźiał/ nie máiąc tey niedoskonáłośći rozdźielenia / iedná iest szczegulna we wszytkich trzech Osobách.

RABIN.

TRch rzeczy ktore są iedno rzetelnie / iesli iedno z nich dźieli się/ muśi y drugie: A iż náturá Boska y Osoby są iedno rzetelnie/ y iedno od drugiego odłączyć się nie może/gdyżby iuż Osoby nie były Bogiem/ przeto álbo Osob niemász w Bostwie / álbo náturá Boska dźielić sie muśi zá rozdźieleniem Osob.

THEO-

THEOLOG.

LVbo to Osoby iedno so z náturo Bosko rzetelnie / nie so iednák iedno według ich własności/ álbowiem nátura Boska iest Communicabilis, á Osoby so Incommunicabilès, iákom powiedział ; záczym inßa ich iest definicya/ á inßa nátury Boskiey : pogotowiu nie idzie zátym/że Osoby dzielo się według własności osob / Ergò y nátura Boska : nie dobrze Rábinie dyskurnieß.

RABIN.

NAtura Boska zupełnie wßytká iest w iedney Osobie/ zaczym nád tákowo zupełność przydáć co/ rzecz iest niepotrzebna : á iż w iedney Osobie Boskiey nátura Boska iest zupełnie wßytká / przeto przydáć do niey drugie dwie Osoby / iest rzecz niepotrzebna / y nie ma to byc w Bostwie.

THEOLOG.

PRawdá iest że nátura Boska zupełnie wßytká iest w iedney Osobie/ ále że nieiednáko iest we wßytkich / álbowiem inßy sposob ma essendi in Patre,ktory iest sam od siebie/ inßy in Filio, ktorego Pater rodzi per modum naturæ & intellectus: inßy in Spiritu sancto, ktory pochodzi od Oycá y od Syná liberè per modum voluntatis : przeto że te sposoby so potrzebne Summæ necessitatis, sámym pochodzenie iedney Osoby od drugiey dzielo się miedzy sobo /nie nárußáiac nic ßczegulney iedności nátury Boskiey.

Szymon Száwłowicz Syndyk y Skolnik Zydow Lwowskich, tákowo do tey spráwy trudnosc przynosi.

POnieważ Trinitas includitur in vnitate naturæ Diuinæ, przeto kiedy ia Bogá iedynego wyznawam / á tám iest Troycá / ná coż przy moim wyznániu mam exprimere Trinitatem, ponieważ są in essentia vnus Deus.

THEOLOG.

PRáwdá iest / że te trzy Osoby Boskie są iednym Bogiem według nátury Boskiey / ále iż sámo pismo święte wspomina ich / y iáko Bog cokolwiek czynił y czyni dla nas / przez nich czynił y czyni. Wspomina naprzod Oycá / In principio Deus creauit cælum & terram; Wspomina Syná / Verbo Domini Cæli firmati sunt. Wspomina Duchá świętego / & Spiritu oris eius omnis ornatus eorum. O Synu / ktory iest nawyższą mądrością / mowi Pismo święte / Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies. O Duchu świętym / attingens à fine vsq; ad finem fortiter disponens omnia suauiter. y to iest co Pismo ś. mowi: Spiritus Domini ferebatur super aquas. O Pierwszey osobie wspomina Mędrzec / prosząc sobie áby mu dał zá Superintendentá Mądrość naywyższą Syná Bożego. Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam: y o Duchá świętego prosi zá direktorá / & miseris Spiritũ tuum sanctum de altissimis, & sic correctæ sint semitæ eorum; & quæ tibi placent, didicerint homines, nam per Sapientiam Sancti sunt, quicunq; placuerint tibi Domine a principio. Nie bez przyczyny Pismo ś. miánuie te Osoby y wyraża / ná co są nam potrzebne / tylko ábyśmy ich wyznawáli / y do nich się vciekáli. Iáko gdyby iedná Osobá byłá máiąc tytułow siłá / Woie-

Genes: 1.
Psal: 31.
Prou: 8.
Sapien: 9.

wodá /

wodá/Kánclerz/Stárostá; w spráwie Woiewodztwá vćiekam sie do niego iáko do Woiewody: w spráwie Káncellároyey/iáko do Kánclerzá: w spráwie Stárostwá/ iáko do Stárosty. Bog wszechmocny iest Omnipotens, ktoro wszechmocność przypisuiemy Oycu; iest Sapiens, ktoro modrość przypisuiemy Synowi: iest bonus, ktoro dobroć przypisuiemy Duchowi świętemu. Przeto według potrzeb nászych/ vćiekamy sie raz do tey / raz do drugiey Osoby. Wołał iednego czásu Izáiasz do Syná przedwiecznego/ iáko do Messyaszá prawdziwego: Vtinam disrumperes Cælos & descenderes, à facie tua montes defluerent, y sámá naywyższa Modrość Syn przedwieczny nápomina nas ábyśmy go wzywáli: Beatus qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei, qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino. Do tego miły Szymonie/ ieśliże to prawdá co mowisz/ że te trzy Osoby są ieden Bog / á powinniśmy wierzyć y wyznawáć to wszytko co w Bogu iest/ y Bogu przynależy/iáko wierzymy że Bog iest dobry/sprawiedliwy/ miłosierny; czemuż też nie masz wierzyć y wyznawáć z Kościołem Bożym / według składu Athánázego ś. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus; & tamen non tres Dij, sed vnus est Deus.

SZYMON.

Nie wiem ieśli to nie przećiwko terminom Philosofskim/ żeby miáłá być disparitas personarum in vnitate naturæ, ponieważ vbi est in parte diuisum, est in toto diuisum.

THEOLOG.

MAß wiedźieć Rábinie / że tu Osoby Boſkie nie biorą ſię pro parte względem nátury Boſkiey/iáko też Osobá człowiecza nie ieſt pars, ále entitas totius, y lubo to osobá tá człowiecza reſultat ex partibus componentibus, w náturze iednák Boſkiey tákowey Compoſicyey nie máß/ álbowiem náturá Boſka ſeipſa ſe determinat ad talem & talem perſonam; przeto tym wiecey Osobá Boſka nie może bydź pars, á będąc iedno rzetelnie z náturą Boſką / á tylko relationibus miedzy ſobą rożnią/ według pochodzenia iedney Osoby od drugiey/przeto nie idźie zátym/áby ſtante diſparitate perſonarū, náturá Boſka miáłá być rozdźielona

SZYMON.

WIárá Kátholicka wyćiąga / áby káżdy wierzył/ że Chriſtus ieſt genitus à Patre, ergò habet principium & finem.

THEOLOG,

NIewiem iáko rozumieß o Narodzeniu Chryſtuſowym/ ieſliże od wiekow / tedyć nie miał początku áni końcá/ ábowiem iáko Bog Oćiec ieſt Bogiem / ták Syn iego przedwieczny ieſt Synem / iáko ſię wzwyż námieniło. Potwierdza tego Prorok świety / mowiąc: Ante ſolem permanet nomen eius, co ſię nie ma rozumieć ante, ſto lat álbo tyśiąc lat przedtym ; gdyż według Doktorow świętych: Patrem & Filium nulla temporis interualla diſtingunt; ále iáko Anáſtázyus tłumáczy: In principio, to ieſt in Patre, ktory ieſt principium, było Słowo: toż twierdźi y Krol ś. *Amechu nodabot beiom*: Tecum principium in die Pſal: 109. virtutis tuæ, Ztobą początek w dźień mocy twoiey / nie mowi Bog Oćiec ante te principium, álbo poſt te principium,

cipium, álbowiem Patrem & Filium nulla temporis interualla distinguunt. In die virtutis tuæ, ná ten czás kiedy Chrystus moc Bostwá swego w czynieniu Cudow pokázował/ in splendoribus Sanctorum, kiedy Swięći mocą iego Cudá czynili/ ex vtero ante Luciferum genui te: iákoby rzekł / nie zkąd inąd / ále de mea substantia vrodźiłem ćię; y nie możesz rozumieć áby to Dawid mowił w osobie swoiey o synu swoim/ bom to iuż Rábinowi wyżey z tego Psálmu zápłáćił/ ále mowi iáko Prorok w osobie Bogá Oycá: á gdybyś mię spytał / co to Bog Oćiec mowił przez te słowá: Dixit Dominus Domino meo, tedybym ći bespiecznie odpowiedźiał / że to mowił Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus Sanctorum ex vtero ante Luciferum genui te. Jesli rozumiesz o Chrystuśie iáko się národźił według człowieczeństwá / odćináiąc Bostwo/ á mowiąc tylko iáko człowiek/iest mogę rzec że miał początek/ álbowiem się národźił Roku 3970. á skończył wiek swoy Roku 4000. trzećiego y puł/ iáko niżey obaczymy w Piątym Punktćie. Masz iednák wiedźieć/ że lubo to Chrystus vmárł / y nie był Człowiekiem ták długo poki nie zmartwychwstał in triduo, álbowiem nihil facit hominem esse actu, nisi actualis coniunctio animæ cum carne, czego nie było in triduo, iednák Bostwo záwsze było vnitum carni in sepulchro, & animæ in inferno, ná ten czás kiedy Patres z odchłáni piekielnych eliberowáł/ álbowiem quod semel assumpsit nunquam dimisit, powiedźiał Dámásceń. Ztądże Szymonie spráwić się możesz iáko Chrystus Pan ma principium & finem, vpátruiąc iego dwoiákie národzenie wieczne y czásowe; ále o tym w Trzećim/ Czwartym y Piątym Punktćie / kędy ćię odsyłam/ tám szerzey o tym rozmawiáć będźiemy.

S. Bonau. Scotus 3. dist 22. q. 1.

Damas: lib: 3. cap: 3.

TRZE-

TRZECI PVNKT.

Iákowym ſpoſobem Chryſtus Pan Meſſyaſz prawdziwy od wiekow z Oycá bez Mátki ná niebie národzony, tákże iákim ſpoſobem Duch S. od Oycá y od Syná pochodzi, pytác ſie godzi.

RABIN.

Ozwoliwſzy náto / że te Oſoby Troyce świetey miánowáne ſą w Piſmie świetym / iáko y ſam widze ná poczatku Piſmá świetego / kedy czytamy : In principio *Bereſit*, w ktorych literách náyduią ſie trzy Oſoby Boſkie: *Beth*, co wyraża Ben, Syná: *Res*, wyraża / Ruach, Duchá : *Aleph*, wyraża Oycá iáko pierwſza literá *Sit*, znáczy factum eſt, iże te Oſoby w iedney náturze Boſkiey nierozdźielney bydź mogą od śiebie przez pochodzenie tylko dźielące ſie/z náturą iednák Boſką łączące ſie. To iednák vważenia godno / iákim ſpoſobem miáłoby bydź rodzenie Syná / y pochodzenie Duchá świetego / proſzę/chćiey ſie zemną w tym rozmowić.

THEO-

THEOLOG.

DLa ʃtádnieyʃzego poznánia / masz wiedźieć / że intellectio, rozumienie náʃze / ktore przez rozum pochodźi / ieʃt dáleko rozne od rozumienia Boſkiego / ábowiem rozumienie náʃze ieʃt accidens & contingens, przypadkowe / y tráfunkowe / przemieniáiące ʃię / in præteritum & in futurum, wielką niedoſkonáłość w ʃobie ztąd pokázuie. Lecz v Bogá rozumienie ieʃt záwʃze permanens, záwʃze obecne / záwʃze trwáiące / nie przypadkowe áni tráfunkowe / ále iʃtotne / gdyʃz kiedyby ináczey kto chćiał rozumieć / muśiałby w tey ʃpráwie wielką przypiʃáć PAnu BOgu nie doſkonáłość / y nie byłby iego rozum doſkonálʃzy nád rozum ludzki / czego ʃię nie godźi mowić. Toż rozumieć mamy o miłośći nieſkończoney Boſkiey / ktora przez wolą Bożą iáko rozumienie przez rozum Boſki pochodźi: Poniewaź tedy to rozumienie / y tá miłość ieʃt ʃámą iʃtotą / ʃámą ʃubſtántią Boſką / á nie żadnym przypadkiem álbo tráfunkiem / iákom powiedźiał: przyznáć muśiʃz że tám ʃą trzy Subſtáncye / trzy Osoby w iedney náturze Boſkiey / ktore ʃię dźielą nie náturą Boſką / ktora ieʃt ʃzczegulna / we wʃzytkich trzech Osobách / ále ʃáme miedzy ʃobą / relationibus originis, to ieʃt pochodzeniem iedney osoby od drugiey / ábowiem Pater eſt á ʃe, Filius á Patre, Spiritus S. a Patre & Filio, Boſtwem iednák iedno ʃą / Osobámi ʃię rożnią / iákom wzwyʃz powiedźiał. Powtore / máʃz wedźieć / że dwoiáki ieʃt pocżątek rodzenia / iedno ieʃt Osobiʃte ʃuppoſiti, y to ieʃt włáʃne ktore rodźi / nam actiones ʃunt ʃuppoſitorum, vel ʃingularium, powiedźiał Philozow. Drugi ieʃt nátury / álbo przyrodzenia / tey nie ták włáśnie przypiʃuiemy rodzenie / iáko oʃobie / ále tylko iáko formie / przez ktorą agens agit: Náprzykład / Ogień ten iáko ʃuppoſitum, rodźi ogień / for má iednák iʃtotna Ogniá rodzące- *Ariſt: Met: 7.*

dzącego ieſt / przez ktorą Ogień rodzi ten Ogien: Toż możemy mowić o Synu / y o Duchu świętym / ábowiem Bog Oćiec ieſt / ten ktoremu właśnie iáko osobie przynależy rodzenie: Náturá potym Bogá we pol z rozumem Boſkim / per modum obiecti intelligibilis, ktorą Oćiec oczywiśćie poznawa / y zowią ią Theologowie memoria fæcunda, pámiec płodna / ieſt ná kształt formy / przez ktorą Bog Oćiec podáie to przedwieczne Słowo / to ieſt intel-
Ioan: lectionem, rozumienie / quod Caro factum eſt. Toż y o Duchu świętym rozumieć mamy / ktorego początkiem osobiſtym ieſt Pater & Filius, Oćiec y Syn; á drugim początkiem ieſt náturá Boſka y wola Boża / per modum Obiecti diligibilis, ktorą zowią Theologowie voluntas ſæcunda, wola płodna / ktorą Oćiec y Syn miłuiąc náturę Boſką podáią / Duchá świętego miłość nieſkończoną. Záczym początek pochodzenia tych Osob / nie ieſt ſam rozum Boſki / áni ſámá náturá Boſka / ále rozum oraz y z náturą Boſką ieſt początkiem Verbi diuini, Syná przedwiecznego: ták też nie ſámá wola Boża áni też ſámá náturá Boſka / ále oraz oboie ſą początkiem per modum formæ, Oćiec y Syn / per modum ſuppoſiti ſą początkiem Duchá świętego.

Potrzećie maſz wiedzieć / że tá prioritas, uprzedzenie iedney osoby od drugiey / iáko ieſt Pater prior Filio, Filius eſt prior Spiritu ſancto, nie ieſt prioritas, uprzedzenie / durationis, iáko mowiemy: Adam prior Abrahamo, Dauid Salomone, ále ieſt prioritas præſuppoſitionis, iáko rozumiemy y mowimy de intellectu & voluntate, ktore dwie potencye lubo to oraz zſobą ſą / iednákże intellectus, rozum pierwey ieſt operuiący / álbo rozumieiący / á niżeli wola miłuiąca / quia nihil volitum, niſi prius cognitum, álbo też możem rzecz że miedzy temi Osobámi

ieſt tył,

ieſt tylko prioritas, vprzedzenie Originis, względem pochodzenia iedney oſoby od drugiey / y lubo to wſzytkie trzy ſą oraz / lecz że Oćiec ſam ieſt od śiebie przez rozum/ ktory præſupponitur voluntati, podáie Syná/ á potym máiąc weſpoł z Synem iedne wolą/ y vim ſpirandi, moc podánia Duchá świętego: przeto Oćiec vprzedza Syná/ Syn Duchá świętego / prioritate originis, vprzedzeniem pochodzenia / choćiaſz oraz ſą według nátury/ ták iż Oćiec nigdy nie był bez Syná / Oćiec y Syn bez Duchá świętego.

RABIN.

ZDa mi ſię rzecz niepodobna / áby Syn miał bydź národzony de ſubſtantia Patris, iáko powiádaćie / álbowiem tá propozycya/ pokázuie rożność nátury / álbo iſtnośći ſámey/ gdyſz żadna rzecz ſámá śiebie nie rodzi: á iż powiádaćie/ że żadney rożnośći nie máſz miedzy Synem y náturą Oycowſką/ ktora ieſt ſzczegulna wewſzytkich trzech Oſobách / toć nie można rzecz / áby Syn miał bydź de ſubſtantia Patris.

THEOLOG.

TA propozycia nie czyni rożnośći miedzy náturą/ktora ieſt ſzczegulna we wſzytkich Oſobách / ále tylko rożność czyni miedzy Oſobámi / iákoby mowiąc de ſubſtantia Patris, to ieſt że Syn od Oycá pochodząc/ náturę przez Národzenie od niego bierze/ bez rozdzielenia nátury. *S. Tho: 1. d. 5. ad 3.*

RABIN.

Z Rozmowy náſzey zrozumiałem / że nátura

Boſka Vniformiter, iednoſtáynie ieſt we wßytkich trzech oſobách/záczym nie zda mi ſię/áby iedná Oſobá byłá de ſubſtantia drugiey Oſoby.

THEOLOG.

LVbo to iednoſtáynie náturá Boſka ieſt we wßytkich trzech Oſobách/ iáko mowiemy: Deus eſt Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, iednák nie iednoſtáynym ſpoſobem tá náturá ze wßytkiemi trzemá oſobámi ſpołuie/ álbowiem Bog Oćiec ma ią ſam od śiebie/ Syn od Oycá/per modum intellectus, Duch S. od Oycá y od Syná/ per modum voluntatis, y to ieſt/ de ſubſtantia Patris, nie względem nátury/ ktora nierozdźielna ieſt w Oſobách/ ále wzledem pochodzenia od Oycá/przez ktore ſpołuie z nim w náturze Boſkiey/ álbowiem tákowe rodzenie Boſkie/ nie ieſt podobne rodzeniu ſtworzenia/ ktore bywa per transmutationem, & motum cum diuiſione naturæ, co pokázuie niedoſkonáłość/ ále ieſt ſámá ſpołeczność Boſtwá/przez pochodzenie iedney Oſoby od drugiey/bez żadney odmiány/álbo działu w Boſtwie.

Scot: 1. d 5. q. 2.

RABIN.

IEśliże Syn Boży ieſt de ſubſtantia Patris? Pytam tedy/álbo tá propozycia de, znáczy rożność iáką/ álbo nie? ieśli znáczy/to iuż propozycia nie będźie prawdźiwa/ poniewaź Boſtwo nie dźieli ſię rzetelnie od Syná/áni od Oycá/ieśliże ieſt iedno z Oycem/ toć tedy Syn będźie de ſubſtantia Patris, iáko Syn ſtworzony ex Ma-

teria, vel quasi de Materia, cobyśmy muśieli przypisáć Bogu niedoskonáłość/ co się nie godzi.

THEOLOG.

MAsz wiedźieć/ że generatio in Creaturis, rodzenie w stworzeniu dwie rzeczy ma w sobie / á iedná bez drugiey może bydź: iedná pokázuie doskonáłość/ á druga niedoskonáłość/ to iest productionem & mutationem, rodzenie y odmienienie / ták iż productio álbo generatio, nic inszego nie iest / tylko sámá ákcya/ ktora rodźi się compositum, to iest Osobá / iáko Syn / ktory pochodźi od Oycá / przez tę ákcyę productionem, mutatio odmienienie ma się iáko iedná ákcya / przez ktorą rzecz przychodźi â priuatione ad formam, nie bez przemienienia iákiego y álteráciey / iáko ná oko widźiec możemy przy rodzeniu rzeczy stworzonych/ ktore nie bywáią bez mutáciey y álteráciey/ co wszytko pochodźi z niedoskonáłośći rodzącego. Scot: 1. d 5. q. 2. Arist: 7. Met: tex: 26.

Położmyż teraz/ kiedyby agens był tákowey doskonáłośći/ ktoryby nie potrzebował tych álteráciy vprzedzáiących / á iższcze w tákowey spráwie/ do ktorey materia nie przynależy / izalibyś nie rzekł / że tu agens perfectum może producere sibi simile, bez żadney mutáciey y álteráciey / ponieważ to pochodźi ex imperfectione agentis.

Toż vpátrowáć trzebá in Diuinis, gdźie Bog Oćiec iest perfectissimum agens, & omni materia caret, záczym rodźi Syná de substantia sua, w ten sposob/ iákom powiedźiał: Non vt de materia, vel quasi ex materia.

RABIN.

ZRozumiałem iuż/ iż Oćiec iest Bog/ Syn Bog/

Duch S. ieſt Bog: Pytam teraz/ kiedy Oćiec rodźi Syná / álbo rodźi go iáko inſzego Bogá / to ich będźie dwá/ álbo tegoż ktorym ſam ieſt/ to ſámego śiebie rodźi : co bydź nie może / poniewaſz żadna rzecz ſamá śiebie nie rodźi.

THEOLOG.

IEśli Rábinie bierzeſz Bogá Oycá/ Syná/ y Duchá świętego pro ſuppoſitis, to ieſt względem Oſob/ktore ſię rożnią miedzy ſobą perſonalitatibus, Oſobiſtośćiámi / tedy antecedens twoie będźie prawdźiwe/kiedy mowiſz álbo inſzego álbo tegoż / ále conſequentia ládáiáka / bo iuż tám nie bierzeſz Oſob pro ſuppoſitis , ále inconcreto pro ipſo Deo, qui vnus eſt in tribus.

Aryan pochlebuie.

ALbo náturá Boſka rodźi ſię w Synu/ álbo ſię nie rodźi ? Jeśli ſię rodźi/toć árgument nie ieſt ſolwowány / álbowiem będąc iedná w inſzych oſobách / tedyby Oćiec rodźił ſámego śiebie: ieśli ſię nie rodźi / to ſie od tych oſob dźieli / y ták według was w Boſtwie będą cztery oſoby / to ieſt/ Bog/ktory ſie nie rodźi/ Pater ktory rodźi/ Syn ktory ſię rodźi / Duch Swięty/ ktory od Oycá y od Syná pochodźi.

THE-

THEOLOG.

NIemaß Aryanie rozumieć / áby Oćiec ktory Syná rodzi / miał ták rodzeniem swoim onemu Bostwo dáć / iákoby go przedtym nie miał / ále że te productiones w obecnośći nierozdzielnego Bostwá dzieią się bez żadney odmienności : Náprzykład / rozumienie nászo / ktore przez rozum pochodzi / y miłość / ktora przez wolą pochodzi / są duæ productiones in vna & indiuisibili natura, dwoie pochodzenia miedzy sobą rożne w iedney á nierozdzielney náturze / álbo istnośći duße / lubo to rożne są à productionibus Diuinis, w tymbo tám są substáncye istotne / á tu záś tráfunkowe y przypadkowe; záczym to Bostwo iest iedną rzeczą w Bostwie.

Aryan.

IAkoß rozumieć Páwłá ś. ktory o Synu Bożym mowi: & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, imię to iest Boskie / ktore mu dał Bog przy národzeniu iego ná tym świećie : ieśliże mu dał / toć go przedtym nie miał. *Philip. 2.*

THEOLOG.

WIele iest Heretykow / y owßem wßyscy iáko y ty Aryanie / ktorzy się oßukiwáią że złego rozumienia pismá / opußczáiąc słowá antecedentia, á chwytáiąc się nástępuiących słow / niewiedząc że sens pismá ś. prawdziwy pochodzi ex connexione verborum antecedentium & consequentium, przeto kiedybyś Aryáninie vpátrował słowá antecedentia, tedybyś tákiego sensu nie przywodził / y Chry-

y Chrystusá Páná Syná przedwiecznego / iáko bluźniercá y niewdźięczny Chrześćiánin nie bluźnił.

Aryan.

Cożby to były zá słowa Antecedentia, vprzedzáiące.

THEOLOG.

WEźmi okulary Aryáninie / á przeyźrzy się w piśmie Páwłá ś.ᵒ ktory mowi: Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo. Widźiſz iáko tego sobie nie przywłaſczył / áni my onemu z pochlebstwá przypisuiemy / że iest rownym Bogu / sed cùm in forma Dei esset, ále od wieku będąc Bogiem / semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, iákożby wźiął náturę człowieczą / kiedyby go przedtym nie było / propter quod, dla ktorey pokory Deus exaltauit illum iáko człowieká: á że vmárł dla narodu ludzkiego / tákowe mu imię dał / iákowe sobie zásłużył / to iest imię IEZVS, ktore się tłumáczy Saluator, Zbáwićiel.

Aryan.

Ioan: 1. IEsliby ták było / iákożby rozumieć trzebá słowá Chrystusowe / ktoremi się modlił do Oycá zá swoich wiernych / vt sint inquit vnum, sicut & nos vnum sumus. Ponieważ tedy Fideles nie są vnum vnitate naturæ z Bogiem Oycem / pogotowiu áni też Syn vnitate naturæ z Oycem.

THEO-

THEOLOG.

PRawdá ia mowię/ że Aryani pismá nierozumieią/ y dla tegoż też w nim źle dysputuią/niewiedząc że to może bydź iedno/ nietylko vnitate naturæ, ále też vnitate caritatis kiedy Chrystus Pan modli śię do Oycá zá swemi wiernymi/nie prośi Oyca áby byli vnum vnitate naturæ z nim/ bo to nie iest rzecz podobna; ále prośi áby proportionaliter, áby byli vnum vnitate caritatis/ iáko on iest vnum z Oycem/ nietylko vnitate naturæ, ále też vnitate charitatis/ iáko nas nápomina: Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est: nie nápomina nas ábyśmy byli perfecti naturaliter, iáko Oćiec niebieski/ ále żebyśmy go náśládowáli proportionaliter, doskonáłośćią gratiæ & virtutum.

RABIN.

PRoszę/ z tey nászey rozmowy niechay też vsłyszę co o Duchu świętym/choćiaż krotko/ponieważ dość zrozumiałem zrodzenia Syná Bożego/ rozumiem że y o Duchu ś. coś będźie podobnego/lubo to iáko śię powiedźiáło przez inszy sposob/ to iest/Syn per modum naturæ intellectus, Duch ś. liberè & per modum voluntatis.

THEOLOG.

POnieważ dosyć mowiliśmy o rodzeniu Syná przedwiecznego/ gdźie Bog Oćiec iest iáko persona Osobá/ ktorey właśnie przynależy rodźić/y ma w tey mierze rationem Patris, rozumiego y náturá Boska wespoł pámięć

 stáno-

Synowia/ ktorozowią Theologowie memoria fæcunda, przez ktorą Bog Oćiec rodźi Syná Bogá/ ták iż Pater Deitate rodźi Bogá/ á Paternitate Syná / iáko śmy iuż o tym śiłá rozmawiáli. Tymże sposobem lubo od rożnego początku Oćiec z Synem podáie Duchá Swiętego/ álbowiem Oćiec y Syn/ iáko Osoby ktorym własnie tá spráwá przynależy/podáią Duchá świętego/ Wola záś Boska wespoł z Bostwem/ktorą zowiemy voluntas fæcunda, tá iest przez ktorą Oćiec y Syn / iáko uno principium, iedne vim spirandi máiąc/ podáią Duchá świętego / ták iż iáko Syn Filiatione passiua iest Synem/ & Deitate Bogiem ták też Duch S. spiratione passiua iest Duchem/ & Deitate Bogiem: Nász iednák wiedźieć/ że Bog Oćiec/ antequā spiret Spiritū Sanctū in productione, Filij cōmunicauit totam vim spirandi Synowi swoiemu/ záczym Syn máiąc tákową moc wszelákiey doskonáłośći/ ktorey żadna rzecz præpedire nie może/ á ma ią in illo priori originis, przed pochodzeniem Duchá świętego wespoł z Oycem/ nie iáko duo spiratores, gdyżby ták tá moc podánia Duchá świętego byłá miedzy niemi rozdźielona / ále iáko duo spirantes podáią Duchá świętego / y Duch święty pochodźi od nich/ nie iáko ode dwuch/ále iáko od iednego.

Aryan.

MIłość nászá nie pochodźi od słowá / dla tego że rozum nász nie iest Causa chcenia / á pogotowiu y miłośći/ záczym nie może bydź y w Bostwie początkiem miłośći Boskiey / á pogotowiu Duch święty/ktory iest miłośćią/ nie pochodźi od słowá/ to iest od Syná przedwiecznego.

THE-

THEOLOG.

WJelka ieſt rożnicá ſłowá przedwiecznego / od ſłowá náſzego/álbowiem Bog Oćiec podáiąc z siebie to ſłowo/dáie mu wſzytkę náturę ſwoię Boſką/ y wolą/ktorą zowiemy fæcundam, płodną według pierwſzego iey opiſánia: Lecz ſłowo náſze / to ieſt rozumienie / że nie ieſt ſubſtantia, áni żadną iſtnośćią nátury / y owſzem ieſt przypadkiem y tráfunkiem / & tranſit in præteritum & in futurum, przeto w tey ſpráwie nie może mieć ſpołecznośći cum voluntate, ktorą ieſt Cauſa amoris, przyczyną miłośći / záczym nie máſz proporcyey.

Aryan.

KJedyby Duch świety pochodźił od Oycá y od Syná / ponieważ Syn rodźi ſię od Oycá / á Duch świety od Syná / moglibyſmy beſpiecznie rzec / że Duch świety ieſt wnukiem Bogá Oycá / co ſię nie godźi.

THEOLOG.

ZE Duch świety pochodźi od Syná / á Syn od Oycá / nie idźie zátym áby Duch świety był wnukiem Oycowſkim / álbowiem ieśliby to prawdá byłá / tedyby Duch świety y Syn/ ktorzy obádwá od Oycá pochodzą byliby ſobie Bráćią/y obádwáby byli Synowie Oycowſcy / zá czym ieśli tego Aryanie nie pozwoliſz/iákoſz nie możeſz/tedy y tego nie możeſz mowić/ áby Duch świety tym ſámym że pochodźi od Syná/ miał bydź wnukiem Oycowſkim.

Schiſmàtyk.

NJe czytamy áni w ſtárym áni w Nowym Teſtámenćie / żeby Duch święty pochodźił od Syná / á czego w piśmie świętym nie máß / tego twierdźić nie trzebá.

THEOLOG.

NJe dobrześ ſię doczytał Schiſmátyku / żeś tego nie
Ioan: 16. doyźrzał co święty Jan nápiſał / gdźie Chryſtus PAn mowi: Multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo: Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: A záraz przydáie: non enim a ſemetipſo loquetur, iákoby rzekł: że zowie Duchá świętego Duchem prawdy / to ieſt Duchá moiego / ktory ieſtem prawdą. Ego ſum via veritas & vita, y nie będźie ſam od śiebie mowił / ále to będźie mowił / co ia / ktory ieſtem prawdą / powiem mu. y potym przydáie: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, to ieſt / że go ia poślę / y pochodzenie iego będzie z nátury moiey. Tego probuie PAn Chryſtus rácyą ſwoią. Omnia quæ habet Pater, mea ſunt, ſed Pater habet quod producat Spiritum ſanctum de ſua ſubſtantia. Ergo hoc ipſum habeo ego. Wßytko cokolwiek ma Oćiec / moie ieſt / á że oćiec ma to / że poſyła Duchá z nátury ſwoiey / toć y ia to mam / záczym Schiſmátyku niewiem cobyś tu ná to odpowiedźieć miał.

Schiſmàtyk.

Schiſmátyk.

NA Koncilium Chálcedońſkim/Epheſkim/Niceńſkim / poſtánowiono / że Duch święty pochodźi od Oycá/á nie położono tego áby pochodźił y od Syná / y owßem klatwą śroga zákazano/ áby ináczey nie vczono/tylko ták iáko tám poſtánowiono/przeto żadnym ſpoſobem nie trzebá twierdźić/ áby Duch święty pochodźił od Syná.

THEOLOG.

LVbo to w przerzeczonych Koncyliách nie máß wyráźnie/ áby Duch święty pochodźił od Syná: lecz potym gdy ſie błąd tákowy pokazał/ że Duch ś. nie pochodźi od Syná/ tylko od Oycá/ w náſtępuiących Koncyliách poſtánowiono to wyráźnie / co zwyż miánowánych Koncyliách zániedbano. Jáko ná Koncylium Florentſkim wßytkich Græków y Láćinnikow zá długim roſpierániem w tey ſpráwie concluſum eſt, Duchá ś. pochodzącego od Oycá y od Syná. Toż y ná Koncylium Láteráńſkim Cap: firmiter de Summa Trinitate & Fide Catholica. Y ná Koncyliách Toletáńſkich / trzećim / czwartym / oſmym, iedenaſtym y dwánaſtym. Potwierdzáią tego Doktorowie Kośćiołá Bożego / Ambroży święty/Hilarius, Auguſtinus de fide ad Petrum, Diuus Athanaſius, Beatus Chryſoſtomus de expoſitione Symboli. Cyrillus in Ioannem. Diuus Baſilius. y inßych wiele/ ktorych cytuię w dyſputácyách Koncylium Florentſkiego.

Lib: 10. c. 10. in præfatione.
Lib: 8. de Trinit.
lib:15. de Trin. c. 16. & lib 3. contr: Maxim: c. 14.
lib: 3. contra Aria. c. 14.
lib: 2 cont: Eunom.

Tego potwierdźić możem tákową rácyą: Trzy Oſoby

Boſkie tym ſamym że máią ſzczegulny początek / y nierozdźielny ſtworzenia / niepodobna rzecz / áby iedná Oſobá Boſka bez drugiey ſtwarzáć mogłá. Przeto: poniewaž Oćiec y Syn máią ſzczegulny y nierozdźielny początek y moc / to ieſt voluntatem fæcundam ſpirandi priùs origine, niž pochodźi Duch świety / niepodobna rzecz / áby Oćiec poſtáć miał Duchá ś. bez Syná / czego probowáć nie trzebá / álbowiem Oćiec prioritate originis rodząc Syná / dáie mu wſzytko co ſam ma / y ſpolnie z nim pierwey prioritate originis in vi ſpirandi antequam ſpiret Spiritum S.

Schiſmátyk.

POnieważ Duch ś. pochodźi od Oycá y od Syná / czemuż nie godźi ſie mowić / iáko ſie wzwyž námieniło: Pater & Filius ſunt duo ſpiratores, ále tylko duo ſpirantes?

THEOLOG.

TRzebá wiedźieć / że ten termin liczby duo, gdy ſie wiąże przy tákowey ſubſtáncyey álbo náturze / tedy ią dźieli / iáko gdy mowimy / duo homines, dwoie ludźi / ten termin duo dźieli náturę ludzką we dwuch oſobach náturę ludzką máiących. Przeto kiedyby tá propozycya byłá prawdźiwa / Pater & Filius ſunt duo ſpiratores: ten termin duo, ponieważ wiąže ſie przy tey ſubſtáncyey Spirator, ktora znáczy oſobę iedne / Spiratores dwie: záczym ſpiratiuą dźieliłáby ſie w Oycu / y w Synie / co bydź nie może.

Schiſmátyk.

Oćiec

Ociec y Syn sunt duo spirantes, á zátym duo spiratores, álbowiem vnus spirans wnośi to propozycyą vnus Spirator, záczym też może rzecz duo spirantes, duo spiratores: poniewasz iedno wnośi drugie.

THEOLOG.

Thomasz Swiety dáie rácyą / álbowiem Substantiua nie mogą sie liczyć / ázby sámá istność wespoł z nimi liczyć sie musiáłá/tako te są spiratores. Leć spirantes, ktore są adiectiua, y znáczą istność in adiacentia w przyległośći / przeto mogą sie liczyć bez liczenia nátury; á ták godźi sie mowić: Pater & Filius sunt duo spirantes, ále nie duo spiratores, gdyżby ták dźielili vim spiratiuam in Patre & Filio. Drugą rácyą dáie Szkot/ dla tego tá propozycya iest fałszywa/ Pater & Filius sunt duo spiratores, álbowiem termin ten duo immediatè terminatur ad Substantiuum. to iest vprzeymie dotyka sie substáncyey person Boskich; y dla tego położywszy to duo Spiratores, musiałby przyznáć aliam & aliam vim spirandi habentes, co sie nie godźi. Lecz tá propozycya Pater & Filius sunt duo spirantes, iest prawdźiwa / dla tego że ten termin duo nie kłádźie swego rozumienia circa Substantiuum, ále circa Adiectiuum spirantes, y obádwá te terminy dependuią od substáncyey / y tákiey dźielić nie mogą: záczym tá propozycya będźie prawdźiwa / Pater & Filius sunt duo spirantes. Záczym ieśliby sie náláżłá tákowa authoritas ktoregokolwiek Doktorá ś. mowiącego: Pater & Filius sunt duo spiratores, rozumieć trzebá przez to spiratores, spirantes, álbowiem wiele iest śś. Doktorow/ ktorzy w rożnych máteryách sentencyi swoich nápisáli niemáło/ktore Virtutes ser-

Thom: 1. q. 39. art. vltima.

Scotus c. d. 12. q. 1.

tes sermonis nie bárdzo zdádzą się bydź prawdźiwe/ przeto máią bydź tłumáczone według Mágistrá Sententiarum lib: 1. distin: 10. Poniewaž tedy szczegulna moc postánia Duchá S. iest w Oycu y w Synie bez žadnego rozdźielenia / przeto iednostáynie y oraz nie pierwey ieden niž drugi podáią Duchá Swiętego.

Lib:1. Sent: dist: 10.

CZWARTY PVNKT.

Iâkowym sposobem tęže czâsow ostátnich z Mátki bez Oycá ná ziemi národzony.

RABIN.

ZRozumiałem/ y násłuchałem się táiemnic wysokich TRoyce świętey Osob Boskich / iáko w pismie świętym są miánowáne / iáko bez náruszenia szczegulney y nierozdźielney nátury Boskiey / iedná od drugiey pochodźi / ktorym pochodzeniem iedná od drugiey rožni się rzetelnie/ od nátury iednák Boskiey są nierozdźielone. Dobrzeby nam iuž przystąpić do Czwartego Punktu/ y spytáć się/ iákimby sposobem Syn przedwiecznego Bogá národził się w czáśie / ná ziemi z Mátki bez Oycá.

THEO

THEOLOG.

NIewiem ieśliby śię iákowa rzecz miedzy ſtworzonemi dziwnieyſza/y rozumem niepoięta náleść mogłá/iáko WCIELENIE Syná przedwiecznego w żywoćie błogosłáwioney Pánny Máryey / ták względem iego nieogárnienia / iáko też nienáruszoney Czystośći y Pánieństwá Mátki iego/przeto Bog przez Proroká mowi: Ne memineritis priorum & antiqua, ne intueamini : Nie pámietayćie ná przeszłe/y dawnym śię nie dźiwuyćie rzeczom. Czemuż; Ecce ego facio noua, iákoby mowił / mnieysze to ſą rzeczy ktorem ſtworzył / ale coś foremnieyſzego czynię. Rzeczeſz Rábinie / coby to tákowego było; otoć odpowiáda Prorok: Creauit Dominus nouum ſuper terram, ſtworzył Bog coś nowego ná źiemi. Rzeczeſz y ſpytaſz co tákowego; Femina circumdabit virum. Niewiáſtá otoczy męża. Niewiáſtá ktora ieſt śmiertelna/niedoſkonáła / ſkończona/ otoczy męża/ ktory ieſt nieśmiertelny / doſkonáły/ y nieſkończony / Et quem cæli & terra capere non poſſunt. Onego żywotem ſwoim ogárnie/ Femina circumdabit virum, o ktorym mowi Prorok : Vere languores noſtros ipſe tulit,& dolores noſtros ipſe portauit, & nos putauimus eum quaſi leproſum,& percuſſum â Deo,& humiliatū, Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: Prawdźiwie rány náſze on ná ſobie nośił / y boleśći náſze dźwigał/ á myſmy go rozumieli zá trędowátego / y vbitego od Bogá/y vniżonego:On iednák zrániony ieſt dla nieprawośći náſzych/ſkruſzony dla grzechow náſzych. y przydáie: generationem eius quis enarabit, Národzenie iego ktoſz wypowiedźieć może. Nie bez przyczyny piſmo świete gdy przypomina rzeczy ſtworzone od Bogá / zárаз ie

Oſeæ 43.

Hierem:31.

Iſaiæ 53.

chwali: Vidit Deus lucem quod esset bona, & diuisit lucem â tenebris. Vidit Deus quod esset bonum, & ait, germinet terra herbam virentem, & vidit Deus quod es-
Gen: 1. set bonum, & factum est vespere & mane. Vidit Deus quod esset bonum, fecit duo lumina magna, Lecz gdy człowieká stworzył / nie pochwalił go/przyczyny inszey nie náyduie tylko te/że miał coś foremnieyszego w częśćie vczynie / á nic inszego tylko to/ że Verbum Caro factum est,
Isai: 7. w żywoćie błogosłáwioney Pánny. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius EMANVEL. Virgo, po żydowsku náżywa się Bethula, ktorym imieniem tu ná tym mieyscu pismo nie zowie ią/ále miásto Bethula, położono ALMA, co nic inszego nie znáczy według śiedmidźieśiąt tłumáczow / y Hieronimá świętego/ tylko adolescentula, álbo iuuencula, Młodźiuśienka / iákoby w tákowych lećiech / w ktorychby sposobná byłá w stan Małżeński wstąpić/ y nie od rzeczy/álbowiem może być Pánná będąc stárą / záczym słusznie náżywa sie Alma, álbowiem w piętnastu lećiech zwiástowánie Syná Bożego od Anioła vsłyszáłá. Niektorzy tłumaczą Alma, abscondita, y nie od rzecy / álbowiem wielkiey
S. Ambr: ostrożnośći byłá / iáko Swięty Ambroży mowi: Sola in
lib: 2 in Lu. penetralibus, quam nemo Virorum viderit, Solus Angelus repererit. Sola sine comite, sola sine teste, ne quo degenere deprauaretur affatu ab Angelo salutatur. Tá iest
Ezech: 44. oná Bromá/o ktorey czytamy w pismie świętym: Eritq; clausa Principi, & non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingredietur per eam, eritq; clausa Principi, Princeps ipse sedebit in ea, y będźie záwárta dla Kśiążęćiá / y nie będźie otworzona/y mąż przez nie przechodźić nie będźie / álbowiem Bog sam Izráelá przez nie przeydźie / y gwoli Kśiążęćiu záwárta

będ

bedźie / Ksiożę sam w niey śiedźieć bedźie. Siłá bram w opiśániu Kośćiołá przez Proroká piśmo świete pokázuie/lecz gdy ten co Proroká prowádźił /przyszedł do Bramy ktoro zowio Porta Sanctuarij, Bramo swiotośći/záraz rzekł do Proroká: Porta hæc quam reſpicis clauſam, ſemper clauſa erit & non aperietur: Bramá tá ktoro widźiß/ záwárto/zawße bedźie záwárta/y nie bedźie otworzona/álbowiem tá przedźiwna Mátká Boża/ & ante partum & poſt partum Virgo permanſit, y przed porodzeniem y po porodzeniu Pánno zoſtáłá. Już tedy te przeczyſto Pánne Mátke Bożo názowmy Bethula, Virgo, lubo Alma, iuuencula, álbo abſcondita, wßytko to oney dla przedźiwnego Národzenia Syná przedwiecznego bez náruszenia Pánieńſtwá ſłużý. Ecce Virgo concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius EMANVEL, Oto Pánná pocznie y porodźi Syná / y bedźie mu imie EMANVEL, to ieſt, nobiſcum Deus, známi Pan Bog.

RABIN.

PRoroctwo to nie ieſt o Chryſtuśie/ ále o Ezechiaßu ſynie Achácego/do ktorego mowił Prorok: Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, álbowiem zá iego pánowánia wźięta byłá Sámárya od Aſyriyczykow / o ktorey wſpomina Prorok w tymże rozdźiale.

THEOLOG.

TO bydź nie może / álbowiem pierwßego roku pánowánia do Achácego to Proroctwo było obwołáne/ á pánował lat Szeſnaśćie / po nim náſtapił Ezechiaß / máiac lat dwádźieśćiá pieć / záczym iuż kiedy to Proroctwo

ctwo było / Ezechiasz miał lat dziewięć / iákoż tedy bydź może / áby to Proroctwo / ktore in futurum było: Ecce Virgo concipiet, &c. Ezechiaszowi służyć miáło / nie podobna. Przydáie Prorok butyrum & mel comedet, áby śmy nie rozumieli żeby się miał fantásmo národźić / gdyżby mogł náleść się tákowy / iákoż y byli / ktorzy go fántázmo názwáli / y przezto przydáie Prorok / pokármu dziecęcego záżywáć będźie.

Dáley przydáie Prorok / prius enim quam sciat puer reprobare & eligere bonum, derelinquetur terra, wprzod á niżeli dźiećiątko będźie miáło rozeznáć miedzy dobrym á złym / będźie opuszczona źiemiá: Szostego tedy roku pánowánia Ezechiaszá / á żyćia iego trzydźiestego pierwszego Sámárya wźięta byłá od Asyryczykow / iákoż tedy Ezechiasz we trzydźiestu w pierwszym roku ma bydź názwány puer, dźiećiątko / nieumieiąc rozeznáć miedzy dobrym á złym.

Potwierdzáią tego Wćielenia Syná Bożego imioná troie / iedno DEus, ktore się zowie po żydowsku IEHOVA, drugie MARYA, ktore się zowie po żydowsku Miriam, trzećie IEZVS, ktore czytamy po żydowsku Isiu Prawdá Rábynie że wy liczbę swois literámi czynićie / y dla tego w słowiech wászych táiemnice wielkie vpátruiećie / proszę poráchuymy tylko liczbę tych trzech imion: Naprzed Iehoua, tu masz cztery litery / pierwsza Iod, ktora znáczy dźieśięć / druga he, ktora znáczy pięć / trzećia Vau, ktora znáczy Sześć / Czwarta he, ktora znáczy pięć / wszytkiego tego imienia DEus, masz liczbę dwádźieśćiá sześć. Drugie imię MARYA, ma cztery litery: pierwsza Mem, znáczy czterdźieśći / druga Ress, znaczy dwieśćie / trzećia Iot, znáczy dźieśięć / Ostátnia Mem, znaczy czterdźieśći / wszytko vczyni dwieśćie dźiewięćdźieśiąt / á

weospl

wespoł z pierwßym imieniem Iehoua, vczyni trzyśtá ßesnaście. Poráchuymyß teraz litery tego Jmienia I E Z V S: Pierwßa literá Iot, znáczy dziesięć / wtora Sin, znáczy trzyśtá / trzecia Vau, znáczy ßeść / wßytkiey liczby trzyśtá ßesnaście. Przypátrzże śię teraz Rábinie / iáko w tym Jmieniu I E Z V S O W Y M, záwiera śię wßytká liczbá tego Jmienia DEus, tákże Jmienia tego M A R Y A, Mátki iego / pokázuiąc Chrystusá Páná bydź prawdziwym Bogiem y prawdziwym człowiekiem / prawdziwym Bogiem / od Bogá Oycá od wiekow bez Mátki národzonym / prawdziwym człowiekiem od Naświętßey Pánny M. w czásiech ná ziemi bez Oycá národzony.

Opisawßy Prorok národzenie Chrystusowe / przystępuie do śmierći iego y mowi: In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum: Ipsum gentes deprecabuntur, *Isaiæ 11.* & erit Sepulchrum eius gloriosum. Dniá onego korzeń Jessego: ktory stoi ná znak národom: Onemu národowie kłániáć śię będą / y będźie grob iego chwalebny / y lubo Zydzi czytáią pro requie gloriosa Manutu, przećie ná wielu mieyscách czytáią Chabot, co śię rozumie Gloria, Chwałá / y iest sens: erit mors eius gloria, y dla tego tu śmierć Chrystusowá niezwyczáynym przezwiskiem śię názywa / álbowiem w Chrystusie był żywot wiekuisty / przeto te śmierć zowie requies, odpocznienie iego Chwalebne / lubo Hieronim święty dla lepßego sensu tłumáczył / & erit sepulchrum eius gloriosum: y będźie grob iego chwalebny / álbowiem ná on czás według tłumáczenia Siedmidźiesiąt Chrystus przy zmartwychwstániu swoim został śię Kśiążęćiem wßytkich narodow / lubo to przedtym był od nich absconditus dla niedostátkow y śmierći / ktorą dla nich podiął / y wßystek narod vfność w nim pokłádał: o ktorym Jakob Pátryárchá opowiedźiał: Non deficiet *Genes: 49.* Prin-

Princeps ex Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium: Nie ustánie Kśiążę w narodźie Judzkim / y Wodz z pokolenia iego/ poki nie przyidźie ten / ktoremu záchowáne iest Pánstwo / y ten bedzie oczekiwániem narodow.

RABIN.

COśmy teráz mowili/ to śię wszystko rozumie o przyszłym Mesyaszu / álbowiem mowi Prorok w tymże Rozdźiale: Et erit in die illa, adijciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod derelinquetur ab Assyrijs, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, & ab Elam, & ab Sanear, & ab Hæmath, & ab insulis, & leuabit signum in Nationes, & congregabit profugos Israel. &c. Y stánie śię dniá onego/ przyłoży Pan powtore ręke swoie ná otrzymánie ostátká ludu swoiego / ktory pozostáły bedźie od Assyriyczykow/ od Egiptu/ od Phetrow / od Ethyopiey/ od Elámow/ od Sáneár/ od Hemáth/ y od Wysp/ y podnieśie znák nád narody/ y zgromádźi rozbiegłych z Izráelá. etc.

THEOLOG.

TO bydź nie może /áby to Proroctwo o przyszłym Mesyaszu / ktorego Zydźi oczekiwáią / bydź miáło / álbowiem to słowo In die illa, dniá onego / nie rozumie śię o przyszłym przyśćiu Mesyaszá/ ále śię śćiąga do pierwszego dniá

dniá / iákom wzwyż powiedźiał: In die illa Radix Iesse, qui stat in signum populorum, Záczym ieden to dzień rozumie się / przeszłego przyśćia Chrystusá Páná Mesyaszá prawdźiwego, á gdy przydáie / adijciet Dominus secundò manum suam, przyłoży Pan powtore ręki swoie / to iest że sam obecnośćią swoią Zydom opowiádał náuki swoie / ktorą oni pogárdźiwszy / po zmartwychwstániu swoim / adiecit secundo manum suam Apostołow swoich / iáko do Pogan / ták też do Zydow znowu posłał. Naprzod álbowiem dwunastu Apostołow / potym Siedmdźieśiąt Vczniow / sto dwádźieśćiá dusz / pięćset człowieká / ktorym się Pan Chrystus pokazał: potym trzy Tyśiące / potym pięć tyśiecy w Chrystusá vwierzyło. Jákub Apostoł tákże mowi do Pawłá świętego: Vides frater, quanta millia sint Iudæorum credentium. Y ná tymże mieyscu czytamy: Erant autem in Hierusalem habitantes viri timorati, de vniuersis gentibus quæ sub cælo sunt, qui omnes mirabantur, & dicebant: Nonne omnes isti Galilæi sunt? & quomodo nos audiuimus vnusquisq; linguam nostram in qua nati sumus. Parti, & Medi, & Elamitæ, & habitatores in Mesopotamia, & Syria, & Cappadocia &c. Iudæi quoq; & Proselyti, & Cretes, & Arabes, audiuimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Byli álbowiem w Jerusalem mieszkáiący mężowie Bogá się boiący wszelákich narodow ktorekolwiek pod niebem są / ktorzy wszyscy dźiwowáli się / y mowili między sobą: Izali ći wszyscy nie są Gálileyczyczykámi? A przećię iednák káżdy z nas słyszał iezyk nász / w ktorychesmy się vrodźili. Pártheńczykowie / Medeńczykowie / Elámitowie / y ći ktorzy mieszkáią w Mesopotámiey / w Syryey / y w Kápádocyey / etc. Zydźi tákże y Prozelitowie / Kreteńczykowie / y Arábowie / słyszelismy mowiących iezykámi nászymi Cudá Boże /

Actor: 4. & 21.

O tych

O tych tedy narodách Prorok mowi / ktore so reliquie Izráel / Ostátki Izráelá/przez Apostoły do wiáry prawdziwey przyprowádzone. Opisuio historie Kośćiołá Bożego iáko Apostołowie po wszytkim świećie Ewángelio rozśiewáli/ iáko sie sam Páwel święty z tym odzywa mowioc:
Actor: 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam reppellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes, sicut præcepit nobis Dominus, Wprzod potrzeba było wam opowiedźieć Słowo Boże/ ále ponieważ odrzucaćie ie / y niegodnymi osodźiliśćie sie żywotá wiecznego / oto obrácamy sie do Pogan / iáko nam roskazał Bog/ záczym kiedy Prorok powtarza In die illa, nie rozumiey Rábinie/ áby drugi dźień stánowić miał/y przyszłego Mesyaszá oczekiwał/ ále sie referuie do pierwszego dniá y przyśćia Chrystusowego/ pokázuioc że to wszytko co mowi spełniło sie y pełni sie zá przyśćiem Chrystusowym / nie tego ktorego sobie Żydźi obiecuio / ále ktory iuż przyszedł/iáko sie obaczy w nástepuiocym punktćie. y przydáie: Et leuabit signum in nationes, to iest znák Krzyżá świetego / iáko Páweł święty mowi: Nos autem prædicamus Christum cru-
1. Corint: 1. cifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus stulticiam, Iudæis autem vocatis atq; Græcis Christum Dei virtutem, & sapientiam: My opowiádamy Chrystusá vkrzyżowánego/ Żydom wprawdźie zgorszenie/ Pogánom głupstwo/ żydom iednák wezwánym tákże y Grekom Chrystusá/ moc y modrość Bożo. Widźisz Rábinie/ iáko Páweł święty zgadza sie z Prorokiem / że nie wszytek lud Izráelski / ále ktorzy so wezwáni ad posidendum residuum, quod derelinquetur ab Assirijs. y przydáie Prorok: & volabunt in humero Philistijm per mare, to iest / polecco do rożnych Kráin Apostołowie in humero Philistijm per mare, w Cu-

dzych

żdzych okretách / iáko czytamy o Páwle świętym / ktory przez Pámphilią / Azyą / Mácedonią / Acháią / áż do Włoch cudzemi okretámi przypłynął. Przeto gdy powstánie korzeń Jesſego / áby pánował w Narodách / y gdy Chorągiew Krzyżá świetego dla zbáwienia ludzkiego bedźie podnieśiona / ná ten czáß Idumea, Moab, y Synowie Amoreyscy / y wßytká ßerokość Arábska podádzą rece Apostołom / y ná mieyscách báłwánow pogáńskich / Kośćioły Chrystusowe budowáć bedą. Przydáie Prorok / & desolabit Dominus linguam maris Epypti, y zepsuie Pan Bog iezyk morzá Egipskiego / to iest iezyk Egipski / ktory go pierwey bluźnieł / á bałwochwálstwo chwalił / iáko Dawid świádczy: Hoc mare magnum & spatiosum, ibi reptilia, quorum non est numerus. y przydáie: Draco iste quem plasmasti vt illuderet ei, rosproßy przeto / álbo pobiie iezyki Egipskie / ktore sie przedtym z niego náśmiewáły. Przydáie Prorok: Et leuabit manum suam super flumen, in fortitudine Spiritus sui, y podnieśie reke swoie ná rzeke w mocy Duchá swego: Albowiem Nilus rzeká / ktory iednym cugiem głeboko y ßeroko bieżał / y dla tego Egipt nie był przystepny / ná śiedm potym cugow miáłkich y nie ßerokich rozdźielił sie / ita vt transeant per eum Calceati, powiédá Prorok: álbowiem zá pánowánie Cesárzá Augustá / kiedy ten kwiát niebieski z korzenia Jesſego powstał: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, naypoteżnieyße Krolestwo Egipskie / ktore pzez długi czáß trwáło / zá śmierćią Kleopátry zginęło. Dla tego tedy Nilus rozdzielony iest / áby náuká Ewángeliey Chrystusowey bespiecznie do Egiptu przyść mogłá: y iáko czásow Moyzeßowych Morze Czerwone rozdźielone było / áby lud Boży prześć mogł z Egiptu przechodząc / przećiwnym sposobem rzeki Egipskie rozdźielone Psal: 103

kone po wyższych/áby Apostołowie y náuká Chrystusowá nie z Egiptu ále do Egiptu przyść mogłá / y Egipt opánowáłá/y ponim deptáłá/y dla tego przydáie Prorok/ut transeant per eum Calceati, to iest Apostołowie opowiádáiąc náukę Chrystusowę / wedlug onych słow: Quam
Isai: pulchri super montis pedes Anuntiantis & prædicantis pacem: anuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, regnabit Deus tuus: Jáko piękne ná gorách nogi oznáymuiącego/ y opowiádáiącego pokoy: Oznáymuiącego dobro / opowiádáiącego zbáwienie / mowiącego do Syonu: Bog twoy krolowáć będźie / gdźie Prorok pokázuie iáko Chrystus Pan opowiádał Ewángelio super montes, to iest przez Apostoły/ o ktorych pismo święte świádczy mowiąc: Apropinquate montibus æternis, & quorum doctrina illuminatio Dei est. Przybliżayćie się do gor wiekuistych / ktorych náuká oświeceniem Bożym iest / y dlatego mowi Dawid Krol święty illuminans tu
P. 75 mirabiliter à montibus æternis. Pan Chrystus tedy przez Apostoły swoie oświeca y opowiáda pokoy iednáiąc świát z Pánem Bogiem. O tym Chrystuśie Prorok mowi: Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis, huius imperium super humerum eius, y náżywa go ná ostátku Princeps pacis, álbowiem on iest pokoiem nászym / ktory vspokoił wszytko przez krew Krzyżá swego / ták ná niebie iáko też y ná źiemi/ Cuius liuore sanati sumus. Ten rzekł Apostołom swoim: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: Pokoy zostáwuię wam/ pokoy moy dáię wam. Rzeczesz czemuby po dwá rázy powtarzał dáiąc pokoy? odpowiádam/ álbowiem gdy się narodźił y ná ten świát przyszedł/nálazł wielki pokoy ná świećie/y ten pokoy zostáwił Apostołom mowiąc: Pacem relinquo vobis: drugi pokoy swoy włásny dał im mowiąc: Pacem meam do vobis.

vobis, odchodzoc do Oycá. Tego sensu záżywáioc Páwel święty mowi: Quam speciosi pedes Euangelizantium bona, Euangelizantium pacem: Jáko ozdobne so nogi opowiádáiacych dobro / opowiedáiacych pokoy: rozumieioc Apostołow / ktorym Pan Chrystus nogi vmył przy wieczerzy swoiey / áby czystymy byli ná opowiádánie náuki iego / y pielgrzymuioc po wszytkim świecie náuko iego świát nápełnili: y przydáie Prorok: Gaudete & laudate simul deserta Hierusalem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem, parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei: Weselćie się y chwalćie wespoł z spustoszonym Jeruzalem / álbowiem poćieszył Pan Bog lud swoy, odkupił Jeruzalem / przygotował Pan rámię swoie święte w oczách wszytk.ch narodow / y obaczo wszytkie kráiny ziemie zbáwienie Boże: álbowiem bedoc lud Zydowski z Jeruzalem w niewolo záprzowádzony / Miásto było spustoszone / lecz ten ktory przez Proroki do nas mowił, bedoc ná poczotku v Bogá Słow m ktore się stáło Ciáłem & habitauit in nobis. Jeruzalem spustoszone odmieniło się / y przyszedł ten o ktorym nápisano: Hic ædificauit Ciuitatem meam, & Captiuitatem populi mei reducet: Ten zbudował Miásto moie / y więzienie ludu moiego odwroćił / ták iż nie może wiecey nárzekáć Jeremiasz: Quomodo sedet sola Ciuitas, quæ erat plena populis; facta est quasi vidua, quæ erat multiplicata in gentibus: czego potwierdza Dawid: In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. O tym tedy Chrystusie Prorok mowi ná drugim mieyscu: Rorate Cæli desuper, & nubes pluant iustum. O ktorym tákże Dawid świádczy: Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit: gdzie

Rom: 10. Tren: 1. Psalm. 125 Isa: 45. Psal: 84.

Siedmdźieśiąt tłumaczo: Terra misericordiam, & iustitiam germinabit, aby grzesznym miłośierdźie á sprawiedliwym oʒłáta śię zapłáta.

RABIN.

IEśliby to prawdá byłá / tożby tym sposobem Chrystus nie mogł bydź Bogiem / álbowiem Prorok przydáie te słowá: Ego Dominus creaui eum, Ja Pan stworzyłem go. Siedmdźieśiąt tłumácza mowiąc: Ego Dominus Creaui te. Ja Pan stworzyłem ćie. Nowszem to Proroctwo miáłoby bydź rozumiáne o Cyruśie Krolu Perskim / ktory roskazał áby lud Jzráelski z niewoli był wypuszczony / záczym Niebo y Ziemiá rádowáłá śię / to iest / nietylko ći ktorzy w niebie / ále też y ći ktorzy ná ziemi byli / z tego śię weselili.

THEOLOG.

NJemasz śię z czego gorszyć Rábinie / że go názywa Bog stworzeniem swoim / álbowiem ieśli go názywa robakiem / sługą z ziemie pochodzącym / to śię rozumieć ma według národzenia człowieczego / iest iednák Bogiem / według Osoby Boskiey / ktora to národzenie człowiecze personat Osoby: A do tego tá denominatia Creaturæ, nie tylko prædicatur obwieszcza de natura, ále też & de supposito: á iż Chrystus nie tylko náturę człowieczą znácży / ále też y Boską oraz y osobę Boską / ktorace dwie náturze personalitate sua, osobistośćią swoią / personat osobi / á tá osobá iest Bogiem / záczym nie idźie / áby Chrystus

ſtus był ſtworzeniem / ponieważ mu to nie przynależy według Osoby iego / lubo to rozumem odcináiąc náturę człowieczą / według ktorey może ſię iákożkolwiek názwáć Creatura. Do tego przydáie Prorok: Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator: Záprawdę ty ieſteś Bog zákryty / Bog Izráelá Zbáwićiel. Co o Cyruśie rozumieć ſię nie może / álbowiem lubo co dla zwyćięſtw wielkich / z ktorych Cyrus tryumphował / mogli go názwáć / quod in illo fuerat Deus, przećię iednák nie możem o nim ták mowić / y ták go názywáć: verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator. A przeto Deus in quo eſt Deus, rozumie ſię Pan náſz Iezus Chryſtus / ktory o ſobie w Ewángeliey mowi: Ego & Pater vnum ſumus, & ego in Patre & Pater in me eſt: Ia y Oćiec iedno ieſteſmy / y ia w Oycu / á Oćiec we mnie ieſt. y zowie ſię Deus abſconditus, dla wzięćia ná ſię człowieczeńſtwá / Deus Iſrael Saluator: co ſię tłumaczy IESVS, ten álbowiem według zwiáſtowánia Anyołá Gábryelá / ſaluabit populum ſuum. *Ioan: 10. & 14.*

Aryan.

W Chryſtuśie Pánie ieſt nátura człowiecza / iáko też y Boſka / tákże y przymioty oboiey nátury / záczym iáko z iedney nátury názywa ſię Chryſtus ſtworzycielem / ták też z drugiey będźie ſtworzeniem / gdyż nie widźimy przyczyny / dla ktorey by od iedney nátury miał tę denominácyą Stworzyćiel / á od drugiey nie miał mieć / że ieſt ſtworzeniem.

THEOLOG.

NIe idźie Consequencya / álbowiem to prædicatum, obwieſzczenie / Creator Stworzyćiel / nie ſprzećiwia ſię náturze Boſkiey / y Oſobie Chryſtuſowey / ktora ieſt Boſka / przeto beſpiecznie mogę rzec: Chriſtus eſt Creator: leć Creatura to prædicatum, ſtworzenie ſprzećiwia ſię náturze Boſkiey y Oſobie Chryſtuſowey / ktora ieſt Boſka / álbowiem to prædicatum ſtworzenie / prædicatur de ſuppoſito, ktore ieſt Diuinum, záczym iáko ſię nie godźi mowić / że Deus eſt Creatura, ták też nie godźi ſię mowić / że Chriſtus eſt Creatura.

Aryan.

CHryſtus ieſt Człowiekiem / pytam tedy / álbo ieſt ſtworzony / álbo nie ieſt ſtworzony / ieśli ieſt nieſtworzony / to będźie wiekuiſty / záczym y vmrzećby nie mogł / ieśli ieſt ſtworzony / to będźie Creatura, á zátym nie byłby Bogiem.

THEOLOG.

IVżem powiedźiał / że to prædicatum obwieſzczenie Creatura nietylko concernit naturam Diuinam, ále też ſuppoſitum Oſobę Boſką / záczym ponieważ niepodobna ieſt / áby Bog był ſtworzeniem / pogotowiu y Chryſtus ktory ieſt Oſobą Boſką ſtworzeniem bydź nie może.

Aryan.

CHryſtus według Ciáłá ieſt poczęty / przeto też według duſze ieſt ſtworzony / álbowiem doſkonáło

ſkonálſza ieſt cześc człeká duſzá / od ktorey ſie názywa człowiek homo rationalis, przeto według niey zowie ſie też człowiek homo creatura. A iż Chryſtus ma duſze ſtworzona/ przeto może bydź názwany według niey Chryſtus Creatura.

THEOLOG.

MAſz wiedzieć o Aryáninie/ że poczęćie y národzenie ſą tákie obwieſzczenia/ ktore zwykły obwieſzczáć poczęćie y národzenie człowieká/ leć creatura ponieważ concernit nietylko nature/ ále też y oſobe ktora w Chryſtuśie ieſt Boſka/ przeto nie może concernere Chriſtum, y lubo to duſzá Chryſtuſowá ieſt Creatura, leć że weſpoł z Ciáłem iedná tylko Oſobe máią/ á tá ieſt Boſka/ przeto nie może bydź Chryſtus Creatura Ten tedy Chryſtus názywa ſie / Deus Iſrael Saluator, Bog Izráelſki zbáwićiel / co ſie rozumieć ma o Apoſtołách / y o tych ktorzy przez Apoſtoły vwierzyli weń: á gdy mowi Prorok / labor Egypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim Viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt. Dziwowáć ſie nie trzebá/ álbowiem Apoſtołom wſzytek Swiát ieſt podległy: Záczym pieknie iákoby prácuiącym w báłwochwalſtwie mowił: labor Egypti, & negotiatio Æthiopiæ, álbowiem żaden narod nie ták pracował w bałwochwalſtwie / iáko Egypt / o ktorym czytamy: Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Egyptum, & mouebuntur ſimulachra Egypti á facie eius, & cor Egypti tabeſcet in medio eius: Gdzie Ieronim święty per nubem leuem, rozumie Ciáło błogosłáwioney Pánny MARYEY, żadnym ćiężarem nasienia ludzkiego nie obćią- *Iſaie 19.*

ćwiczone / álbo też Chrystusowe / ktore z Duchá świetego iest poczete: y wszedł do Egiptu tego Swiátá / gdzie wszyskie báłwochwálstwa pokruszył / tak iż oni trzey Krolowie bedac ná ten czás od czártow przestrzeżeni / ktorzy z onych báłwánow ludziom responsa dawáli / álbo z Proroctwá
Num: 24. Baláámowego zrozumieli Syná Bożego / iuż národzonego: Orietur Stella ex Iacob, & consurget Virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitq; omnes filios Seth, ktory miał wszytke moc náuk ich zepsowáć / zá prowádzeniem Gwiazdy przyszli do Bethleem / y pokłonili sie Dźieciátku.

RABIN.

Lubobyśmy pozwolili dla pismá świetego / ktore sie przy tey rozmowie nászey dosyć pokazáło / że Mesyasz prawdźiwy / ktorego Chrystusem názywaćie / národźił sie: Dźiwna iednák rzecz / y rozumem niepoieta / tákimby sposobem to bydź mogło / gdyż áni wzgledem nátury wźietey / ktora iest człowiecza / áni wzgledem Bogá biorącego te náture człowiecza / áni z sámego złączenia to bydź może / co ták pokázuie: Nie wzgledem nátury człowieczey / álbowiem náturá człowiecza iest sámá przez sie szczegulna / nierozdielona / á tákowa nie może bydź tylko personata, záczym nie mogł iey wźiąć Syn Boży / bo Osobá nie iest Communicabilis, á dotego vltimate, ostátnie iest szczegulna: Nie wzgledem Syná Bożego biorącego ná

cego ná sie náturę człowiecza / álbowiem Osobá á náturá Boska iest iedno rzetelnie/ záczym ieśliby iedná Osobá wzięłá ná sie człowieczeństwo / tedyby y inße Osoby/ponieważ im náturá Boska iest społeczna/ y od nich sie nie dzieli: Ieśliбyś też powiedźiał / że náturá Boska dźieli sie od Osoby/ támby muśiáłá bydź Compozycia/ czego nie pozwoliß / álbowiem Bog nie iest componibilis. Nie względem teß sámego złaczenia nátury człowieczey z osobą Boską/ álbowiem álbo to złaczenie iest Causati ad Causam, álbo iest Causati posterioris ad Causatum prius, ponieważ inßey dependencyey nie máß oproc tákowey. Ieśli rzeczeß/ że iest złaczenie / y dependentia zawisłość/ Causati ad Causam, toć tákową rzeczą wßytkie trzy Osoby wzięły ná sie człowieczeństwo/álbowiem opera Trinitatis a dextra non sunt diuisa: Ieśli rzeczeß / że to złaczenie iest / Causati posterioris ad Causatum prius, to bydź nie może/álbowiem Verbum było in principio apud Deum, wedlug wáßey Ewángeliey/záczym nie może bydź Causatum.

THEOLOG.

TRzebá pierwey widźieć / coby to niewymowne / y táiemnic pełne / nátury Boskiey z náturą Człowieczą / w Osobie Boskiey złączenie znáczyło: Przeto złączenie to nie

Scot. l. 3. dist. 1. q. 1. art. 2. 3.

to/nie inßego nie ieſt/ tylko relatio dependentiæ, ponoßenie záwiſłośći iedney rzeczy do drugiey/nie mowię áby tá relácya y dependencia byłá poſpolita/ iákowa ſię náyduie Cauſati ad Cauſam, álbo Cauſati poſterioris ad Cauſatum priùs, tákże nie ieſt tákowa dependentia ktora ze wnetrznośći nátur położonych/ ktoro zowią Philoſophowie intrinſecus aduenięns, iákowa ieſt miedzy Oycem y Synem/ ále ieſt dependencia y relácya/ktoro zowią Theologowie diſquiparentiæ, dla tego że nie ieſt iednoſtáyna in vtroq; extremo, iáka ieſt miedzy Bogiem á ſtworzeniem/ álbowiem w ſtworzeniu ieſt rzetelna/ lecz w Bogu nie máß iey rzetelnie/ ále tylko według rozſądku/ y rozumu/że go názywamy Creator Stworzyćiel/ y lubo to trudno tákowo relácio dependentiæ opiſáć/ możem iednák iákimkolwiek ſpoſobem przyrownáć io do Subiectum & accidens, do podmiotu y przymiotu/ álbowiem przymiot dwoiáko pochop ſwoy ma do ſubiectum: Naprzod informantis ad informatum, drugi vt poſterioris naturaliter ad prius: Náprzykład/Śćiáná ieſt ſubiectum podmiot álbo podłogá/ albedo białość/ ieſt accidens, to accidens białość/ dwoiaki ma pochop/ álbo záwiſłość do śćiány pierwßy informantis ad informatum, że io biała czyni/ drugi poſterioris naturaliter ad prius, álbowiem śćiáná iáko ſubiectum, ieſt pierwßa ániżeli accidens, to ieſt iákikolwiek kolor/ á ták accidens dependuie od śćiány iáko poſterius á priori. Pierwßa dependencia informantis pokázuie niedoſkonáłość dla odmiennośći/ lecz wtora dependencia/żadney niedoſkonáłośći nie ma/ rozłączywßy tedy iedne od drugiey/ dependencio nátury ludzkiey do Oſoby Boſkiey beſpiecznie przyrownáć możem/ do tey ktora ieſt poſterioris ad prius.

Powtore maß wiedzieć/ że tu żadnego ſprzećiwieńſtwá

stwá w Osobie Boskiey niemász / dla ktoregoby nie mogłá nátury ludzkiey ná się przyiąć / y one Osobą swoią personare w osobić / gdyż tu nie idźie zátym áby Osobá Boska byłá composita złożona / álbo żeby byłá in potentia, do nátury ludzkiey / álbo też skrocona / gdyż do tákowey dependenciey nie potrzebá nic więcey / tylko żeby ten ktory tákową dependencią terminaret, miał to czymby to wykonáć mogł / iáko Syn Boży / ktory nie iest dependens swoią Osobistośćią / może tę dependencią nátury człeczey personare w osobić.

Potrzecie masz wiedźieć / iż insza iest rácia / dla ktorey náturá intellectualis iest szczegulna y nierozdźielna / albowiem iáko náturá od Osoby rożna iest / ták też aliam habet singularitatem szczegulność / á singularitate Personæ od szczegulnośći Osoby / álbowiē lubo to náturá iest szczegulna / ále nie ze wszytkim / álbowiem ieszcze in illo prior est apta Personari: szczegulność záś Osobista iest ze wszytkim / tak iż żadney dependiciey nie ma / ále iest ostatnia / ktora się stánowi per negationem dependentiæ, nietylko actualis, ále też aptitudinalis, przeto naturá człowiecza in illo priori byłá szczegulna / iáko powiedźiał Dámescenus święty / że Verbum Diuinum assumpsit naturam humanam in athomo, ktedyby nie byłá præuenta á Persona Diuina, vprzedzona od Osoby Boskiey / tedyby byłá Personata swoią własną Osobą.

Poczwarte / náturę Boską złączono z naturą ludzką / nic inszego nie iest tylko Osobą Boską / ktora od wiekow iest Osobą natury Boskiey / bydź osobą względem nátury człowieczey wczáśie / co nic nienárusza przystoynośći Boskiey / y owszem ztąd ma wielką swoię przystoyność / álbowiem iáko Bog od wiekow iest dobry / y nie nárusza nic dobroći swoiey / kiedy iest przyczyną dobroći stworzoney *Diuus Bonauent 3. dis: 1. q. 1.*

ney w czáśie/ lubo to tá dobroć ſtworzona dáleko ieſt po-
dleyßa nád dobroć wiekuiſtą: Ták też Syn Boży / lubo
ieſt wiekuiſty y doſkonáły ztąd nie ponośi żadney nieprzy-
ſtoynośći / gdy ieſt Oſobą nátury ſtworzoney w czáśie.
Tákże iáko Bog żadney odmiány y niedoſkonáłośći nie po-
nośi przez to / że nie bywßy od wiekow ſámą rzeczą ſtwo-
rzáiącym / á potym w czáśie Stworzyćielem / tylko w ſá-
mym ſtworzeniu odmianá ſię náyduie/ ták też Syn Boży/
przez to że przedtym nie był człowiekiem od wiekow/ á po-
tym w czáśie zſtał ſię człowiekiem / żadney odmiány y
niedoſkonáłośći nie ponośi/tylko wſámey náturze ludzkiey.
Iáko Bog / ktory ieſt in Creatura per eſſentiam, præſen-
tiam, & per potentiam, á przećię iednák à nullo depen-
det, ták też y Syn Boży lubo to ieſt in homine per vnio-
nem, nie idźie zátym áby dependował od człowieká/ále y
owßem człowiek dependet od niego / ktorą dependencią
on oſobą ſwoią terminat & perſonat. Ták tedy to złącze-
nie nic nievymuie przyſtoynośći Oſobie Boſkiey/y owßem
trzebá Bogu wßytko przypiſáć / co tylko nie ma iákiey do-
ſkonáłośći: y to chćiał Anyoł Gábryel wyráźić przy Zwiá-
ſtowániu ſwoim / onemi Słowy mowiąc do Pánny:
Lu: 1. Non erit impoſſibile apud Deum omne Verbum, álbo-
wiem Bog więcey może vczynić á niżeli człowiek wymo-
wić/ á iednák człowiek może wierzyć/ y mowić że ſię Chry-
ſtus národźił; toć Bog ſnádniey to może vczynić / iáko y
vczynił. Do tego więcey Bog może vczynić ániżeli człek
Ephe: 3. prośić według Páwłá świętego: Deus qui poteſt face-
re ſemper ſuperabundanter quam petimus, aut intelligi-
mus, ále prośić możemy y ſámą rzeczą prośiliſmy: Emit-
Iſa: 16. te Agnum Domine Dominatorem terræ, przeto Bog
mogł to vczynić/ y vczynił.

Záczym kiedy mowiß Rábinie / że náturá człowie-
czá.

rza sámá przez się iest szczegulna nierozdźielna / á pogotowiu Osobista/záczym nie mogłá bydź wźięta dla słusznych przyczyn zwysz miánowánych: Odpowiádam że to nie może bydź co mowisz / álbowiem náturá / lubo to iest sámá przez się szczegulna / iednák przećie nieostátnie / álbowiem iest in aptitudine Personari włásna Osobą / ktorą gdy vprzedźił Syn Boży / przyosobił ią Osobą swoią: A gdy mowisz względem Bogá to bydź może / dla tego że iest iedno z Osobą Boską / záczym musiáłyby nástąpić niesłusznośći wzwysz miánowáne. Y ná to odpowiádam/że dosyć nátym/że Osobá tym się rożni od nátury Boskiey/że náturá Boska iest Communicabilis,społeczna/álbo spolną máiąca z inszymi Osobámi / lecz Osobá Boska iest incommunicabilis, spolku z inszemi nie máiąca / á że iest independens, y sufficiens, tedy Osobistośćią swoią własną może/iákoś y ták iest/ przyosobiáć náturę człeczą. A gdy przydáiesz że áni względem sámego złączenia to bydź może: Odpowiádam ná to / że tá propozycia iest fałszywa/ iákoby wszeláka dependencia nie byłá insza tylko Causati ad Causam, vel Causati posterioris, ad Causatum prius, álbowiem náyduie się insza ktora nie iest istotna / ále tylko względem Osoby/ od ktorey dependuie/y tá sufficit, áby nátura ludzka w tey swoiey dependenciey ad Personam,lubo Propriam, álbo też do Osoby Boskiey skutek swoy wźięłá szczegulnośći / y ostátniey nierozdźielnośći / co miewa od własney Osoby / á dáleko więcey y doskonáley nátura człowiecza w Chrystusie Pánu / to ma od Osoby Boskiey.

RABIN.

WJacey odległy iest Stworzyćiel od stworzenia / ániżeli dwie rzeczy sobie przećiwne/ álbo=

bowiem wßytkie rzeczy przeciwne/ iáko album & nigrum, białe y Czarne/ in vno genere mogą bydź zámknione / y ſą/ lecz Bog nie może bydź w żadnym prædycámenćie zámkniony: Ponieważ album nie może bydź nigrum, pogotowiu Bog nie może bydź człowiekiem.

THEOLOG.

ODpowiádam ná to/że rzeczy dwie przećiwne/ nie dla tego ſą miedzy ſobą przećiwne / áby nie miáły bydź zſobą weſpoł in aliquo genere, iáko album & nigrum białe y Czarne ſą / in genere qualitatis, ále ſą przećiwne z nátury ſwoiey właſney/ ták iż iedno nie może być drugim gdyß im to formaliter repugnat, mogą iednák oboie bydź in aliquo genere ,iákom powiedźiał: Tákowey repugnánciey ſprzećiwienſtwá nie widzę miedzy náturą Boską / y człowieczą/ álbowiem tu Bog nieobráca ſię w człowieká/ áni też człowiek w Bogá/ ále obiedwie náturze ſáme przez ſię będąc pod iedną Oſobą Syná Bożego/ exiſtunt.

RABIN.

MIedzy náturámi/ ktore ſię zſobą łączą / ma bydź proporcia: lecz miedzy náturą Boſką/ y człowieczą żadney proporciey niemáß: Przeto nie ieſt rzecz podobna / áby miedzy nimi było złączenie w iedney oſobie.

THEOLOG.

Pra-

THEOLOG.

PRawdá ieſt / że tu proporciey niemáß w pomierzeniu wielkośći / álbowiem náturá Boſka ieſt nieſkończona / lecz może bydź inſza proporcya / ktorą zowiemy proportio ordinis, ktora ieſt miedzy ſtworzeniem rozumnym / á Bogiem / tym ſamym / że ieſt wyobráżeniem Bożym / ná to ſtworzonym / vt ordinetur ad ipſum immediate, & fruatur illo.

RABIN.

INcarnari, to ieſt Wćielić ſie / eſt pati boleć / lecz Słowo Boże nie może boleć / á zátym áni teſz Wćielić ſie mogło.

THEOLOG.

TO ſłowo Incarnari, Wćielić ſie / nie bierze ſie tu właśnie pro incarnari, ále ſie bierze pro vniri aſſumi, że złączenie y záwięćie tego nie przypiſuiemy Słowu Bożemu / ále náturze ludzkiey / ktora ieſt złączona y wźięta od Słowá przedwiecznego.

RABIN.

NAtura ktora ieſt Actus purus & ſimplex, nie może tego ćierpieć / aby nátura druga miałá bydź componibilis, ſkłádáiąca ſie z nią / záczym Słowo przedwieczne / ktore ieſt Actus purus & ſimplex, nie może bydź złączone z náturą człowieczą.

THE-

THEOLOG.

WJelka rożnicá iest miedzy Terminámi / Vnio & compositio, złoczenie y skłádánie / álbowiem Compositio, nie może bydź tylko duorum, conuenientium ad Constitutionem tertij, iáko iest Conuenientia Corporis & animæ, Ciáłá y duße ná postánowienie człowieká / y miedzy temi dwiemá cząstkámi / iedno względem drugiego / ma się iáko Máterya / á drugie iáko formá / zá czym ponosi niedoskonáłość: lecz vnio złoczenie / álbo przyłoczenie może bydź dwuch nátur / bez żadney compozyciey złożenia / y bez postánowienia trzećiego / iáko mamy o przyłoczeniu nátury człowieczey do nátury Boskiey / záczym nie idźie tá konsequencia miedzy náturą Boską / y człowieczą / iest vnio: Ergo compositio, non valet.

Náprzykład / widźimy w przyłoczeniu płomieniá Słonecznego do Krzyształu / zárázem skoro krzyształ bywa oświecony / y od promieniá przeniknióny / tám bywa złoczenie promieniá z krzyształem / bez żadnego odmienienia w promieniu / ále tylko w krzystale: tymże sposobem / y owßem doskonáley rozumieć mamy o náturze człowieczey / od Osoby Boskiey wźiętey.

Nie záwádźi tu ná potwierdzenie tey prawdy przypomnieć / co Prorok mowi: Et ostendit mihi Iesum Sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & Sathan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei. Jeronim święty / rozumie to Proroctwo o Chrystusie / o ktorym nápisáno: Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, Ty iesteś Kápłan ná wieki / według porządku Melchisedechowego / stantem coram Angelo Domini, stoiącego przed Anyołem Páńskim / iákoby Anyołem go pokázuiąc / o ktorym pismo święte mowi:

Zach: 3.

Psal: 109

Magn

Magni consilij Angelus. Wielkiego vwáżenia Anyol: *Isaie 10.*
Sathan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei: Szátan
stał przy boku iego/áby sie mu sprzećiwił/ álbowiem kuszo-
ny był wszelákim sposobem od niego bez grzechu: Ductus *Matt: 4.*
est Iesus in desertum à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo:
Záprowádzony był Jezus ná puszczo od Duchá / to iest
Bozego/ áby był kuszony od Dyabłá: Et dixit Dominus
ad Sathan: Increpet Dominus in te Sathan: A rzekł Pan
do Szátáná; niech Pan przez ćie łáie szátánie: Jákoby
dwáy Pánow było / álbowiem Oćiec y Syn iest Pánem
według onych słow: Dixit Dominus Domino meo, sede *Psal: 109.*
à dextris meis: Rzekł Pan Pánu memu/ siedź ná práwi-
cy moiey. Pan o drugim Pánie mowi / nie żeby Pan ten
ktory mowi złáiáć nie mogł/ále według iedności nátury/
gdy ieden mowi/ tedy y ten mowi: Qui enim videt Fili-
um, videt & Patrem: álbowiem kto widźi Syná / widźi y
Oycá. Increpet Dominus in te, qui elegit Hierusalem:
Niechay łáie przez ćie Pan/ ktory sobie obrał Jerusalem/
to iest Kośćioł Páńſki/ ktory pokoy vpátruie; álbowiem
Jerusalem tłumáczy sie Visio pacis: Widzenie pokoiu.
Torris autem de igne erutus: pochodnia z ogniá wyrwá-
na/ álbowiem ogniem tego świátá nie był opalony / y w
niwczym nienáruszony/ zkąd y Moyzesz widźiał krzak go-
ráiący/ ktory sie spalić nie mogł: Et Iesus erat indutus ve-
stibus sordidis: Jezus był przyodźiany plugáwemi sukniá-
mi/álbowiem lubo grzechu nie miał/ pro nobis peccatum
factus est, dla nas ostał sie grzechem; Christus redemit *adGalat: 3.*
nos de maledicto legis, factus est pro nobis maledi-
ctum: Chrystus odkupił nas od przekleństwá Zakonnego/
ostał sie dla nas przekleństwem. Auferte sordida vestimen-
ta ab eo, na ten czás kiedy grzechy násze zgłádźił: Et posue-
rint Cydarim mundam super caput eius, A włożyli Cydá-
L rę czy-

ne cwiſka ná głowę iego/ ktora ſię rozumie świátłość Boſkiego maieſtatu.

RABIN.

TO proroctwo rozumieć ſię ma nie o Chryſtuśie/ále o Jezuśie Synu Joſedechowym/ktory y dla przeſtępſtwá Zakonnego był ſtrofowány od Bogá bez ßátáná/ ktory ieſt accuſator fratrum ſuorum, ſtánął mu po práwey ręce/ áby ſkarżył náń dla tego że wźiął żonę z obcego narodu / á że był indutus veſtibus ſordidis, to ſię rozumieć ma o Małżenſtwie zákazánym w ſtárym Zakonie/ álbo też o grzechách iego/álbo dla grzechow ludzkich / z ktorych potym był bez Anyołow / z roſkazánia Páńſkieᵒ zodziány/á w świetne ſukńie przybrány/ y Cydárą to ieſt Mitrą ná głowie przyozdobiony. Tego potwierdzam náſtępuiącemi ſłowy/ gdźie przydáie Prorok: & Angelus Domini ſtabat, & conteſtabatur Angelus Domini ad Ieſum dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Si in vijs meis ambulaueris, & mandata mea cuſtodieris. &c. y Anyoł Páńſki ſtał / y oświadczał ſię Anyoł Páńſki do Jezuſá mowiąc: To mowi Pan záſtępow. Jeśli drogámi memi chodźić będźieß/ y przykazánia mego będźieß przeſtrzegał. ꝛc. ktore ſłowá ſłużyć nie mogą Chryſtuſowi Pánu / pomie=

poniewaß ieſt Bogiem / záczym przykazánia zá=dnego nie potrzebuie.

THEOLOG.

MAß wiedźieć / że to wßytko ściaga ſie do Chryſtuſá Zbáwićielá / co łácno poznáć możeß / gdy go vpátrowáć będźieß / formam ſerui biorącego ná ſie / Et cum *Philip: 2.*
diues fuerit, pauper pro nobis factus eſt, bywßy bogátym zoſtał ſie dla nas vbogim / y według nátury iego ktorą wźiął ná ſie : te słowá ściagáią ſie do nas / ábyſmy iego przykłádem żyli. Do tego piſmo świete ile rázy wſpomina Jezuſá Syná Joſedechowego / záwße przydáie imie Oycowſkie / á tu ná tym mieyſcu nie wſpomina imienia Oycowſkiego / tylko ſámego Jezuſá ; y nie bez táiemnice / álbowiem nie miał Oycá ná źiemi. Ten tedy Zbá- *2. Cor: 8.*
wićiel iudicabit Domum Dei według słow Apoſtolſkich/ Chriſtus autem ſicut Filius ſuper domum eius, Chryſtus Pan iáko Syn Boży nád domem Bożym. y do Thymoteußá mowi: Si tardauero vt ſcias, quomodo debeas in *1. Tim: 3.*
domo Dei conuerſari: Jeſli omießkam ábyś wiedźiał / iáko w domu Bożym ſpráwowáć ſie maß / to ieſt w Kośćiele Bożym / y nietylko będźie ſądźił dom Boży / ále też y przyśionki iego / według onych słow : Adorate Do- *Pſal: 28.*
minum in atrio ſancto eius. Chwalćie Páná w iego przyśionku świetym. y ná drugim mieyſcu : Deus ſtetit in *Pſal: 81.*
Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat: Bog ſtánął w Bożnicy Bogow / to ieſt świetych / y we śrzodku świetych rozporządza / iednych czyniąc Prorokámi / drugich Apoſtołámi / drugich Doktorámi. ꝛc. y przydáie Prorok / Audi Ieſu Sacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te: To ieſt / słuchay Jezu Kápłánie

plánie wielki / ty y przyiaćiele twoi / to iest vczniowie twoi / álbowiem sam ich ták názywa mowiąc: Iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed domeſtici & amici Dei.

RABIN.

POniewaß ſie to o Chryſtuśie rozumie / ná coż przydáie Prorok: Ecce enim ego adducam ſeruum meum orientem, quia ecce lapis quem dedi coram Ieſu, ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt. Ecce go celabo ſculpturam eius, & auferam iniquitatem terræ illius in die vna. &c. Oto álbowiem ia przywiodę ſługę mego wſchodzącego / álbowiem oto kámień / ktorym położył przed Jezuſem / ná iednym kámieniu śiedm oczow ſą. Oto ia zákryię vryſowánie iego / y oddale niepráwość ziemie iego dniá iednego. ꝛc.

THEOLOG.

BArzo dobrze według rożnego rozumienia / y rożnych przymiotow Oriens lapis. Sacerdos magnus, Chryſtus Pan názwáć ſię może: Názywa ſię Oriens na wielu mieyſcách piſmá świętego. Ecce Vir Oriens nomen eius. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius: Wznidźie wam boiącym ſię imienia moiego słońce ſpráwiedliwośći / y zdrowie ná ſkrzydłách iego. Orietur Stella ex Iacob, & Homo ex Iſrael: Wynidźie gwiazdá z Jákubá / y Człowiek z Jzráelá per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto:

Zach: 6. Malach: 4. Num: 24. Luc: 1. Epheſ: 2.

ako: Przez wnętrznośći miłosierdzia Bogá nászego/przez ktore nas náwiedźił wychodzac z wysokośći. Názywa śię y Kámieniem narożnym / ábowiem dwa narody w ie- dno łączy/ y dwie śćiánie w ieden dom stánowi. Ten ále- bowiem niewierzącym iest kámieniem wzgorszenia/ o kto- rym mowi pismo: quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, ktory odrzućili buduiący/ ten śię stał Kámieniem narożnym. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: Od Bogá śię to stáło/ y iest cudem w oczách nászych; ná tym kámieniu śiedm oczow iest/ to iest Siedm dárow Duchá świętego o ktorych Prorok mowi: Egredietur Virga de radice Ies- se, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus Sapientiæ & intelligentiæ, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pie- tatis, & implebit eum Spiritus timoris Dei: Wynidźie ro- zgá z korzenia Iessego / y kwiát z korzenia iego wystąpi/ y będźie odpoczywał ná nim Duch Páński / Duch mądro- śći y rozumienia/ Duch porády y potężnośći/ Duch vmie- iętnośći y pobożnośći/ y nápełni go Duch boiáźni Bożey. A gdy przydáie Prorok: Ecce ego celabo sculpturam eius: Oto ia zákryię rysowánie iego; po Zydowsku czytamy *Phe- tacha*, aperturam eius, otworzenie iego; iákoby rzekł: ten kámień gwoźdźiami Krzyżowymi y Włocznią Zołnierską zránię y otworzę/ & auferam iniquitatem terræ, y oddalę niepráwość źiemie/ to iest przez śmierć iego/ in die vna, dniá iednego/ o ktorym dniu czytamy: Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. In die illa dicit Do- minus, vocabit vir amicũ suum subter vineam & ficum: Dniá onego/ mowi Pan/ záżowie mąż przyiaćielá swo- iego do winnice/ y drzew Figowych/ o ktorey mowi Ewángelia: Ego sum vitis, ia iestem Máćicą/ & subter ficum,

Ephes. 2.
1. Petr. 2.
Psal. 117.
Isaie 11.

ficum, to iest/ Duchá świętego Jabłek słodkich záżywáiąc/ w wiekuistym pokoiu odpoczywáią. Potwierdza tego tenże Prorok: Ecce Rex venit & tibi iustus & Saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam & super pullum filium asinæ; Oto Krol przyidzie tobie spráwiedliwy y Zbáwiciel / lubo vbogi / y wśiedzie ná oślicę / y ná ośle. Tu przypátrz się wiázdowi Chrystusowemu z trymphem do Jerusalem/ ná oślicy y ná oślęciu obádwá narody znáczące Zydowski y Pogáński / z ktorych pierwszy narod ćięszkie Zakonu práwo nosił / iáko w Káncellárycy Apostolskiey czytamy: Nec nos, nec Patres nostri potuerunt portare graue legis iugum: Ani my / áni Oycowie nászy mogli dźwigáć ćięszkie Zakonu iarzmo. S. Páweł ś. pisze: State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri, Stoyćie/ á nie wdawayćie się drugi raz pod iárzmo niewoli. A przydáie Prorok: Et disperdam quadrigam de Ephraim, & equum de Hierusalem. &c. y rosproszę poczworne z Ephráim / y koniá z Jeruzalem. etc. O tych poczwornych czytamy: Hi in curibus & hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus: Jedni ná woziech drudzy konno / my iednák imienia Páńskiego wzywamy. Equus qui disperditur de Hierusalem, ten znáczy według Hieremiaszá Proroká / tych ktorzy w zbytkách y w wszeteczeństwách żywot swoy prowádźili / o ktorych czytamy: Nolite fieri sicut equus & mulus. &c. y przydáie Prorok: Et loquetur pacem in gentibus, & potestas eius à mari vsq; ad mare: y będźie mowił pokoy w narodách / y moc iego od Morzá do morzá / ten to iest Jezus / Zbáwićiel nász / przy ktorego Národzeniu Anyołowie opowiedźieli pokoy. Gloria in exelsis Deo, & in terra pax hominibus. O nim Izáiasz Prorok ná pisał: Ipse erit expectatio gentium, On będźie oczekiwániem narodow. y ná drugim

mieyscu

Zach: 9.
Act: 15.
Psal: 19.
Hier: 5.
Psal: 31.

mieyscu / super ipsum gentes sperabunt, co nie ma bydź rozumiano per Alegoriam. ále prawdźiwie według onych słow w Psálmie wtorym / ktory wszytek iest o Chrystusie nápisány. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. &c. y przydáie Prorok: Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos e lacu, in quo non est aqua: Przeto ty we krwi Testámentu twoiego wyzwoliłeś więźniow / z dołu gdźie wody niemász: álbowiem słowo Bog wszechmocny opowiedźiał Syonowi / y Jeruzalem że miał przyść do nich Krol pokorny / śiedząc ná Oślicy / y ná oślećiu / y moc iego miáłá bydź od morzá do morzá / ápostrofe czyni do sámego Chrystusá / o ktorym to Proroctwo było: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua, to iest krwią męki twoiey / tych ktorzy byli zátrzymáni w otchłániach piekielnych / w ktorych niemász wody miłośierdźiá / áni żadnego ochłodzenia / tyś swoią dobroćią onych wybawił. o tey tákże krwi testámentowey y sam Chrystus Pan męki swoiey przyszłey opowiádáiąc do więźniow swoich mowił: Accipite & bibite ex hoc omnes, hic est enim Calix testamenti in sanguine meo: Weźćie y piyćie z tego wszyscy / álbowiem to iest Kielich testámentu ze krwie moiey: á ták masz dostáteczny dowod Wćielenia Chrystusowego.

RABIN.

W Járá Kátholicka wyćiąga / że Chrystus iest Bog prawdźiwy / iákoż mogł bydź compræhensus in vtero Virginis Mariæ, ponieważ iest incompræhensibilis.

THE-

THEOLOG.

MAß wiedźieć Rábinie / że Bog nie ieſt ná mieyſcu / y nie potrzebuie go tákowym ſpoſobem / to ieſt circumſcriptiuè, iáko my y inße Ciáłá potrzebuiemy / álbowiem Bog ktory ieſt puriſſimus actus, dáleki ieſt od tákowego okreslenia / ále ſua præſentia ieſt ná káżdym mieyſcu / iáko mamy przykład podobny choćiaß nie we wßytkim o słońcu / ktore w ſobie będąc okiem ſtworzonym ogárnione być nie może / iednák promieniem ſwoim / ktory iáko słońce ieſt ßerokie / ták on od słońcá ßeroko ſie wypußcza / á przećie in puncto per modum Pyramidis od oká ſtworzonego przyięty bywa. Toż o Boſtwie lubo nie rowno mowić możem / ktore ſámo w ſobie ieſt nieogárnione / iednák bez nárußenia ſiebie y Boſtwá ſwoiego / Syn przedwieczny iáko promień / iákoby in puncto, łączy ſię z człowieczeńſtwem. Drugi przykład maß o Figurze okrągley / ktora w ſobie ieſt bez końcá / á przećie iednák / gdy ią poſtáwiß ná rowninie, in puncto dotyka ſię ziemie. Tákże lubo to Boſtwo ieſt nieſkończone / w tey iednák táiemnicy Wćielenia Syná Bożego łączy ſię Boſtwo z náturą człowieczą in puncto. Do tego maß wiedźieć że w tey táiemnicy Wćielenia Bożego / nie ieſt compræhenſio vnius naturæ ab alia, ále tylko eſt vnio vel aſſumptio, y ſą to terminy rożne miedzy ſobą / álbowiem compræhendere eſt aliquid in ſe continere, lecz vnire & aſſumere eſt dependentia alicuius dependentis terminari, iáko ſię tu náyduie / że náturá człowiecza habet dependentiam ad Perſonam quæ terminat huiuſmodi eius dependentiam oſobiſtośćią ſwoią / tákiż kiedyby nie byłá vprzedona od Oſoby Boſkiey / záprawdę ſwoią oſobiſtośćią ſtáłáby ſię Perſoną / á ták náturá Boſka łączy ſię z náturą człowieczą

ſine

ſine compræhenſione vnius ab alia. A że mowiſz iákoſzby in vtero, poniewaſz nie był compræhenſus; Odpowiádam / że Syn Boży nie wćielił ſię w żywoćie Pánny Naświętſzey żeby miał opuſzczáć ná ten czáſz w niebie mieyſce / ále oraz był y w żywoćie / y w niebie / y wſzędy per potentiam, eſſentiam & præſentiam, iáko pod czás śmierći / lubo iáko człowiek vmárł / Boſtwo iednák iego było przy duſzy / gdy piekło burzył / y przy Ciele w grobie nie będąc ogárnione piekłem áni grobem / tákże áni żywotem Pánieńſkim / według onych słow Dawidowych / Si aſcendero in Cælum tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades. Wſzędy Bogá naydźieſz / y w niebie / y w piekle / y ná świećie / y w żywoćie Pánieńſkim. Czemuſz; że ieſt nieogárniony / przeto Rábinie / przećiwnym ſpoſobem miałbyś árgumentowáć mowiąc: Począł ſię w żywoćie Pánieńſkim / Ergo eſt incompræhenſibilis, álbowiem gdyby był compræhenſibilis, nie mogłby bydź w żywoćie Pánieńſkim / áżby niebo opuśćił.

RABIN.

Zkąd wiemy / że Chryſtus ieſt Bogiem / ieśli rzeczećie / że dla tego że wſkrzeſzał vmárłych / vzdrawiał chorych / y widok ślepym przywracał / toć tákim ſpoſobem y Elizeuſz będźie Bogiem / ktory Cudá czynił.

THEOLOG.

Lubo to Cudá Bogu ſámemu przynależą / przećiś nie dla tego ieſt Bogiem / álbowiem że ieſt Bogiem / Cudá czyni / nie idźie zátym / że Cudá czyni / przeto ieſt Bogiem /

giem/gdyż chociażby ich nie czynił / álbowiem do tego nie iest przymuszony ponieważ ad extra libere agit mowi Dawid / y chociażby y świátá nie stworzył/ przećieby on był Bogiem / záczym nie dobrze árgumentuieß. Jest tedy Bogiem Chrystus Pan / dla tego / że náturo iego człowiecza iest Osobista Osobo Bożo / y nie ma inßey/ tylko te Osobe Boskie. Do tego wielka rożnicá iest miedzy Cudámi świetych / á Cudámi Chrystusowemi / álbowiem oni nie swoio moco Cudá czynili / y czynio / iáko Moyżeß/do ktorego Bog mowił : Ego te hodie constituo Deum Pharaonis. Lecz Chrystus Pan moco swoio własno iáko Bog Cudá czynił.

RABIN.

CZemu Chrystus nie podał záraz kiedy przyßedł ná świát práwá y Ceremoniy / ále áż trzydziestego roku národzenia swego poczał stánowić Ewángelie / y práwo swoie? Záprawdo gdyby to był vczynił/nie byłáby Herezya y niezgodá miedzy Chrześćiány / y dobrzeby go názwał Izáiaß Prorok: Pater futuri sæculi, Princeps pacis, ponieważ tego nie vczynił / tedy Chrześćiánie zgodzić sie miedzy sobo nie bedo mogli / y woyná nigdy nieustánie.

THEOLOG.

FRásunieß sie widze o Chrześćiány / ktorzy zobopolnie Troce Przenaświetßo/ y Syná przedwiecznego W ćielonego

lonego Chrystusá Páná / z Przeczystey Pánny Národzonego / dla grzechow nászych Vkrzyżowánego wyznawáło/ lubo w ni. ktorych punktách wiáry miedzy sobą roznią nie z tey przyczyny / iáko powiádasz / to iest z nierychłego podánia przykazánia / albo Ewángeliey od Chrystusá/ále ze złego rozumienia pisma świętego. Widzę że y tobie sámemu Rábinie / y Przodkom twoim nic nie pomogło / chociasz iáko Ewángelia stánełá/ iuż 1600 lat y więcey/ á przećie iednák w błedźie obaczyć się nie możećie / y do zgody z Chrześćiány nie przystepuiećie. Jesliże Chrystus nie záraz iáko przyszedł Ewángelią stánowił / vczynił to gwoli Synágodze wászey/ dla czego iesteśćie mu powinni ten fawor oddáć/ ábowiem nie trzebá było záraz iey gubić / ktora ná pożytek ludzki byłá od Bogá dána / y dla tego trzebá było tę Synágogę cum honore sepelire, áby wszyscy wiedźieli że byłá czásu swego pożyteczna. A ponieważ z Ceremonią Synágoga wászá miáłá być pogrzebiona / ták też náuká Ewángeliey ktora iest doskonálsza y wielkiey vwagi/ niesłuszna aby ták præcipitanter bez vwagi rozgłoszona byłá. Potrzebá tedy było pierwey ią rozgłośić per modum Consilij, ktorego Consilium czás trwał / poczawszy od przepowiádániá Chrystusowego / áż do Swiątek według onych słow: Vos autem sedete in illa Ciuitate, donec induamini virtute ex alto. A ták w dzień Swiąteczny misso Spiritu sancto de Cælo, per modum præcepti solenniter opowiádáli Apostołowie Ewángelią / y záraz ná ten czás 3000 ludźi okrzćili / zktámtąd záraz po wszytkim świećie bieżeli opowiádáiąc Ewángelią według Proroká: De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ierusalem, y poki sub Consilio byłá Ewángelia / obrzezánie było potrzebne y pożyteczne: Lecz gdy iuż Ewángelia stánełá sub præcepto, tedy obrzezanie nie potrze-

Luc: 24.

Acto: 2

Isai: 2.

potrzebne / y owszem zakazane y zgubione było. Przez to tedy postánowienie Ewángeliey Chrystus Pan został się Prorokiem Futuri sæculi, princeps pacis, dla tego że Ewángelią swoią ták vgłáskał stáry zakon / ktory był bárdzo ostry / ták iż teraz iuż obrocił się wszytek in legem gratiæ & Caritatis, więcey álbowiem mores Euangelij, á niżeli stárego Zakonu / w ktorym pæna talionis záchowána byłá / do spokoynego pomieszkánia pomágáią / álbowiem magis seruatur pax, si non percutias percutientem, á niżeli / si oculus pro oculo, dens pro dente reddatur. A to nie záwádzi wiedzieć Rábinie / że Monárchowie y Xiążętá biorąc przykład z stárego Zakonu / stánowią tákie práwá sub pæna talionis, ktore záchowuią / non authoritate legis veteris, ále authoritate Principis, vpátruyże co zá powagá wászego stárego Zakonu / gdzie sobie więcey wáżą zwierzchność świecką / á niżeli Zakonu wászego. Nie potrzebá tákże áby práwodawcá / záraz ná początku národzenia swego práwá stánowił / álbowiem y támte Ceremonie / ktore były legis naturæ przed Moyżeszem / trwáły zá czásow Moyżeszowych / ták też y stáry Zakon trwał áż do ogłoszenia dostátecznego Ewángeliey świętey / lubo to obrzezánie insze obrzezánie Ceremoniey in morte Christi, iáko in sua causa vstáły według onych słow: Ecce ascendimus Hierosolimā, & consumabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis, álbowiem śmierć Chrystusowá byłá przyczyną potwierdzenia Ewángeliey świętey.

R. A. B. I. N.

Czemu Chrystus Grob swoy święty dał w moc pogánom á nie Chrześciánom / gdzieby mogli

mogli mieć większy przystep do modlitew y do nabożeństwa/ y wypełniłoby się to onim/ co Prorok powiedział: Et erit Sepulchrũ eius gloriosum.

THEOLOG.

Wiecey się ia dziwuię temu Rábinie / że Krolestwo wásze y Berłá Krolewskie w rekách Pogáńskich so/ y sámi iesteście rosproszeni po wszystkim świecie/ pociera iac kąty cudze z wielko wászo sromoto. Lecz Grob święty przez to sámo że miedzy Pogány iest v Chrześcian / y niemász tey Religiey/ ktora się imieniem Chrystusowym tytułuie/ áby tám nie miáłá swoiey Káplice / y swego odpráwowáć nabożeństwá/ záczym tym sámym słusznie się názwáć ma Sepulchrum gloriosum , ktory Grob Boży y sámego siebie y swoich Chrześcian od rąk nieprzyiácielskich broni/ bedąc miedzy nimi. A do tego rozumieć mász gdy mowi Prorok : Et erit Sepulchrum eius gloriosum , dla tego że nie vmárł śmiercią ludziom inszym zwyczáyno/ álbowiem komu śmierć byłá/ priuatio vitæ w Chrystusie/ iest żywotem wiekuistym / y dla tego to mieysce glorio-sum po Żydowsku czytamy *Manutu* , to iest requies, odpocznienie wieczne.

RABIN.

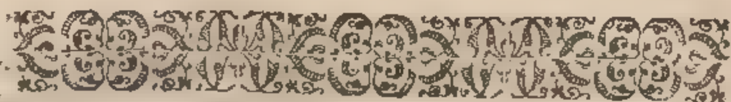
Izáiasz dáie Signa, gdy Chrystus przyidzie/ tedy bedzie mieszkał Wilk z Owcą / y Rys z Kozłem bedzie odpoczywał, etc. Y ná drugim mieyscu tenże Izáiasz mowi : Obrocą száble swoie ná wozy/ y Rohátyny ná sierpy : czego teraz niemász.

THEOLOG.

IEśliby's chćiał Rábinie to ad literam rozumieć/tedybym ćię spytał/ jeśli to według sensu ćielesnego rozumieß / á nie według Duchownego? Jeśliby tak było/to tákim spo sobem y to wßytko co tu nápisano według sensu ćielesnego rozumieć muśiß: To iest/ iudicabit in iustitia pauperes, & percutiet virga oris sui terram, & spiritu labiorum suorum interficiet impium, & erit iustitia cingulum lumborum eius.

Záczym Rábinie/ miałbyś tu nas náuczyć/iákim sposobem Duchownemi rzeczámi to iest rozgo vst swoich źiemię vderzáć/ tákże vmieietnośćią y práwem biodrá Páńskie przepasáć/rozumiem że iuż nie do sensu ćielesnego/ ále do duchownego vćiec się muśiß. Ale y o to ćię pytam: Co przybędźie do máiestatu Páńskiego/ że Wilk z Owcą będźie się paśł / y Lámpárt z Kozłem leżeć wespoł będźie / y Lew słomę będźie iadł? Chybá żebyś chćiał powiedźieć według fábuł Poetyckich/ że nástáną złote czásy / kiedy Wilcy z Báránmi páść się będą kiedy Miody z Winem rzekámi popłyną/ y z liśćia drzewowego miody słodkie spuszczáć się będą/iákoby po ostátnym dniu tákowe kukánie nástáć miáły y roskoßy. Przeto rozumieć maß według Duchá ożywiáiącego/ poniewáż Litera occidit, Spiritus viuificat, Literá zábiia/ Duch ożywia. Wilká pasącego się wespoł z Báránem / to iest Páwłá ś. ktory prześládował Kośćioł Boży/o ktorym Jákub Pátryárchá prorokował: Beniamin lupus rapax, álbowiem tego pokolenia był Páweł ś. ktory się paśł z owcámi /z owcámi mowię / ktorych Chrystus Pan zálecał Piotrowi ś. Pasce Oues meas, pasce Agnos meos. Lámpárt / ktory przedtym nie mienił pstrociny swoiey/obmyty wodą Chrztu ś. odpoczywał wespoł z Ko-

ſpoł z Kozłem / nie z tym ktory ná lewey rece ſtał / ále z tym ktory ofiárowány był w dźień Wielkonocny. Dotego nie rozumiey miły Rábinie / áby Wilk y Lámpárt odpoczywáć mieli weſpoł z Báránem / ále to że opuśćiwſzy ſrogość ſwoie / y przeſtawſzy od prześládowánia Kośćiołá Bożego / náſládowáli pokory Báránkowey / iáko ſie przypátruiemy podźiśdźień / kedy w Kośćiele Bożym ták bogáty iáko y vbogi / potężny y pokorny / Krol y prywatny / od máluczkich dźiatek w mowie nie ćwiczonych / o ktorych mowi Chryſtus Pan: Confiteor tibi Domine, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, to ieſt od Apoſtołow y od inſzych Apoſtolſkich mężow bywáią rządzeni y ſpráwowáni. Lew tákże nie mięſá ále ſłomy záżywa / álbowiem ludźie świátá tego nieumieietni proſtego piſmá záżywáć będą / lecz ći ktorzy w náukách Boſkich Duchem Kośćiołá Bożego wyćwiczeni ſą / ſámey wyborney pſzenice zdrowey náuki duchá ożywiáiącego záżywáć będą. Infans quoque qui ablactabitur ab vbere in Cauernam Reguli manum ſuam mittet, to ieſt Apoſtołowie y Kápłáni od pierśi Kośćiołá Bożego Mátki ſwoiey náuką okarmieni mocą Bożą ſzátány z przybytkow ich wyrzucáć będą / iáko y wyrzucáią. To wſzytko co ſie w tym rozdźiale obecnym figurą ſie opiſáło / znáczyło one płachtę czworográniáſtą z niebá Piotrowi świętemu ſpuſzczoną / ná ktorey rozmáitość gádźin y beſtiy rożnych byłá / znácząc pod iedną iuriſdykcyą Kośćiołá powſzedniego rozmáite narody y ſtány / Lwy / Wilki / Lampárty ſrogość ſwoię zrzucáiąc pod nogi Apoſtolſkie vpadáią. Przeto miły Rábinie opuśćiwſzy literę ſenſu ćieleſnego / trzymay ſie ſenſu Duchá ożywiáiącego / chceſzli prawdźiwey Wiáry doſtąpić, á náoſtátek przez dobre vczynki z Chryſtuſem Pánem Meſyaſzem prawdźiwym w niebie ná wieki krolowáć.

PIĄTY PVNKT.

Ten że Mesyasz prawdźiwy, ktorego czásu ná świát zesłány, długo mieszkał z námi, iáko dawno po smierci swey do Niebá wstąpił.

RABIN.

ZAprawdę násłuchałem sie z tey nászey rozmowy rzeczy pięknych o Pánu Chrystuśie Mesyaszu prawdźiwym/ życzyłbym sobie nieco vsłyszeć o przyśćiu iego / coby zá dokumentá były przyśćia iego/ że iuż przyszedł/ y długo tu ná świećie był / y iáko dawno vmárł/ y do niebá wstąpił.

THEOLOG.

NA pokazánie tego / przeczytaymy sobie Dánielá Proroká/ ktory po Modlitwie swoiey odpowiedź tákową od Bogá otrzymał / ktora Modlitwá ták się záczyna. Obsecro Domine Deus magnæ & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinauimus â Mandatis tuis, ac iudicijs. Non obediuimus seruis tuis Prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo Regibus nostris, Principibus nostris, Patribus nostris, omniq; populo terræ. Tibi Domine

Domine iustititia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Hierusalem, & omni Israel, his qui propè sunt, & his qui procul in vniuersis terris, ad quas eiecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in te. &c. circa finem. Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuũ inuocatum est super Ciuitatem, & super populum tuum. Prosze Pánie Boże wielki y strászny/ ktory przestrzegasz przymierza/ y miłosierdźie miłuiącym ćiebie y przestrzegáiącym przykazánia twego pokázuiesz. Zgrzeszeliśmy/ niepráwość popełniliśmy/ niezbożnieśmy czynili/ od ćiebieśmy odstąpili/ od przykazań twoich y sądow odstąpiliśmy. Nie byliśmy posłusznemi sługom twoim Prorokom/ ktorzy mowili w imię twoie Krolom nászym/ Xiążętom nászym/ Oycom nászym/ y wszytkiemu ludowi źiemie. Tobie Pánie spráwiedliwość/ á nam záwstydzenie/ iáko sie dźiś dźieie mężowi Żydowskiemu/ y obywátelom Jeruzalem/ y wszytkiemu Izráelowi/ y tym ktorzy blisko są/ y tym ktoryches ty w dálekie kráiny zágnał dla ich niepráwośći ktoremi ćię obráźili. &c. ku koncowi. Wysłuchay tedy Pánie/ bądź vbłagány Pánie/ weyźrzy á nieomieszkiway dla ćiebie sámego Boże moy/ álbowiẽ imię twoie wezwáne iest nád miástem y nad ludem twoim. Ktora Modlitwe skoro skonczył/ otrzymał odpowiedź tákową. Septuaginta Hæbdomades determinatæ sunt super populum suum, & super Vrbem sanctam, vt finiatur delictum, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & Prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum. Scito ergo & animaduerte: ab exitu sermonis vt iterum ædificetur Hierusalem vsq; ad Christum Ducem Hæbdomades se-

ptem, & Hæbdomades sexaginta duæ erunt, & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Et post Hæbdomades sexaginta duas Occidetur CHRISTVS, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Et Ciuitatem, & Sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis Hæbdomada vna, & in dimidio Hæbdomadis deficiet hostia & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis, & vsq; ad consumationem & finem perseuerabit desolatio. Siedmdźiesiąt Tygodniow skończą się nád ludem twoim / y nád Miástem świętym twoim / áby koniec swoy wźiął grzech / y nieprawość byłá zgłádzona / á spráwiedliwość wiekuista przyprowádzona / y żeby się spełniło widzenie y Proroctwo / żeby był pomázány S. Swiętych. Wiedzże tedy y przypátrz się / od wyśćia tey mowy áby powtore Jeruzalem było zbudowáne áż do Chrystusá wodzá Tygodniow śiedm y tygodniow sześćdźiesiąt dwá bedźie / y powtore bedźie zbudowána Vlicá / y Mury zćiśłych czásow / á po sześćidźiesiąt y dwu Tygodniách bedźie zábity CHRYSTVS / y nie bedą ludem iego ći ktorzy się go záprzą. Y Miásto y Swiątnicę spustoszy lud z Hetmánem przyszłym / y koniec iego spustoszenie / á poskończeniu Woyny w niwecz obrocenie. Potwierdźi iednák przymierze wielom iednego Tygodniá / y w pułtygodniá vstánie Ofiárá / y bedźie w Kośćiele spustoszenie / ktore áż do końcá trwáć bedźie. Jákoby Anyoł od Bogá posłány do Dánielá mowił do niego: Poniewaś prośiß zá Jeruzalem / y modliß się zá lud Zydowski / posłuchayże co się po śiedmidźiesiąt Tygodniách bedźie dźiało / ná ten czás scies ab exitu sermonis, od mowy moiey ráchuiąc śiedmdźiesiąt Tygodniow,

RA-

RABIN.

WIdzę że się tu trzebá spodziewáć vsłyszeć co pięknego / przeto proszę niechay wiem / coby śiedmdźieśiąt tygodniow znáczyło / y coby rozumieć przez to: scies ab exitu sermonis, coby to zá Dekret był / y iáko dawno ferowány.

THEOLOG.

DO tey spráwy wiedźieć trzebá / że tu ná tym mieyscu Dániel poniewasz Osobę Proroká odpráwuie / y zdáleká rzeczy przyszłe vpátruie / mowi o przyszłym Dekrećie Krolow Perskich / ktorym nákázuią powrocenie się Izráelá do Ieruſalem / co znáczy po Zydowsku *Letasib*, przeto mowi: Ab exitu sermonis de reducendo populo, vt iterum reædificetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum Ducem. &c. Przeto iáko dawno / y zá ktorego Monárchy ostáło się to wyprowádzenie Izráelá z Bábilonu do Ieruſalem / áby go odnowili / ktore było zá niewolą spustoszone / iżeby tám mieszkáli. trzebá wiedźieć wprzod o tym ániżeli do dálszych dyskursow przystąpimy. Pisze tedy Ezdrasz iáko o to prosił Artáxerxá Krolá Perskiego śiodmego roku iego pánowánia / áby lud Izráelski wypuśćił z Bábilonu / co y otrzymał / iáko się obaczyć może z tego przywileiu álbo dekretu / ktory támże w ten sposob czytamy: Artaxerxes Rex regum Eſdræ Sacerdoti ſcribæ legis Dei de cælis doctiſſimo ſalutem. A me Decretum eſt, vt cuicunq; placuerit in regno meo de populo Iſrael, & de Sacerdotibus eius, & de Leuitis ire de Ieruſalem tecum vadat: á facie enim Regis, & ſeptem Conſiliato- *Eſdræ 7.*

rum eius missus es, vt visites Iudæã & Hierusalẽ in lege Dei tui, quæ est in manu tua: & vt feras argentũ & aurũ, quod Rex & Consiliatores eius spõte obtuleruntDeo Israel, cuius in Hierusalem tabernaculũ est. &c. circa finem. Tu autẽ Esdra secundùm sapientiã Dei tui, quæ est in manu tua, cõstitue Iudices & Præsides, vt iudicent omni populo, qui est transflumen, his videlicet, qui nouerunt legẽ Dei sui, sed & imperitos docete liberè Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, iudicium erit de eo, siue in mortẽ, siue in exiliũ, siue in condemnationẽ substantiæ eius, vel certè in Carcerẽ. Artáxerxes Krol z Krolow Ezdrászowi Kápłánowi w piśmie práwá Bożego náuczonemu zdrowia. Odemnie Dekret wyszedł / áby komukolwiek podoba się mieszkáiącemu w krolestwie moim / z ludźi Izráelskich ták z Kápłánow iáko y z Lewitow iść do Jerusalem niechay ztobą idźie: álbowiem z rámieniá Krolewskiego y śiedmi Senatorow iego/ posłány iesteś ábyś náwiedźił Ziemię Judzką/ y Jeruzalem według Zakonu Bogá twego / ktory masz w rękách twoich: y żebyś wźiął srebro y złoto / ktore Krol y Senatorowie iego dobrowolnie ofiárowáli Bogu Izráelskiemu/ ktorego przybytek iest w Jerusalem. etc. ku końcowi: Przeto ty Ezdráśie / według mądrośći Bogá twoiego/ ktorą masz w rękách twoich / postánow Sędźiow y Przełożonych / áby sądźili wszystek lud/ ktory iest zá rzeką/ tych osobliwie ktorzy poználi Zakon Bogá twoiego / ále też y nieumieiętnych náuczayćie bespiecznie. A káżdy ktory nie będźie pełnił Zakonu Bogá twoiego / y roskazánia Krolá zpilnośćią / osądźić go lubo ná śmierć / lubo ná wygnánie/ lubo ná odebránie máiętnośći iego/ álbo pewnikiem do więźienia. A iż się to zstáło roku od stworzenia świátá 3514. Od tego tedy Dekretu y roku potrzebá nam ráchowáć/

wáć śiedmdźieśiot Tygodniow według Proroká, ab exitu sermonis de reducendo populo, vt iterum reædificetur Hierusalem vsque ad Christũ Ducem. A iż według tłumáczenia wszytkich Doktorow Kośćielnych/y też Zydowskich ieden tydźien Septẽni spatio absoluitur: poráchuymyż wiele śiedmdźieśiat śiedm razy vczyni / tedy naydźiemy liczbę od Artáxerxesowego Dekretu/y od wyprowadzenia ludu Izráelskiego z Babilonu / áż do trzydźiestego roku Chrystusowego vczyni liczbę 490. lat. poráchuymyż láta od stworzenia świátá áż do przerzeczonego Dekretu z tymi láty ktore nástąpiły od te° Dekretu áż do przyśćia Chrystusowego 4000. lat/ wyrzućmyż ztąd trzydźieśći lat / zostánie się 3970. Obáczże Rábinie/ iáko dawno czás przyśćia prawdźiwego Mesyaszá wyszedł / ktorego wy nádáremnie oczekiwaćie. Ten álbowiem iest rok szczęśliwy/od Oycow wszystkich pożądány/ ktorego Bog zmiłowawszy się nád námi/ wydał skárby dobroći swoiey / posyłáiąc nam Mesyaszá prawdźiwego według obietnic swoich / ktorych wykonánie vpodobánie Bogá naywyższego do tego roku odłożyło. W tym Roku 3970. ná początku Verbum quod erat in principio, & per quod omnia facta sunt, CARO FACTVM EST. gdy zá Zwiástowániem Anyelskim/ y zá spráwą Duchá świętego Pan nász Jezus Chrystus w żywoćie Błogosłáwioney Naświętszey Pánny począł się. Przed skończeniem tegoż roku Bog pokazał się w Ciele / kiedy Odkupićiel narodu ludzkiego z naświętszey Pánny Máryey Mátki prawdźiwym Człowiekiem národźił się / z wielkim weselem Anyołow y ludźi świętych. Gdy tedy ten Pan nász Jezus Chrystus roku 4000. á wieku swego 30. ochrzczony był / á od tego czásu lat pułczwártá ná nauce y ná cudách wypełnił/ vmárł dla grzechow nászych/y zmartwychwstał dla vspráwiedliwienia nás

nia náſzego / y wſtapił ná niebioſá / vśiádł ná práwicy Bogá Oycá wſzechmogącego. O tym wieku złotym z wielko powagą mowią Apoſtołowie / iáko Jan świety / ET VERBVM CARO FACTVM EST, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. A ná drugim mieyſcu: Quod erat in principio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod manus noſtræ contrectarunt, de ſermone vitæ, id annunciauimus vobis. A Páweł ś. Poſtquam venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. A ná drugim mieyſcu: Deus erat in Chriſto mundū reconcilians ſibi. A ná trzećim mieyſcu: Magnū eſt pietatis Miſteriū, quod Deus manifeſtatus eſt in Carne, iuſtificatus in Spiritu, viſus ab Angelis, anunciatus gentibus, fide agnitus in mundo, & aſſumptus eſt in gloriā. Ten tedy wiek Swiety náżywa ſie tempus gratiæ, dla tegoż go Syn przedwieczny národzeniem ſwoim poświećił / y ſurowość ſtárego Zakonu w ſłodkość Nowego Zakonu obroćił.

2. Corint 5. 1. Thim: 3.

Poniewaź tedy niewymowne dobrodźieyſtwo Boſkie zá pewną liczbą lat od ſtworzenia świátá przed národzeniē Chryſtuſowym pokazáło ſię / ták też zá Boſką ſpráwą iáko Lukaſz ś. piſze piętnaſtego roku pánowánia Tyberyuſzá Ceſárzá / á trzydźieſtego roku chrztu Chryſtuſowego pewną liczbę mamy przyśćia iego. To tedy przyśćie Chryſtuſowo figurowáło ſie przez ono opiſánie ſzczepienia drzewá / álbowiem ná tym mieyſcu Bog roſkazał áby pierwſzego Triennium po ſzczepieniu drzew w źiemi obiecáney owoce z nich były zárzucone: Roku potym czwartego od ſzczepienia drzew owoce ich Bogu áby były poświęcone; Roku potym piątego áby były ſpolne do zażywánia y pożyćia wſzytkim. Nie bez Táiemnice tákowe

Leuit. 19.

ſzczepie-

szczepienie drzew w ziemi obiecáney było sporzodzone / álbowiem iesli chcemy to szczepienie drzew z nauko Chrystusowo y owoce pierwszego Trienium porownáć. Toć pierwszego Trienium owoc náuki Chrystusowey v Pogan był porzucony / iáko mamy v Mátheuszá swietego / tákże y Páweł swiety: vobis oportebat primum loqui Verbum Dei, sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis Dominus. Roku potym czwartego poswiecony ie k owoc náuki Chrystusowey. Roku czwartego po chrzćie swoim poswiećił sámego siebie dla nas / y wypełniwszy odkupienie násze w Sobote odpoczywał w grobie / iákoby od prace swoiey odpoczoł. Potym Apostoły swoie w dzień Swiateczny spráwo Duchá swietego wyćwiczywszy / áby Cudá Boże rożnymi iezykámi opowiedáli / iákoż y Piotr swiety pierwszym Kazániem swoim 3000. ludzi Chrystusowi pozyskał. Piatego potym Roku od chrztu Owoc Ewángeliey swietey iuż był pospolity wszytkim / álbowiem przez Apostołow po wszytkim swiećie náuká Chrystusowá spolnie ták Zydom iáko y Pogánom byłá opowiedziána.

Math: 10. & 15.
Actor: 13.

RABIN.

PO wypełnieniu Siedmdźiesiat lat niewoli ludu Izráelskiego / Cyrus Krol Perski dozwolił Zydom áby sie wroćili do swoiey Oyczyzny / y Kośćioł budowali / iáko czytamy v Ezdraszá w te słowá: Suscitauit Dominus Spiritum Cyri Regis Persarum, & traduxit vocem in omni Regno suo etiam per scripturam dicens: Hæc dicit Cyrus

Esdra 1.

Cyrus Rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus Cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei Domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de vniuerso populo eius, sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Hierusalem. Et surrexerunt Principes primum de Iuda & Beniamin, & Sacerdotes, & Leuitæ, & omnis cuius Deus suscitauit Spiritum. &c. Pobudźił Bog Duchá Cyrusá Krola Perskiego / y rosgłośiet to po wszytkim Krolestwie swoim / twierdząc to y pismem. To mowi Cyrus Krol Perski: wszytkie Krolestwá źiemskie ktore mi Pan Bog niebieski dał/y on mi roskazał/ábych mu zbudował Dom w Jeruzalem/ktore iest w żydostwie. Ktoż iest z was ze wszytkiego ludu iego? Niechay Bog iego będźie z nim. Niechay idźie do Jerusalem / ktore iest w źiemi Judzkiey / y niechay buduie Dom Páná Bogá Izráelskiego/álbowiem ten iest Bog/ ktory iest w Jeruzalem. etc. y powstáli Xiążetá Oycow Judzkich / y Beniámin / y Kápłáni / y Lewitowie / y wszytek lud komukolwiek Bog dał Duchá. Záczym nie widzę dla czegoby tę Siedmdźieśiąt Tygodniow poczynáć sie

miá-

miáły od wyzwolenia ludu Izráelskiego z Bábilonu przez Artáxerxesá Roku Siodmego pánowánia iego / á nie od wyzwolenia tegoż ludu z Bábilonu przeż Cyrusá Roku pierwszego pánowánia iego.

THEOLOG.

TO bydź nie może dla słusznych przyczyn. Naprzod / álbowiem gdy dobrze słowá Ezdraszá o Cyrusie vważáć bedziemy / tedy tám inszey zmiánki nie masz / tylko o budowániu Kościołá / á nie sámego Miástá / áni też o tych ktorzy tám mieszkáć mieli; y Dániel Prorok Kościołá tego zmiánki żadney nie czyni. Do tego kiedyby Siedmdźiesiąt Tygodniow przyszło ráchowáć od Cyrusá y od iego Edyktu álbo Dekretu / tedyby wiecey niż sto lat przechodźiło Siedmdźiesiat Tygodniow / coby było przećiwko Prorokowi. A choćiaszbyś Rábinie Dáriuszá Krolá tu przypomnieć chćiał / że on tákże rosłazał budowáć Kośćioł Boży w Jeruzalem / iáko czytamy támże: Ego Darius statui Decretum, rozumieć masz / że ten Dekret Dáryuszow był executionis Dekretu Cyrusá / gdźie támże mowi: Cyrus Rex decreuit vt Domus Dei ædificaretur, quod est in Hierusalem. &c. Do tego ten Dekret Cyrusow y executia Darij, był impediowány od budowánia Kośćiołá y Miástá od nieprzyiaćioł Żydowskich: Audierunt etiam hostes Iudæ & Beniamin, quia Filij captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Israel, & accedentes ad Zorobabel, & ad Principes Patrum dixerunt eis, ædificemus vobiscum. &c. Vsłyszawszy to nieprzyiaćiele Żydowscy / że Synowie niewolnicy budowáli Kośćioł Pánu Bogu Izráelskiemu / przyszli do Zorobabelá / y Xią-

y Xiążąt Oycow rzekli im: Dopuśććie nam ábyśmy budowáli zwámi / álbowiem y nam Bogá potrzebá, ⁊c. A gdy im niechćieli dopuśćić. Factum est vt populus terræ impediret manus Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, vt destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri Regis Persarum, & vsq; ad regnum Darij Regis Persarum, ktory Dárius Krol Perski tego Dekretu do exekuciey nie przywiodł / álbowiem muśieli znowu supplikowáć Krolowi Aßweruśowi ná początku pánowánia iego. Scripserunt accusationem aduersus Iudæ & Hierusalem, iesßcze y tu końcá nie mieli / ále muśieli pisáć list ieden do Artáxerxesá Krolá / ktorego tenor tákowy iest: Artaxerxi Regi, serui tui Viri, qui sunt transfluuium, Salutem dicunt. Notum sit Regi, quia Iudæi, qui ascenderunt â te ad nos, venerunt in Hierusalem Ciuitatem rebellem & pessimam, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Nunc igitur notum sit Regi, quia si Ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius instaurati, tributum & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & vsq; ad Reges hæc noxa perueniet. Nos autem memores salis, quod in Palatio comedimus, & quia læsiones Regis videre, nefas ducimus, idcirco misimus & nunciamus Regi, vt recentias in libris historiarum Patrum tuorum, & inuenies scriptum in Commentarijs, & scies quoniam Vrbs illa, vrbs rebellis est, & nocens Regibus & Prouincijs, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis, quamobrem & ciuitas ipsa destructa est. Nunciamus nos Regi, quoniam si Ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati possesionem transfluuium non habebis. Artáxerxowi Krolowi / Słudzy twoi mężowie / ktorzy mießkáią zá rzeką / zdrowie opowiadáią.

Esdra 4.

Wiádo-

Wiádomo niechay bedźie Krolowi/ iáko Zydzi ktorzy od ćiebie przyszli do nas do Jeruzalem Miástá przećiwnego y złego/ ktore buduio stánowiąc mury iego/ y śćiány iego skłádáiąc. Teraz niecháy to bedźie wiádomo Krolowi/ ieśli to Miásto zbudowáne bedźie/ y mury postáwione/ żadnego Hołdu/ áni Státiey/ áni Czynszow rocznych dáwáć nie bedą / ták iż y do sámych Krolow tá szkodá przyydźie. My iednák pomniąc na sol ktoreyechmy ná Páłácu záżywáli/ á dáleko więcey przestrzegáiąc Krolewskich szkod/ áby nie były/ przeto posyłamy y oznáymuiemy Krolowi/ ábyś przeyźrzał się w Xięgach Historiey Oycow twoich/ y naydźiesz Pismo w ich tłumáczeniu/ y dopiero bedźiesz wiedźiał/ że to Miásto/ iest Miásto przećiwne/ y szkodliwe Krolom / y Prowinciom/ y Woyny wzniecáią w nim od dawnych czásow/ co większa/ że y Miásto sámo zepsowáne iest. Przeto oznáymuiemy Krolowi/ ieśli to Miásto od nich zbudowáne bedźie/ y mury odnowione / Máietnośći zá rzeką nie bedźiesz miał. Nátychmiast Krol posłał swoich Posłow do nich z tákową odpowiedźią. Accusatio quam misistis ad nos manifeste lecta est coram me, & á me præceptum est, & recensuerunt inueneruntq; quoniam Ciuitas illa â diebus antiquis aduersum Reges rebellat. &c. inferius prohibeatis viros illos vt Vrbs illa non ædificetur. &c. A dopiero dał nowy Przywiley Zydom/ áby Kośćioł y Miásto budowáli/ iákosmy wzwyż widźieli/ y czytáli. A nie rozumiey Rábinie/ ábych ia miał od tego Proroctwá odrzućić Cyrusá/ y Dáryuszá/ á sámego tylko Artáxerxá przytym Proroctwie zostáwić / bynamniey/ álbowiem śiłá iest Doktorow poważnych / ktorzy rożnie to Proroctwo opisuią/ iedni powiádáią być od Cyrusá/ drudzy od Dáryuszá / trzeći od Artáxerxá ; o ktorych Doktorách / y o ich Sententiách / z Hieronimem

Hiero: ibid. świętym trzymam/ w ten sposob: Scio de hac quæstione ab eruditissimis Viris varie disputatum, & vnumquemq; pro captu ingenij dixisse quod senserat. Quia igitur periculosum de Magistrorum Ecclesiæ iudicare Sententijs, & alterum præferre alteri, dicam quid vnusquisq; senserit, lectoris arbitrio derelinquens, cuius expositionem sequi debeat. Wiem/ że o tey Questiey/ ták wiele rożnych Mężow rożnie disputowáło/ y kożdy z nich według vwagi swoiey powiedział co rozumiał. Lecz że niebespieczna iest rzecz Kośćiołá Bożego Doktorow sądźić Sententije y zdánia/ y iednego nád drugiego przenośić/ to tylko powiem/ co ktorzy z nich rożnie trzymáli/ zostáwuiąc Czytelnikowi ná wolą/ ktoreyby sie Sententiey chćiał trzymáć.

Esdra 6. To też wiem/ że Pismo 6. wszytkich tych trzech Krolow wspomina/ mowiąc temi słowy: Iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe Regibus Persarum, & compleuerunt domum Dei istam vsq; ad diem tertium Mensis. Zá roskazániem Bogá Izraelskiego/ y zá roskazániem Cyrusá/ y Dáryuszá/ y Artáxerxá/ Krolow Perskich skonczyli Dom ten Boży/ áż do trzećiego dniá Miesiącá. A iż Dekret Cyrusow/ iáko sie powiedźiáło z Pismá/ tylko o zbudowániu Domu Bożego/ ktory Dekret był zátrzymány od Exekuciey/ áż go potym Dáryusz szostego roku pánowániá swego wykonał/ nic o nápráwieniu Miástá nie wspomináiąc/ áż z Dekretu Artárxerxesá siodmego roku Pánowániá iego/ ktorego Dekret wzwysz położony iest. Do tego niemogło to być/ áby oraz lud Izráelski wszytek/ zá Cyrusá z Bábilonu wyść miał/ ták żeby Reliquie tego ludu pozostáć nie miáły. Przeto potrzebá było nowego Dekretu/ ktory Ezdrasz od Artáxerxesá otrzymał/ roskázuiąc áby sie wszyscy powracáli ná popráwę Miástá y Murow iego. Nie dźiwowáć sie tedy/ że Afrykanus/

kánus od tego Dekretu Artáxerxesá / iáko od ostátniego wwolnienia Izráelá z niewoli: to Dánielowe Proroctwo prowádźi / ktorego poważáiac sobie inszych / y nimi nie pogardzáiac w tey spráwie násláduie / lubo to w tym tylko rożnicá iest / że on kłádzie ten Dekret wydány dwudźiestego roku pánowániá Artáxerxesá / ia inszych iednák násláduiac / śiodmego roku bydź wydány potwierdzam. Afri: in 5. tomo volu. de 7. Hab.

RABIN.

MOwiliśmy w Pierwszym Punktćie / że Prorocy rożnie mieszkáiacy / gdy o iákiey rzeczy prorokowáli / záwsze sie zgadzáli / iákoż tedy to może bydź / áby Hieremiasz Prorok miał prorokowáć o wyzwoleniu Izráelá z Bábilonu / zá Dekretem Cyrusá pierwszego roku Pánowániá iego / kedy mowi. Cum cæperint impleri in Babilone septuaginta anni, Visitabo vos, & suscitabo super vos verbum bonum. &c. Et reducam captiuitatem vestram, & congregabo vos de vniuersis gentibus, & de cunctis locis, atq; expuli vos, dicit Dominus Omnipotens, & reuerti vos faciam de loco ad quem transmigrare vos feci. Gdy sie konczyły w Bábilonie śiedmdźieśiat lat / náwiedzę was / y wzbudzę nád wámi słowo dobre. &c. y przywrocę niewolą wászę / y zgromádzę was ze wszytkich narodow / y ze wszytkich mieysc do ktorychem was zágnał: mowi Bog Wszechmocny / y przywro

ce was do mieyscá/ z ktoregom was był przeniosł. Jesliby tedy Dániel o wyzwoleniu przez Artáxerxesá prorokował / tákim sposobem przećiwneby było Proroctwo iego Hieremiászowi/ co bydź nie może.

THEOLOG.

ZAprawdę tu niemász zprzećiwieństwá żadnego / poniewasz oboie Proroctwá są o wyzwoleniu Izráelá z Bábilonu / lecz że ieden Edykt Królá iednego wykonánia swego nie miał / zá nastąpieniem drugiego Królá potrzebá było prośić o inszy Dekret/ á ták ieden Prorok Królá iednego Dekret opisuie / iáko Hieremiasz Królá Cyrusá / ktory nie był wykonány iáko się wzwysz powiedźiáło / drugi Królá drugiego / iáko Dániel Artáxerxá zá ktorego Bog chćiał áby koniec tákowey sprawie był/ y żeby te Siedmdźieśiąt lat Tygodniow właśnie do przyśćia Chrystusowego wypełnione były. Przeto Dániel iáko Prorok przyszłe rzeczy zdáleká vpátruiąc / znowu o tymże wyzwoleniu zá Dekretem Artáxerxesá prorokował /ktorego Proroctwá sam Dániel prawdźiwym tłumáczem iest/ mowiąc : Ædificabitur platea & muri Hierusalem in angustia temporum : to się dźiało zá Neemiaszá pod Cyrusem / ná ten czás kiedy Obywátele okoliczni tego im budowánia dopuśćić niechćieli / y dla tego przydáie in angustia temporum, śćisłych czásow. Jesliże Prorok tu ná tym mieyscu Neemiaszá wymálował / czemusz zápomnieć miał Ezdrászá pod Artáxerxesem / gdysz obudwuch sprawy od początku záwsze były spolne ? Izáliby to nie byłá rzecz sromotna / kiedyby Prorok wszytkię

skie spráwy Neemiaszowi przypisał / odiowszy wszytko Ezdrásowi, ták wielkiemu sprawcy/ iáko czytamy w rozdziale śiodmym. Masz tedy wiedźieć Rábinie / że tu Dániel nic inszego nie czyni / tylko iáko Prorok / vpátruie nietylko koniec Siedmdźieśiat Tygodniow / ále też ich poczotek / to iest Artáxerxesow Dekret / y dwoiákie Proroctwo Hieremiászá pod Cyrusem / y swoie pod Artaxerxesem / ktorych prace wespoł kłádźie.

RABIN.

VPátruiac sukcessya poczawszy od Artáxerxesá śiodmego Roku Pánowánia iego áż do przyśćia Chrystusowego/ nie widze áby miáły sie wypełnić śiedmdźieśiat Tydodniow.

Albowiem Artáxerxes żył lat	40.
Ochus ktory tákże był Cyrus żył lat	24.
Argus Rok ieden	1.
Dáriusz názwány Melos żył lat	21.
Alexánder Mácedo żył lat	12.
Soter żył lat	35.
Philádelphus żył lat	38.
Ewerigertes żył lat	25.
Philopater żył lat	17.
Epiphánes żył lat	24.
Drugi Ewerigertes żył lat	29.
Soter drugi żył lat	38.
Ptolomeus żył lat	37.

Kleopá-

Kleopátrá żyłá lat 20. Mie: 5.
Táß kroluiac przy Auguście lat 13.
Po Kleopátrze August lat 43.
Wßytkiego pánowánia Augustá lat 56.
Pánowánia Augustá národźił śie iáko powiádacie Chrystus Cterdźiestego pierwßego Roku. Poráchuymyß to wßytko/tedy to vczyni do przyśćia Chrystusowego lat 412. Aż iáko powiádacie trzydźieśći lat żył dotad poki śie nie okrzćił/ to vczyni lat 442. po Krzćie poczał opowiádáć náukę swoie / y one Cudámi swemi potwierdzał przez lat 3. á ná poczatku Czwartego Roku vmárł / pietnastego Roku pánowánia Tyberiußá Cesárzá. Wziawßy tedy te pułczwártá látá/ y támte pieć Mieśiecy od Kleopátry / vczyni wßytko lat 446. á ták do wypełnienia śiedmdźieśiat Tygodniow niedostáie 44 lat. záczym o Chrystuśie áby miał przyśc/tego proroctwo to nie pokázuie.

THEOLOG.

Maß wiedźieć Rábinie / że inßa iest liczbá Zydowska / á inßa náßá/iákoß y ty sam podobno wieß/ albowiem Zydźy według biegu Mieśiocá dni swoie liczo / á my záś według biegu Słonecznego. Záczym od stá pietnastego Roku Krolestwá Perskiego / kiedy Artáxerxes dwádźieśćiá lat Pánowánia swego miał / áż do pietnástego Roku

Tyberi-

Tyberiußá Cesárzá / według Afrykáná náyduie ſię Słonecznych lat 475. co vczyni według Zydowſkiego / ktorzy liczbe Dniow czytáią według Mieśiącá 400. My iednák w tym Afrykáná nie náſláduiąc mowiemy że Artáxerxes śiodmego Roku Pánowánia ſwego wydał Dekret ná wyzwolenie z niewoli Izráelá. Przeto wyćiąwßy z támtych 20. lat / ktore Afrykan przypiſuie Krolowi lud Izráelſki wyzwaláiącemu lat 14. á przydáć ich do tych 475. vczyni to wßytko 489. á oſtátniego Chryſtus Pan vmárł / y ták wypełniáią ſię 490. lat / ktore wypełniáią Siedmdźieśiąt Tygodniow. Poznayże tedy Rábinie / że iuż Chryſtus Meſyaß prawdźiwy przyßedł / poniewaz to Proroctwo y dni te ſpełniełu ſię. A do tego iáko ſam widźiß / iuż to temu iáko Siedmdźieśiąt Tygodniow wyßło / ieſt iuß 1642. iákoß tedy rzecz podobna bedźie / áby według Proroctwá tego miał dopiero Meſyaß wáß przyść / ktorego wy oczekiwaćie. Przeto álbo to Proroctwo fałßywym názowieß / czego nie vczyniß / álbo że Chryſtus iuż przyßedł ná świát / przyznaß rad nie rad / rozumiem że tá rzecz nie ma odpowiedźi.

RABIN.

NIe ták rozumieć ſię ma to Proroctwo Dánielowe / iáko wy tłumáczyćie / álbowiē Anyoł mowi w Oſobie Boſkiey do Dánielá: O Dánielu / wiedz że od tego dniá ktorego do ćiebie mowię: to ſię sſtánie ludowi twemu. Naprzod bedźieć miłoſny Bog / czego ſobie wielce życzyß / y bedźie zgłádzony grzech / y koniec weźmie niepráwość / y nie-

y nietylko w śiedmidźieśiąt Tygodniách to śię dźiać będźie/ że Miásto będźie pobudowáne/ ále też y Kośćioł nápráwiony / y potym národźi śię Chrystus/ Iusticia Sempiterna Spráwiedliwość Wiekuista / & vngetur Sanctus Sanctorum, y będźie pomázány Swięty Swiętych / o ktorym
Psal: 44. czytamy: Propterea vnxit te Deus pro lętitia in consortibus tuis, Dla tego pomázał ćię Bog zrádośći nád szczęśliwość twoię/ y będźie to trwáło áż do przyśćia Chrystusá wodzá / do ktorego będą wypełnione sześćdźieśiąt dwá Tygodnie / po ktorego śmierći nástąpią drugie śiedm Tygodniow/ w ktorych dwie rzeczy śię sstáną. Pierwsza że będźie tákże iáko y pierwey nápráwione Ieruzalem. Druga: że Occidetur Christus, y będźie zábity Chrystus/ & non erit eius populus, qui eum negaturus erat, to iest non erit illius imperium quod putabat se redempturum, Nie będźie iego Páństwá / ktore spodźiewał śię odkupić. A nie rozumieyćie áby ostátni Tydźień dźielić śię miał przy śmierći Chrystusowey / ále zá Pánowánia Eliuszá Adryaná Cesárzá/ pod ktorym we trzech lećiech y w sześći Mieśiącách wywrocone było zgruntu Ieruzalem.

THEOLOG.

Siłá

SIlá mowiß Rábinie / á nic do rzeczy / álbowiem ieſli rozumieß Iuſticiam Sempiternam Spráwiedliwość Wiekuiſtą Meſyaßá prawdziwego / gdy mowiß : Naſcetur Chriſtus iuſtitia Sempiterna, Známi trzymaß / ieſli też rozumieß Bogá Niewćielonego ; przećiwko śiebie idzieß przydáiąc te słowá/o ktorym piſmo święte mowi : Propterea vnxit te Deus, Deus tuus læticia præ conſortibus tuis, álbowiem ten ktore° Bog pomazał/nie ma być drugi/y nie inßy tylko Syn Boży/ ktory ſię ſtał człowiekiem / y záſłużył to ſobie że mu rzeczono/Propterea vnxit te Deus læticia præ conſortibus tuis, iáko y one słowá : Propter quod Deus exaltauit illum,& dedit illi nomen. &c. Dla czego wywyżßył go Bog / y dał mu imię. etc. álbowiem Oleum & nomen , Oley y imię/ iedno znáczą w piſmie ś. Oleum effuſſum nomen tuum. Záczym przećiwko Bogu Meſyaßowi prawdziwemu / przećiwko Prorokom y piſmu świętemu bluźniłbyś/gdybyś ináczey trzymał. Do tego pytam ćie miły Rábinie / co to zá dwuch Chryſtuſow w tey twoiey odpowiedzi pokázuieß / albowiem iednego miánuieß/ o ktorym teraz wzmiánkęſmy vczynieli mowiąc : Naſcetur Chriſtus iuſticia ſempiterna, to dobrze / niżey przydáieß / Et occidetur Chriſtus,& non erit eius populus qui eum negaturus erat. Jeſli rzeczeß że to ieſt ieden, toć ſię niemaß czego przeć / ponieważ ieſt iuſticia ſempiterna , & quem Deus vnxit Oleo læticiæ. Jeſli rzeczeß że ieſt drugi ; pytam ćię/ ktorego wy przyznawaćie zá ſwoiego Meſyaßá / toć iuż taki go ſpráwą przyznáć muśićie że iuż przyßedł y będziećie z námi. Jeſl rzeczeß że tego w ktorego ktory ieſt zábity zá Meſyaßá prawdziwego przyznawaćie / to ſię nie macie więcey czego ſpodziewáć / ponieważ mowiß/ non erit illius imperium quod putabat ſe redempturum , Obaczże Rábinie Philip : 2.

binie swoię niedoskonáłość. Przydáieß że áż do Chrystusá wodzá wypełnią się ßeśćdziesiąt dwá Tygodnie, to bydź nie może / álbowiem siemdziesiąt Tygodniow ktore do przyśćia Chrystusowego máią wynieść liczbę 490. á iż Sześćdziesiąt dwá Tygodniow nie czynią tylko lat 434. záczym nie dobrze probuieß áby ná końcu 62. Tygodniow miał bydź zábity Chrystus / gdy przydáieß / Et non erit illius imperium quod putabat se redempturum. Srodze bluźniß / ponieważ dla tego przyßedł ná świát áby narod ludzki odkupił / y w tym nic nie wątpił gdyß to dobrze wiedźiał od wiekow iáko Bog / y ták postánowił od wiekow / że ináczey bydź nie mogło / czego sam ná Krzyżu wiſząc potwierdził mowiąc: Consumatum est, iákośmy dosyć o tym rozmawiáiąc z Prorokow pokazáli / y tyś ná to zezwolić muśiał / y musiß / gdyß niemáß tákowey rzeczy o Chrystuśie / ktoraby się w Prorokách nie pokazáłá. Mogłći był Chrystus Pan odkupić świát nieumieráiąc / ále spráwiedliwośći świętey dosyć czyniąc / tedy ten dług ná ktoryśmy się zádłużyli / ktorego żaden ná świećie dla ie° wielkośći zápłáćić nie mogł / iáko się w ostátnim punktćie pokaże / Syn Boży w człowieczeństwie będąc zápłáćił / y spráwiedliwośći świętey dosyć vczynił; y nie od rzeczy Rábinie názywaß go tym Tytułem: Nascetur Christus iusticia sempiterna. A ták w połowice Tygodniá ostátniego (co ty do Adryaná Cesárzá przypisuieß nie potrzebnie) Chrystus będąc vnctus, pomázány / poczoł náucząc przez trzy látá / czego Łukaß Historyk Ewángeliey świętey potwierdza przez onę przypowieść / kiedy
Luc: 13. Chrystus mowi: Ecce anni tres sunt, ex quo venio, querens fructum in ficu ista, & non inuenio, excinde eam quorsum etiam terra inutilem reddit; ille verò respondit ei: Domine dimitte eam, etiam hoc anno vsque-

quo fodere circum eam, & misero stercora. &c. Oto trzy látá ſą iáko tu przychodzę ßukáiąc owocu ná tym Figowym drzewie/ á nie náyduię/ wytniy ią/ pokiß y ziemię niepłodną będźie czyniłá. Pokázuie Chryſtus Pan bez trzy látá po Chrzćie ſwoim przez tę przypowieść / iáko prácował/ iáko náuczał/ w Zydowſtwie/ á widząc prożną prácę ſwoię/rzecze do Ogrodniká/ excinde eam, wytniy ią: á on odpowiedział: Domine dimitte eam, etiam hoc anno, y dopiero Czwartego Roku ná początku/ począł Zbáwićiel Chryſtus Pan mężnie náſtępowáć náuką ſwoią y Cudámi ná lud Izráelſki/ ktorzy miáſto w dźięczności y pożytku iákiego ze złośći y nienawiśći powſtáli nań /y do śmierći Krzyżowey onego przywiedli. A gdy przydáie Prorok: Et poſt Hæbdomades ſexaginta duas excidetur Chriſtus (ſupponuie iednák pierwße śiedm Tygodniow) będźie zábity Chryſtus/ & nihil ei, álbo nihil erit, gdźie Prorok wyraża śmierć Chryſtuſowę / ná ten czás w oczách ludzkich nihil erit, álbowiem nie będźie miał áni ozdoby Krolewſkiey / áni Kroleſtwá świátá tego w chwale kwitnącego/ nie będźie miał mocy y Bogactw/ ále práwie zgáſły,y wniwecz obrocony. O záprawdę oną ozdobną twarz Chryſtuſową złupiciy z niego powrozy / łáncuchy / plwánia / biczowánia / Koroná Ciernioswa/ rány y ſmętna twarz śmierći y Krzyżá. O Záprawdę Chryſtus nihil erat, gdy ná Krzyżu záwołał: Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, Boże/ Boże moy/ czemuś mię opuśćił/ vermis ſum & non homo, robákiem ieſtem á nie człowiekiem: non erat ei ſpecies nec decor, *Pſal: 22.*
reputauimus eum vt percuſſum â Deo, nie znáć było ná nim Oſoby áni ozdoby / rozumieliſmy go bydź iáko zbitego od Bogá. Powtore nihil erat Chryſtus/ kiedy go lud Zydowſki niechćiał zá Chryſtuſá prawdźiwego przyznáć /

znáć / ále yowszem nástępował nań przed Piłatem / áby go ná śmierć skazał / ná Krzyżu záwieśił / y miedzy łotry poczytał.

Przydáie Prorok y prowádźił ku końcowi proroctwo swoie / mowiąc: Et Ciuitatem, & Sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: A miásto y Swiatnicę zburzy lud z Hetmánem przyszłym. Wymálowawszy Prorok początek y koniec śiedmdźieśiąt tygodniow Krzyżem Páńskim zápieczętowawszy: teraz przystępuie ná opowiádánie nieszczęśćia y przypadku ná Miásto Jeruzalem / y ná lud Jzráelski / ktore miało ná nich przyść po śmierći Chrystusowey; y przydáie dáley: Et finis eius vastitas, & post finem belli desolatio. Niektorzy piszą: Abominatio desolationis erit super alas: obrzydzenie spustoszenia będźie ná skrzydłách. To oboie Prorok wyraża / y Woysko przyszłego Hetmáná / y obrzydliwość iákiegoś obrázu ná kształt Orłá ostátnie spustoszenie znáczącego; álbowiem nie dosyć było Prorokowi Woynę ludowi swoiemu oznaymić / ale też Woyská przychodzącego znák woienny pokázáć / á żeby tym pewnieyszy byli przed oczy ich położył / iáko pisze Origenes: Facta est, inquit, abominatio desolationis eo tempore, quando viderunt circumdatam Hierusalem ab exercitu, vt secundum quod Prophetauerat Saluator cognoscant quod appropinquauit desolatio eius, & hanc desolationis abominationem factam super templum ab exercitu Hierusalem circumdante, dicit Propheta, vsque ad tempus consummationis. Zstáło się powiáda obrzydzenie spustoszenia tego czásu / kiedy obaczyli otoczone Jeruzalem od woyská / áby według Proroctwá Chrystusowego poználi że iuż przybliżáło się spustoszenie iego / y tego spustoszenia obrzydliwość ostáłá się nád Kośćiołem / y nád Jeruzalem / od woy-

Orige: in Math: 29.

od Woyská oblężonym Prorok powiedźiał/ áż do skończenia czásu trwáiące. Toż Augustyn ś. Tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis, quæ à Daniele prædicta eſt, quod expugnata eſt Hieruſalem. Ná ten czás ſtáłá ſie obrzydliwość ſpuſtoſzenia Jeruzalem / ktorą Dániel Prorok opowiedźiał / kiedy zburzone było Miáſto Jeruzalem. A przypomina słowá Chryſtuſowe: Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hieruſalem, ſcitote quia appropinquabit deſolatio eius. Gdy obaczyćie oblężone od Woyská Miáſto Jerzalem/ wiedzćie że iuż bliſko ſpuſtoſzenie iego. Juſz tedy iáſna rzecz ieſt / ktoregoby czáſu to obrzydzenie ſpuſtoſzenia Jeruzalem / o ktorym ći dwáy Hiſtorikowie Ewángeliey świętey Máttheuſz y Lukaſz piſzą/ſtáło ſię. To y Moyżeſz dobrze w Duchu widźiał / gdy opiſuie Woyſko Rzymſkie pod Orłem lecącym do Żydowſkiey źiemie / áby ią ſpuſtoſzył. Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu, cuius linguam intelligere non poſſis, gentem procaciſſimam, quæ non deferat ſeni, nec miſereatur paruuli. &c. Przyprowádźi Bog ná ćię narod zdáleká / od gránic oſtátnich źiemie / ná kſztałt Orłá lecącego z impetem/ ktorego iezyká nie bedźieſz mogł rozumieć / narod nieprzełomiony/ ktory nie reſpektuie ná ſtárego / áni poluтowánia ma nád máłym. ꝛć. Et deſtruuntur muri tui firmi atq; ſublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. A będą zepſowáne mury twoie potężne y wyſokie/ w ktorych miáłaś vfność we wſzytkiey źiemi twoiey. Ták tedy rozumieć ſię ma Dániel Prorok / to ieſt rośćiągnione ſkrzydłá Orłá ná Chorągwiách Rzymſkich widźiáne w Żydowſtwie/ pewnym znákiem będąc oſtátecznego y wiecznego ſpuſtoſzenia Jeruzalem. Lecz ktoregoby

S. Aug: in Luc: Tom: 2. c. 80.

Deuter: 28.

Tego ſie Turcy boia, áby ich to nie podkáto od Polakow, álbo od Orłá Polſkiego.

regoby czásu 'ten Orzeł przyleciał do Jeruzalem; Pisze Josephus Roku 4038. od národzenia Chrystusowego 38. á ztad do końcá spustoszenia 3. latá/ czego też potwierdza Cornelius Tacitus.

Joseph libro 3. cap: 5. & 7.

RABIN.

DOkończywszy tey rozmowy nászey/ ktorey sie więcey sprzećiwić niechcę/ chcę aibym do tego Piatego Punktu przydáć o Chrzćie Chrystusowym/ gdyż nieco przynależy do tey spráwy wiedźieć/ przeto ktorego czásu y dniá Chrystus Pan był od Janá świętego ochrzcony/ pytam sie.

THEOLOG.

LUbo to Epiphánius Chrzest Chrystusow kłádźie in Nouemb., iednák my zá drugimi idąc odkłádamy go do dniá dźiesiątego Miesiącá siodme° Wrześniá/ to iest Septembra, máiąc ztąd koniekturę Historiey owey/ w ktorey czytamy/ Mensæ septimo, die 10. Sabbathum erit memoriale clangoris tubarum, & vocabitur Sanctum. Sobotá będźie pámiątką trąbienia trąb / y będźie názwána Swięto. y záraz przydáie Menſe septimo, die 10. erit dies expiationis, & celebritas sancta erit vobis, affligetisq; animas vestras in eo, & offerretis holocaustum Domino. Miesiącá siodmego/ dniá dźiesiątego / niechay będźie dźień oczyszczenia / y° odpráwowánie święta /ktorego vmartwićie Dusze wásze / y będźiećie ofiárowáć ofiáre Pánu. Tákże y ná drugim mieyscu roskázuie Bog / áby Miesiącá siodmego/ dniá dźiesiątego/

w dźien

w dźień świetego oczyßczenia / naywyżßy Káplan raz wchodził do Swiątnice świetych / áby poświećił sámego śiebie, y Swiątnicę/ y wßytek lud. To wßytko przystoynie przyrownać się może do chrztu Chrystusowego / álbowiem iáko naywyżßy Káplán raz w rok wchodźił do Swiątnice świetych: Ták Chrystus Pan 30. Roku swego ochrzćiwßy się / naywyżßego Kápláná w náturze człowieczey Vrząd odpráwowáć pocżął/ y wßedł do Swiątnice świetych / ofiáruiąc się y obliguiąc Oycu przedwiecznemu ná wykonánie Oczyßczenia grzechow náßych: y tego dniá iedyny ten Báránek Boży wßytkiego narodu ludzkiego grzechy ná się wziął/ dla ktorych Equiualens posłußeństwem y śmierćią swoią Bogu Oycu zá obrázę oddał. Jednák naywyżßy Káplan stárego Zakonu lubo raz w rok wchodźił do Swiątnice Swiętych / iednák na kożdy Rok to odpráwowáć muśiał / lecz Chrystus Pan iednym tylko weśćiem wßytko skończył. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est non huius Creationis: nec per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium Sanguinem introiuit semel in Sancta redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus iniquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quantomagis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. *Hebr: 9.*
Chrystus tedy będąc naywyżßym Biskupem przyßłych dobr / dáleko więcey y doskonáley do przybytku nie rękomá vczynionego / to iest / nie tego stworzenia: áni przez krew kozłow/álbo ćielcow / ále przez włásną krew wßedł raz do Swiątnice świetych / odkupienie wynálazßy

wiekuiste. Albowiem iesli krew Kozłow / y Bykow / y popioł Iałowice pokropány pomazánych poświęcał ná oczyszczenie Ciáłá: Dáleko więcey krew Chrystusowá / ktory przez Duchá świętego sámego siebie niezmázánego ofiárował Bogu / oczyści Sumnienie násze z vczynkow mártwych ná posługę Bogá żywego. Tym tedy sposobem rowna się Chrzest Chrystusá Páná z oczyszczeniem wzwysz miánowánym / nie mowię áby tákowego oczyszczenia potrzebowáć miał / ále tylko względem czásu podobny iest iemu / dla tego sámego że dziesiątego dniá Miesiącá / śiodmego Wrześniá / według oczyszczeniá w stárym Zakonie ochrzcony był Roku Iubileuszowego / ktory sam Bog ogłośił mowiąc: Hic est Filius meus dilectus, inquo mihi bene complacui. Zgadza się ten Chrzest Chrystusow z owo Figurą y Ceremonią / ktorą czásu oczyszczenia odpráwowáli Zydźi / gdy Kozłá pierwey niż go zábić mieli ná pusczą wyprowádzáli / álbowiem tegoż Roku / ktorego Chrystus ochrzczony był / záprowádzony był ná pusczą / vt tentaretur à Diabolo. Masz tedy miły Rábinie dowod dostáteczny / iáko się dawno národźił Chrystus / iáko dawno ochrzcony / y ktorego dniá y Miesiącá / iáko dawno vmárł / y długo známi mieszkał / álbowiem gdy się skończyło. 4000. lat od stworzenia świátá / vmárł / y ták Tyśiącem stáry Testáment záwárł / á nowy Testáment / nowym Tyśiącem przez opowiádánie Ewángeliey otworzył. Pięknie Tertulianus opisuie Rok Chrztu Chrystusowego názywáiąc go Miedzą álbo Gránicą stárego y nowego Testámentu. Hic limes, inquit, nobis est annus 4000. quo non solum Millenarius quartus à quinto, sed etiam vetus Testamentum à nouo conuenientissime distinguitur. Miraculorum initium, quod fecit Iesus in

Ioan: 2. Cana Galileæ, simul est Millenarij noui Principium.

R A-

RABIN.

CO zá przyczyná ieſt / że Jan świety názywa Chryſtuſá Báránkiem/mowiąc: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

THEOLOG.

MAſz wiedźieć że Chryſtus figurowány był przez onego Báránká Wielkonocnego / o ktorym czytamy w Piśmie świetym / ktorego pierwey oſobno záwierano dniá dźieśiątego / á potym dniá czternaſtego zábiiano. Ták też Chryſtus Pan roku 30. odłączył ſie ná opowiádánie Ewángeliey ſwoiey/ y ná ten czás Jan świety pokazał go pálcem / mowiąc: Ecce Agnus Dei, iákoby rzekł / iuż vſtáną Ofiáry Cielcow / Kozłow/ y Báránow/ ktore wy odpráwuiećie / álbowiem náſtąpi Báránek niewinny Chryſtus Pan/ ktory ná ſobie bedźie nośił grzechy świátá tego/ y ſtánie ſie ofiáro żywo zá grzechy náſze Bogu Oycu/ y pokázuie go pálcem/ mowiąc: Ecce Agnus Dei. &c. Exod: 12.

RABIN.

PYtam gdźieby tego w piśmie ſzukáć/ że Chryſtus Pan po chrzćie ſwoim trzy látá rozśiewał náukę ſwoie/ á czwartego vmárł.

THEOLOG.

CZás ten opowiádánia Chryſtuſowego náyduiemy v Dánielá Proroká / kedy ma te ſłowá: Et ſermones cōtra excellum loquetur, & ſanctos altiſſimi conteret, & Dan: 7.

putabit quod possit mutare tempora,& leges,& tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis: A będźie mowił bluźnierstwá przećiwko Naywyższemu / y Swiętych naywyższego zetrze / y będźie rozumiał iákoby mogł odmienić czásy y práwa / y będą dáne w rece iego wszytkie stworzenia áż do czásu/y czásow
Exod: 12. y połowice czásu. A ná drugim mieyscu: Et audiui virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum eleuasset dextram & sinistram suam in Cælum, & iurasset per viuentem in æternum,quia in tempus & tempora vt dimidium temporis.Et ego audiui & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit posthæc? & ait: Vade Daniel. &c.Et à tempore cum fuerit ablatum iuge Sacrificium,& posita fuerit abominatio desolationis dies 1290. álbowiem trzydźieśći y pułczwártá látá záwieráią w sobie Miesiecy 42. dni. 1299. ktore sie záwieráią w tych słowách tempus, & tempora, & dimidium temporis, álbowiem tempus znáczy rok ieden / tempora dwie lećie / dimidium temporis 6. Miesiecy/ álbo pułroká; á ták mamy opowiádánia Chrystusowego trzydźieśći y pułczwártá látá / że sie to rozumieć ma o Chrystuśie/ przydaie Prorok: Regnum autem &potestas, & magnitudo Regni, quod est subter omne cælum, detur populo Sanctorum altissimi, cuius regnum sempiternum est, & omnes Reges seruient ei & obedient: Krolestwo tedy y moc / y wielkość krolestwá / ktore iest pod wszystkim niebem / będźie dáne narodowi świętemu naywyższego / ktorego krolestwo iest wiekuiste/ y wszyscy krolowie służyć mu będą / y będą mu posłuszni.

RABIN.

Ráczey to Proroctwo służyćby miáło Kośćiołowi/kto=

wi / ktory był spustoszony y zmázány przez lat trzydźieśći y pułczwártá / w ktorym postánowiony był Báłwan Iowiszow / zá pánowánia Antyochá Epipháná.

THEOLOG.

TO bydź nie może / álbowiem Kośćioł zá Antyochá tylko przez trzy látá stał spustoszony / iáko czytamy w piśmie: y Iosephus tego probuie / álbowiem zstáło się to spustoszenie roku 145. Krolestwá Mácedońskiego / y trwáło áż do roku 148. gdźie nie wynośi tylko trzy látá. Do tego słowá Prorocká nie mogą służyć Antyochowi / kiedy mowi: cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes Reges seruient ei & obedient: Ktorego krolestwo / krolestwo iest wiekuiste / y wszyscy krolowie będą mu służyć / y posłusznymi będą. 1. Machab: 1. Ioseph lib: 1. cap: 1.

RABIN.

IEsli to Proroctwo nie służy Antyochowi / tedy ráczcy służyć ma według tłumáczenia wszytkich Doktorow Antychrystowi / ktory z dopuszczenia Bożego trzydźieśći y pułczwártá látá pánowáć będźie.

THEOLOG.

PRawdá iest / że to Proroctwo rozumieć mamy o Antychryśćie / dla podobieństwá / ktore się pokaże w przećiwieństwie we wszytkim Chrystusowi / álbowiem iáko Chrystus trzydźieśći y pułczwártá látá przed śmierćią prácował w opowiádániu Ewángeliey / y w czynieniu Cudow / ták też Antychryst przećiwnym sposobem wszytko spráwu-

ſpráwuiąc trzydzieśći y pułczwártá látá przed dniem ſądnym pánowáć będzie/ktorego okrućieńſtwá Bog mu nie dopuśći dłużey nád 42. Mieśiące / to ie,k 1290. dni / co vczyni trzydzieśći y pułczwártá látá odpráwowáć.

RABIN.

PYtam ćię miły Theologu/ieſli też ieſt iáka wiádomość o ſądnym dniu / y iáko rychło ſię go ſpodziewáć ?

THEOLOG.

PRawdá ieſt/ że pełno w piſmie świętym náuki Chryſtuſowey o dniu oſtátnim ſądu ſtráſznego / lecz ktoregoby czáſu miał przyść / o tym żadney wzmiánki w piſmie nie mamy / á podobno dla tego/iáko y ták ieſt/ żebyſmy ſwowolno nie żyli vbeſpieczeni / ále żebyſmy byli záwſze in timore w boiáźni/ według onych ſłow: Eſtote parati, quia neſcitis diem neque horam. Przeto Hieronim ś. mowi : Quantum temporis reſtet vſque ad iudicij diem, nec Angeli norunt, nec Filius, qui ideò ignorare ſe dicit, quia nobis non expedit diſcere: Jáko wiele czáſu do dniá ſądnego/ áni Anyołowie wiedzą/ áni Syn / ktory dla tego powiedźiał ſię niewiedzącym/ ábyſmy ſię o to nie pytáli. Toż Chezychius : Neque dies, neque Menſis, neque annus aduentus ipſius ſciri poteſt, ſed ſigna aduentus videndo & credendo expectare me conuenit : etſi dies abbreuiabuntur. Ergo tempus illud caret computo : Ani dniá/ áni Mieśiącá/ áni roku przyśćia iego wiedźieć możemy/ ále tylko znáki przyśćia iego widząc á wierząc oczekiwáć mi przynależy; á ieſli dni będą ſkrocone / toć ták owy czás nie ma ráchunku. *Auguſtinus.* Non eſt veſtrum ſcire tem-

Hieron. *Heſichius.* *Auguſtin.*

re tempora, quasi diceret: Non est vestrum hoc docere, quis nostrum docere audeat, vel scire præsumat, quod Deus ille Magister, nec discipulos docuit, á quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tàm Magni sanctique Doctores Ecclesiam docere potuerunt: Nie iest rzecz wásžá wiedźieć czásy / iákoby rzekł: nie wásžá iest rzecz vczyć tego: ktož z nas bedzie śmiał vczyć álbo wiedźieć / czego Bog on Mistrz áni Vczniow náuczył / od ktorych obecnych obecny był pytany / áni tego wielcy y tež śś. Doktorowie Kośćiołá náuczyli. Krotko mowiąc:

Scrutemur patefacta, discamus necessaria: faciamus mandata: lætanter præsenti gratia & futura gloria.

SZOSTY PVNKT.

Co zâ przyczyná, iž on będąc Bogiem, inszego sposobu odkupienia ludzkiego nie nálazł bez nárázenia ná się ludu swego wybránego Izráelskiego.

RABIN.

NIewiem cobyśmy iuž więcey mowić mieli w tey spráwie / słusznaby rzecz przystąpić do ostátniego Punktu / y dowiedźieć śie / co zá przyczyná byłá / že Bog mogąc inšy sposob náleść odkupienia / náráził

ráźił ſie ná ſwoy lud wybrány y vkochány/od ktorego był zámordowány.

THEOLOG.

S. Bona: 3. di: 20 qu. 6. WPrawdźieć ieſliby ſmy chćieli mowić z Bonáwenturo świetym / tedyby nam potrzebá wßechmocność Boſko dwoiákim vpátrowáć ſpoſobem: 1. iaprzod wzgledem Bogá odkupuiacego / tedy tákowym ſpoſobem bez wątpienia / mogł był inßy ſpoſob nálesć odkupienia ludzkiego / iáko Swieći Doktorowie náucząia. Lecz ieſli chcemy vpátrowáć to odkupienie / wzgledem narodu odkupionego / żadnym ſpoſobem to bydź nie mogło / tylko przez śmierć Chryſtuſowe / iáko mowi Augu tyn świety:

S. Augu: 13. de Trin Cap: 10. Alius modus redimendi hominem Deo non defuit, eius enim poteſtati cuncta ſubiacent. Toż y Scotus mowi: że wßytkie rzeczy ktore ſie ſtały przez Chryſtuſá około odkupienia náßego / nie były ták potrzebne / żeby ſie inßy ſpoſob nálesć nie mogł / ále tym tylko potrzebne były / że ták poſtánowiono w niebie / lubo to mogło było bydź ináczey. A przydáie Szkot:

Scot: 3. di: 20. qu. 1. Et ideo multum tenemur ei, ex quo enim aliter potuiſſet homo redimi, & tamen ex ſua libera voluntate ſic redemit multum ei tenemur, & amplius quam ſi ſic neceſſario & non aliter potuiſſemus fuiſſe redempti. Dla tego śiláſmy powinni Chryſtuſowi dla tego ſámego / że mogąc on inßy ſpoſob odkupienia nálesć / á przećie iednák zdobrey woley ſwoiey ták nas chćiał odkupić / záczym śiláſmy mu powinni / y owßem wiecey ániżeliby to z potrzeby vczynił / ták żeby nie mogł odkupić. A co wiekßa iákoß y ták wierze/że to vczynił dla tego/ aby nas tym łácniey do miłośći ſwoiey przyćiągnoł.

Toß

Toß y Thomáß ś. mowi/powiádáiąc że przy Męce czte- ry rzeczy vpátrowáć potrzebá. Naprzod względem nátury boleiącey. Potym względem woley tákową śmierć przyimuiącey. Potrzećie względem końcá/dla ktoregoby tákowa śmierć byłá. Náoſtátek względem zábiiaiących. Tymi czteromá ſpoſobámi/Oćiec Niebieſki wydał Syná ſwego ná śmierć. Naprzod w boleiącym Ciele poſyłáiąc go. Powtore Chryſtuſowi Pánu iáko człowiekowi wolą do ćierpienia ſporządzáiąc. Potrzećie Mękę iego od wiekow dla zbáwienia narodu ludzkiego ſtánowiąc/ zá ktorym poſtánowieniem odkupienie ludzkie ináczey być nie mogło. Náoſtátek: dáiąc krzyżuiącym moc zábićia/ lubo wolą według onych słow: Non haberes in me poteſtatem niſi de ſuper datum tibi fuiſſet. Przeto ochrániáiąc Anzelmá świętego/ktory práwie wßytkę Księgę/Cur Deus homo, nápiſał/probuiąc Chriſtum per mortem ſuam neceſſario redimere hominem, ita quod aliter non poterat fieri redemptio. Przeto potrzebá go ochronić mowiąc: że wßytkie iego rácye pochodzą præſuppoſita Ordinatione Diuina, że ták Bog ſporządźił y poſtánowił/ że niechćiał acceptowáć dla odkupienia ludzkiego tylko śmierć Syná ſwoiego / nulla tamen neceſſitas abſoluta fuit, według onych słow: Copioſa apud Deum redemptio. Powtore maß wiedźieć iż ieſt wiele ſłußnośći v Doktorow świętych/dla ktorych potrzebá było Chryſtuſowi Pánu zá narod ludzki vmrzeć. Pierwßa ieſt Anzelmá / ktory dáie tákową ſłußność: Człowiek choćiaßby był niewinny/y choćiaßby grzechu ná świećie nie było/powinien to wßytko Bogu oddáć cokolwiek ma / nietylko ſámego siebie / ále y wßytkie cnoty człowiekowi ſpráwiedliwemu przynálezące: Záczym kiedy miał odkupić człowieká grzeßnego/ muśiałby mieć co inßego tákowego/czymby mogł doſyć vczynić zá

S. Tho: 3. di:20. ar:4.

Ioan: 19.

Pſal: 129.

Anzel: in li. Cur Deus homo.

nie zá grzechy ludzkie / że nie ma / gdyß bez tego choćby grzechu nie było powinień Bogu wßytko: przeto człowiek ßczegulny nie może dosyc vczynić zá grzechy ludzkie / ażby był oraz człowiekiem y Bogiem.

Powtore / człowiek nie może dosyc vczynić P. Bogu zá grzech / áżby wßytko przywrócił co bez grzech odiął Pánu Bogu / áże odiął Pánu Bogu rosporządzenie wybránych Bożych do Krolestwá niebieskiego / álbowiem on tych ktorzy byli prædestynowáni od Páná Bogá do Chwały niebieskiey / człowiek ich przez grzech odwrócił do piekłá / przeto potrzebá áby to Bogu przywrócił: á że człowiek nie może zbáwić / pogotowiu áni też dosyć vczynić zá grzechy ludzkie / záczym potrzebá áby tákowe odkupienie było przez Chrystusá / ktory iest Bogiem y człowiekiem prawdziwym. Thomaß świety przywodźi drugą rácyą z troiákiego nieskończenia: Naprzod / względem tego / ktoremu się stáłá zniewagá / á iż tá Osobá ktora byłá zniewążona bez grzech człowieczy / iest Osobá Boska y nieskończona / záczym nieskończenie trzebá było dosyć vczynić / czego żaden ná świećie vczynić nie mogł / tylko Chrystus Pan / ktory iest Osobą Boską. Powtore względem dobrá / vtráconego / álbowiem dobro / to iest żywot wiekuisty / ktory iest nieskończony: záczym przywrócić to dobro nieskończone / nikt nie może dosyć vczynić / tylko Osobá nieskończona. Potrzećie względem nátury człowieczey / ktora nieco w sobie iest nieskończona / względem osob / miedzy ktore się dźieli / ktorych iest w náturze ludzkiey nieskończona liczbá / záczym potrzebá było zá tych wßytkich dosyć vczynić / czego człowiek spráwić nie mogł / ále potrzebá było iákiey Osoby nieskończoney / iáko iest Chrystus Pan.

S. Tho: vt supra.

S. Bon: vt supra

Bonáwenturá ś. tákową słußność przywodźi. Po winień był Pan Bog ten sposob odkupienia przyiąć / ktory

się stał

śię ostał przez Chrystusá Páná z wielu miar. Naprzod śię był naprzyiemnieyszy v Páná Bogá / iáko Anzelmus świety mowi: Nihil asperius, & difficilius, quam pati sponte & non ex debito mori. y Dla tego Páwel świety mowi. Tradidit seipsum oblationem & ostiam in odorem suauitatis. Był y przystoyny do vleczenia rány / álbowiem iáko pierwszy człowiek zgrzeszył przez pychę / Obżárstwo / y nieposłuszeństwo / iáko mowi Grzegorz świety: Voluit enim Deo assimiliari per scientiæ sublimitatem, gustare ligni suauitatem, & transgredi præcepti Diuini limitē, álbowiem chćiał bydź podobny Bogu przez wyniosłość náuki / chćiał záżyć z drzewá słodkośći / y przykazánia Boskiego przestąpić gránice. A ponieważ vleczenie ma być przećiwnym sposobem / przeto tá ráná vleczona iest per abiectionem, humilitatem, & Diuinæ voluntatis impletionem, przez pogárdzenie / pokorę y woley Boskiey wykonánie. Co śię wszytko wypełniło czásu męki Chrystusowey: Humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem Crucis. Był y skuteczny ná poćiągnienie do śiebie narodu ludzkiego / álbowiem tym sámym męká Chrystusowá byłá pożyteczna tym; ktorzy z sámym szczegulney chęci / y miłośći z Bogiem śię łączeli / y Pan Bog ináczey nie postánowił zbáwienia człowieczego / tylko saluo semper voluntatis arbitrio, y dla tego mowi: Ego si exaltatus fuero â terra, omnia traham ad meipsum. Dla tego mowi Hugo, vt ostenderet tibi quantum te diligeret, non nisi moriendo te à morte liberabit, & non tantum pietatis impenderet beneficium, verum etiam Caritatis monstraret affectum, áby pokazał iáko śię w tobie kocha / niechćiał tylko przez śmierć swoię ćiebie od śmierći wyzwolić / y nie tylko pobożnośći dobrodźieystwo vczynił / ále też miłośći swoiey áfekt pokazał. Był też do

Anzel. in li: Cur Deus homo, Cap: 21.
Ephes: 5.
S. Gregor.
Philip: 2.

zwyćiężenia nieprzyiaćielá prudentissimus, álbowiem słuszna rzecz byłá áby Chrystus Pan mądrośćią swoią zwyćiężył Czártá/ iáko Dyabeł swoią chytrośćią oßukał Adámá.
Iob 26. & 46. Jáko czytamy: prudentia eius occidit superbum, rostropność tego zábiłá hárdego: y ná drugim mieyscu non quid poterit capere Leuiathan hamo, izali możeß vchwyćić Wieloryba wędą: przeto przyßedł redemptor, & victus est deceptor, tetendit illi muscipulam Crucem suam, posuit ei quasi escam sanguinem suum, wyćiągnął mu iáko wędę Krzyż swoy/ y położył mu ná pokárm krew swoię.

RABIN.

PRzez śmierć Chrystusowę nie mogli bydź odkupieni ći ktorzy Chrystusá vkrzyżowáli / á zátym áni narod ludzki / czego probuie tym sposobem/ álbowiem táka złość byłá wielka tych ktorzy Chrystusowi przez smierć żywot wzięli / iáko iest żywot Chrystusá Páná/ záczym ponieważ meritum zasługá nie iest większa nád złość krzyżuiacych/ zá nich dosyć vczynić nie mogłá.

THEOLOG.

Anselm: lib: 15. cap: 7. LVbo to Anzelmus piße/ że Żydźi nie mogli zábić Chrystusá/ gdyby byli wiedźieli że iest Bogiem. Jednák inßych Doktorow drogą idąc/ mowię że choćiaßby wiedźieli go bydź Bogiem/ ießczeby go mogli zábić / y gdyby to vczynili/ tedyby ich grzech ießcze przez mękę Chrystusowę był odkupiony/ á to dla tego / álbowiem Bog więcey sobie vmiłował mękę Chrystusowę / ániżeli ich złość / záczym grzech ich nie mogł bydź ták sprosny w złośći swoiey/
Scotus vt supra.

iáko dobroć woley Chrystusowey / ktora pochodźiłá ex summa caritate, y od Osoby Boskiey / dla ktorey miłośći vmrzeć chćiał zá wszytkich. A ieśli Páweł ś. mowi: Quodsi cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent. 1. Cor: 2.
Nie mowi o Zydách / ále o Xiążetách świátá y ćiemnośći / to iest / o Czártách / ktorzy gdyby byli wiedźieli y poználi go Bogiem / nie instygowáliby byli nań, y żydow nie podwodźili ná śmierć iego / nie życząc człowiekowi odkupienia. Przeto gdy poználi go być Bogiem / stáráli śię o to / iákoby śmierći iego przeszkodźić mogli, y dla tego żonę Piłatowę trapili / ták iż muśiáłá posłáć do Piłatá / mowiąc: Nihil tibi & iusto illi: multa enim passa sum ista nocte in visu propter eum, chćieli iednák by to byłá rzecz można / áby vmárł / ale bez odkupienia narodu ludzkiego. Matth: 27.

RABIN.

NIechay to iuż ták bedźie / że śię náráźił ná swoy lud vkochány / y że potrzebá tego było / áby vmárł dla grzechow nászych: co zá przyczyná iednák / że przez zábićie od ludu swego.

THEOLOG.

DLa trzech osobliwie przyczyn to vczynił; naprzod propter iustitiam, dla spráwiedliwośći: álbowiem widźiał wszytko złe / co śię dźiało miedzy Zydámi / y iáko nieporządnie Zakon swoy záchowywáli / áni dopuszczáli ludźi vzdrawiáć w dźień Sobotni / á przećię iednák owcę álbo wołu / ieśliby ktory wpadł do studnie w dźień Sobotni / wywłoczyli / y wiele inszych rzeczy przynależących bez grzechu do wypełnienia nietylko nie czynili / ále y zábraniáli: á czego śię potrzebá było nabárdźiey strzedz / z ochotą czynili. Prze-

Przeto Chryſtus Pan chcąc ich od tego błędu odwieść przez náukę y Cudá ſwoie / á nie mogąc ich w tym przełamáć / wolał vmrzeć á niżeli milczeć / y prawdy zániecháć / będąc ſam prawdą naywyżſzą / y ták dla ſpráwiedliwośći vmarł: á ponieważ ná ten czás Pogánie nie mieli práwá żadnego od Bogá / tylko ſam lud Izráelſki / ktory ten Zakon ſzpoćił / záczym Chryſtus Pan non venit ſoluere ſed adimplere legem, náráził ſię ná nich dla Zakonu y ſpráwiedliwośći świętey / od nichże vmieráiąc.

Powtore. Propter maius meritum, dla więkſzey ieſzcze zaſługi / áby nam ieſzcze więcey záſłużył / y dla tego co naywiękſzy grzech ktorymby go zábić mieli ſobie obrał. Nie máſz tedy naywiękſzego grzechu iáko Ingratitudo: niewdźięczność / ktorey niewdźięczności / nie mogł więkſzey mieć iáko od narodu ſwoiego / álbowiem vbi maius beneficium præſtatur, ibi maior ingratitudo oſtenditur. Ktoſz nie widzi iákie dobrodzieyſtwa narodowi temu pokázował / iáko mowi ſam o ſobie: Ego eduxi te per deſertum 40. annis: & manna cibaui te, & introduxi te in terram ſatis bonam, & tu paraſti Crucem Saluatori tuo, Jam ći był wodzem na puſzczy przez lat Czterdźieśći: y mánną z niebá karmiłem ćię / y przyprowádźiłem ćię do źiemie doſyć ſobfitey / á tyś / o narodźie moy / zgotowałeś Krzyż Zbáwićielowi twemu. Ego propter te flagellaui Ægyptum cum primogenitis ſuis: & tu me flagellatum tradidiſti: Jam dla ćiebie vbiczował Egipt z pierworodnymi iego: á tyś mię vbiczowánego ná śmierć podał. Ego eduxi te de Ægypto demerſo Pharaonæ in mare rubrum: & tu me tradidiſti Principibus Sacerdotum: Jam ćię wywiodł z Egiptu pogrąźiwſzy Pháráoná w Morzu czerwonym / á tyś mię wydał Xiążętom Kápłáńſkim. Jam ćię prowádźił po puſzczy w ſłupie obłocznym: á tyś mię pro-

mię prowádźił ná pálacz Piłatow: Ego te potaui aqua salutis de petra: & tu me potasti felle & aceto: Jam ćię nápoił wodą zbáwienia z opoki: á tyś mię nápoił żołćią y octem. Ego propter te Chananæorum Reges percussi: & tu percussisti arundine caput meum: Jam dla ćiebie Krolow Chánáneyskich pobił: á tyś trzćiną pobił głowę moię. Ego dedi tibi Sceptrum Regale: & tu dedisti capiti meo spineam Coronam: Jam tobie dał Berło Krolewskie: á tyś dał głowie moiey Ciernioẃą Koronę. Ego te exaltaui magna virtute: & tu me suspendisti in patibulo Crucis. Jam ćiebie wywyższył wielką mocą swoią: á tyś mię záwieśił ná szubienicy Krzyżowey. Ego ante te aperui maræ: & tu aperuisti lancea latus meum: Jam tobie morze otworzył: á tyś otworzył włocznią bok moy. Quid vltra debui facere vineæ meæ quod non feci? Ego te plantaui vineam meam electam, & tu facta es mihi nimis amara: Cożem iuż miał vczynić Winnicy moiey/ czegom nie vczynił. Jam ćię szczepił Winnicę wyborną/ o iákoś mi się ostáłá gorzką. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, in- *Deut. 32.*
crassatus: impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Generatio praua atq; peruersa heccine reddis Domino popule stulte & insipiens? Nonquid non ipse est Pater tuus qui possedit te, & creauit te. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi Maiores tuos, & dicent tibi. Odchował się vkocháńy/ y wierzga: odchował się/ vkochał się/ roztył się: opuśćił Bogá stworzyćielá swego/ y odstąpił od Bogá zbáwićielá swego. Narodźie zły y przewrotny/ y tákże oddáiesz Bogu narodźie głupi y niemądry? Izáli on nie iest Oycem twoim/ ktory ćię sobie otrzymał y stworzył ćię. Pomni ná przeszłe czásy/ pomyśl sobie ná pokolenia

lenia ßozegulne/ pytay sie Oycá twego á oznaymić/ y stárßych twoich/ y powiedzoc. Záwße tá piekielna niewdzięczność przećiwko ludziom dobrym á dobrodzieiom swoim bije/ y nie ma inßego obiectum, tylko beneficium. Jáko

Hum: 44. in Lucam. piße Rudolphus Gualterus. Constat ferè apud omnes gentes: nullos indignius aut iniquius tractatos fuisse omnibus seculis: quam eorum quorum maxima in Rempublicam merita extiterunt. Co sobie zá przyczyne nálezli ná Chrystusá Páná: Quid facimus, quia hic homo signa magna facit in populo. O záprawde dobrze powiedział tenże: Qui Rempublicam administrant: si in suo munere fideles & diligentes sint: mox non ingratos modo, verumetiam rebelles & seditiosos aduersus se sentient eos: pro quorum salute ipsi dies & noctes excubant. Co sie ná Chrystusie Pánu pokazáło zá iego beneficia. A przeto ingratus, tanquam hibernalis glacies tabescet, & disperdet tanquam aqua super vacua, niewdziecznik iáko lod zimowy zwatleie/ y zginie iáko wodá niepotrzebna/ y owßem plerumq; ab istis interficientur, qui per illos sunt seruati. Tá tedy przyczyná iest/ dla ktorey Chrystus chćiał vmrzeć przez rece narodu swoiego.

Trzećia przyczyná iest miłość przećiwko temu narodowi/ iáko sie ták wiele rázy oświádczył/ dla narodu tego wßytko znośić/ by też y śmierc/ y Apostołow swoich do tego przywodził. Jednego czásu spytał Pháryzeußow:

Luc: 16. si licet Sabbatis benefacere an male, animam saluam facere vel perdere? á gdy mu nic nie odpowiedzieli/ rzekł do chorego przy obecznośći wßytkich/ Extende manum tuam, wyćiagniy reke twoie/ y wyćiagnoł/ y vzdrowiona był.ireka iego: Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur adinuicem, quidnam facerent Iesu: Oni tedy bedąc nápełnieni głupstwá mowili zsobo/ coby mie-

by mieli czynić z Pánem Jezuſem / niedbał iednák ná tę złość ich/ ále rzekł do Apoſtołow: Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces veſtra multa eſt in cælis; Secundum hæc enim faciebant Prophetis Patres eorum. Weſelćie ſie w ten dźień y ráduyćie ſie / álbowiem zapłátá wáſzá wielka ieſt w niebieśiech. Albowiem toż czynieli Oycowie ich Prorokom / ale wy ná to nic niedbayćie / y owſzem diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Y przydáie: Et qui te percuſſerit in maxillam, præbe & alteram, á ieſliby ćie kto vderzył w gębę nádſtaw drugiey ſtrony / álbowiem gdy miłuiećie tych ktorzy was miłuią / coż zá nagrodę ztąd bedźiećie mieli? álbowiem y grzeſznicy miłuią tych ktorzy ich miłuią. Przypátrzże ſie kożdy tako niewdźiecznikow każe miłowáć áż do śmierći / co ſam vczynił vmieráiąc ná Krzyżu zá narod ludzki. Y toć nie záwádźi przypomnieć Rábinie/iáko elementa auctorem ſuum veniſſe teſtata ſunt, vt enim de eis quidam vſu humano loquar: Deum hunc cæli eſſe cognouerunt, quia protinus ſtellam miſerunt, mare cognouit, quia ſub plantis eius ſe calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt: infernus agnouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit. Et tamen hunc quem Dominum omnia inſenſibilia elementa ſenſerunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum eſſe minimè cognoſcunt, & duriora ſaxis ſcindi ad pænitendum nolunt.

Już tedy Rábinie moy miły ten oſtátek rozmowy náſzey y z tym coſmy przedtym rozmawiáli/vkontentowány zoſtaway/á tym ſie kontentuy w wątpliwośćiách ſwoich/ co Doktorowie Kośćiołá Bożego nápiſáli: Albowiem wierz

mi że ieſt rzecz niebeſpieczna / y bynamniey pożyteczna vpornośći bezrozumney mieyſce dawáć : Siłá álbowiem mowiemy / á iednák w słowách vſtáiemy. Niechayże wypełnićiel mow nászych bedźie Pan nász IEZVS CHRYSTVS, o ktorymeſmy w tey rozmowie nászey nie bez vćiechy rozmawiáli / ktoremu niezmierzone dźieki czyńmy / że nam dopomogł do skończenia tey nászey rozmowy. Tego ia proszę áby tobie Rábinie z inszymi ſerce otworzył / ono oświećił / do zasług posłuszeńſtwá Kośćiołá Bożego pobudźił / y w cnotách Swiątobliwych prowádźił : Dla czegom szczegulnie te rozmowe ztobą w ten ſpoſob nápiſał. Przeto iemu iáko Meſyaszowi prawdźiwemu / Krolowi świátá nieśmiertelnemu / ktory dla nas ſtał ſie człowiekiem / y dla grzechow nászych vmárł / niechay bedźie Sławá y Chwałá / ná wieki wiekow. Amen.

RABIN.

COnuerte nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis. Oſtende faciem tuam & ſalui erimus. Náwroć nas Boże Zbáwićielu nász / y gniew ſwoy odwroć od nas / pokasz twarz ſwoie / á bedźiemy zbáwieni. Amen.

REGESTR.

Lubo to w tey Rozmowie wſzytko co ſie nápiſáło, trzebá widźieć, iednák przećie dla predſzego náydowánia tákowy Regeſtr wedlug liter ſporzadzony ieſt.

A.

B.

C.

Iáko

K.

L.

M.

R.

S.

T.

W.

Z.

Et ſic terminatur Regeſtrum rerum notabilium in hoc præſenti Dialogo Contentarum in Domino, Cui Laus & Goria in ſæcula. Amen.

